

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

EX. A. S. O. M.
o.
STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1938: 18
JUSTITIEDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

MED FÖRSLAG TILL

LAG OM FRIVILLIG PENSIONERING AV
I ENSKILD TJÄNST ANSTÄLLDA

M. M.

AVGIVET AV

SÄRSKILT TILLKALLADE SAKKUNNIGA

S T O C K H O L M

1 9 3 8

Statens offentliga utredningar 1938

Kronologisk förteckning

1. Betänkande angående omorganisation av polisskolan i Stockholm m. m. Idun. (4), 107 s. S.
2. Förslag till revision av den svenska kyrkohandboken. Av E. Eidem. Uppsala, Almqvist & Wiksell. vij, 303 s. E.
3. Byggnadsindustrien i Sverige. 2. Arbetsgivares och löntagares inkomster. Idun. vij, 198 s. S.
4. Byggnadsindustrien i Sverige. 3. Arbetslöshetens omfattning och växlingar. Idun. vij, 202 s. S.
5. Betänkande med utredning och förslag rörande produktions- och avsättningsförhållandena inom trädgårdsnäringsn. Marcus. 314 s. Jo.
6. Betänkande i näringsfrågan. Marcus. 173, 251* s. S.
7. Betänkande angående barnbegravningsbidrag m. m. Marcus. 133, 18* s. S.
8. 1936 års yrkesskolsakkunniga. Betänkande med förslag rörande omorganisation av vissa delar av tekniska skolan i Stockholm. Hæggström. viij, 455 s. E.
9. Utlåtande rörande flottans fartygstyper m. m. Norstedt. 71 s. Fö.
10. Byggnadsindustrien i Sverige. 1. Allmän översikt, yttranden och förslag. Idun. xvj, 741 s. S.
11. Riktlinjer för en lagstiftning om ägareförbehåll och arbetslöshetsköp. Av F. Schmidt. Norstedt. 64 s. Ju.
12. Undersökning av taxeringsutfallet beträffande jordbruksfastighet & landsbygden enligt beredningsnämndernas förslag vid 1938 års allmänna fastighetstaxering. Hæggström. 89 s. Fl.
13. Betänkande angående förvärvsarbetande kvinnors rättsliga ställning vid äktenskap och barnsörd. Marcus. 52 s. S.
14. Betänkande och förslag angående skolöverstyrelsens organisation. Hæggström. ix, 396 s. E.
15. Betänkande angående "landsbygdens avfolkning". Marcus. 208, 90* s. S.
16. Betänkande och förslag angående verksamheten vid kungl. dramatiska teatern, dess förvaltning och ledning. Hæggström. 78 s. E.
17. Betänkande med förslag till lotteriförordning m. m. Marcus. 70 s. H.
18. Betänkande med förslag till lag om frivillig pensionering av i enskild tjänst anställda m. m. Beckman. 121 s. Ju.

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = eklelesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1938: 18
JUSTITIEDEPARTEMENTET

B E T Ä N K A N D E

M E D F Ö R S L A G T I L L

L A G O M F R I V I L L I G P E N S I O N E R I N G A V
I E N S K I L D T J Ä N S T A N S T Ä L L D A

M. M.

A V G I V E T A V

S Ä R S K I L T T I L L K A L L A D E S A K K U N N I G A

STOCKHOLM 1938
K. L. BECKMANS BOKTRYCKERI

[1521 38]

STATES OF PENNSYLVANIA
LEGISLATIVE DEPARTMENT

BEYOND

AND

ON THE

1850

BY

AND

OF THE

PRINTED BY

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
Skrivelse till statsrådet och chefen för justitiedepartementet	5
Lagförslag.	
Förslag till lag om frivillig pensionering av i enskild tjänst anställda ..	7
Förslag till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 11 § handelsbalken	18
Förslag till lag angående ändrad lydelse av 9 § lagen den 18 juni 1937 (nr 521) om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser	19
Motiv.	
<i>Allmän översikt .....</i>	20
Inledning	20
Äldre bestämmelser om pensionering samt nu gällande lagstiftning m. m.	23
Utländsk rätt	35
Nu befintliga former för pensionering	37
Statistisk utredning	49
<i>Allmän motivering .....</i>	58
Utfästelsens form	58
Utfästelsens innehåll	60
Pensionsrättens oantastbarhet.....	64
Utfästelsens tryggande	71
<i>Speciell motivering .....</i>	76
Förslag till lag om frivillig pensionering av i enskild tjänst anställda ..	76
Förslag till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 11 § handelsbalken	106
Förslag till lag angående ändrad lydelse av 9 § lagen den 18 juni 1937 (nr 521) om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser	110
Tabeller	113

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Justitiedepartementet.

Sedan Kungl. Maj:t genom beslut den 11 september 1936 bemyndigat chefen för justitiedepartementet att tillsätta en kommitté, bestående av tre sakkunniga, att verkställa utredning beträffande frågan om pensionering av i enskild tjänst anställda personer ävensom att utarbeta de författningsförslag, vartill utredningen kunde föranleda, har chefen för justitiedepartementet den 19 i samma månad till sakkunniga för utredningen tillkallat statssekreteraren, numera häradshövdingen Å. Hartelius, tillika ordförande, byråchefen i pensionsstyrelsen A. R. Telander samt byråchefen i socialstyrelsen, numera byråchefen i pensionsstyrelsen O. E. Tegendal. Till sekreterare åt de sakkunniga, vilka antagit benämningen kommittén angående pensionering av i enskild tjänst anställda, har förordnats hovrättsrådet A. Schedin.

Vid sammanträde den 7 maj 1937 med representanter för vissa organisationer av anställda har en inom kommittén utarbetad preliminär promemoria i pensionsfrågan blivit föremål för överläggning, varjämte sagda organisationer ävensom vissa sammanslutningar av arbetsgivare erhållit tillfälle att till kommittén inkomma med skriftligt yttrande över promemorian.

Under arbetets gång har kommittén samrått med försäkringsdirektören, filosofie doktorn F. Lundberg. Vid de försäkringstekniska beräkningarna har kommittén biträtts av direktören i Arbetarepensionskassan K. Esscher samt

aktuarien i Återförsäkringsaktiebolaget Sverige S. Cederling, varjämte aktuarien i pensionsstyrelsen B. Wingborg utfört viss utredning.

Efter det kommitténs arbete slutförts, får kommittén härmed vördsamt överlämna av motiv åtföljda förslag till

lag om frivillig pensionering av i enskild tjänst anställda,
 lag om ändrad lydelse av 17 kap. 11 § handelsbalken, samt
 lag angående ändrad lydelse av 9 § lagen den 18 juni 1937 (nr 521) om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser.

Stockholm den 28 juni 1938.

ÅKE HARTELIUS.

AXEL TELANDER.

EDV. TEGENDAL.

Arne Schedin.

LAGFÖRSLAG

Förslag

till

Lag

om frivillig pensionering av i enskild tjänst anställda.

Häri genom förordnas som följer:

Inledande bestämmelser.

1 §.

1. Denna lag äger tillämpning å utfästelse av pension eller annan därmed jämförlig förmån i penningar (kapitalförmån), som enskild arbetsgivare i av honom utfärdat pensionsreglemente eller eljest skriftligen lämnat i hans tjänst anställd arbetstagare.

Utfästelse som i första stycket sägs skall anses föreligga, då arbetsgivaren gent emot arbetstagaren är bunden av kollektivavtal, som innehåller bestämmelse om rätt till pension eller kapitalförmån, så ock då arbetsgivaren till förmån för arbetstagaren eller dennes efterlevande ingått avtal om försäkring, varom här nedan i 42—44 §§ stadgas (tjänstepensionsförsäkring).

2. Denna lag skall ock tillämpas å utfästelse av pension eller kapitalförmån, som understödsförening lämnat i enskild arbetsgivares tjänst anställd arbetstagare, såframt det åligger arbetsgivaren att bidraga till föreningens kostnader för utfästelsens fullgörande.

2 §.

Innehåller utfästelse av pension eller kapitalförmån bestämmelse, som avviker från vad i denna lag stadgas, vare det ej hinder för tillämpning av bestämmelsen, med mindre sådant i lagen angives.

3 §.

Innehåller utfästelse av pension eller kapitalförmån, som arbetsgivaren avser att själv utgiva, bestämmelse om skyldighet för arbetstagaren att deltaga i kostnaderna för utfästelsens fullgörande, åligger det arbetsgivaren att trygga utfästelsen genom tjänstepensionsförsäkring.

Överenskommelse, som strider mot vad i första stycket stadgats, vare utan verkan.

Om utfästelse av pension.

4 §.

Utfästelse av pension må avse en eller flera av följande förmåner: livränta till arbetstagaren efter avgång från tjänsten efter uppnående av viss ålder (ålderspension),

livränta till arbetstagaren efter avgång från tjänsten vid varaktig oförmåga till arbete (invalidpension),

livränta efter arbetstagarens död till hans efterlevande (familjepension).

5 §.

Utfästelse av pension skall, där ej annat framgår av utfästelsen, anses omfatta allenast ålderspension.

6 §.

Vid tillämpning av utfästelse av pension skall gälla en pensionsålder av 65 år för man och 60 år för kvinna.

7 §.

Tjänstetid räknas från dagen för pensionsutfästelsen.

I tjänstetiden må icke inräknas tid, överstigande sju dagar i följd, varunder arbetstagaren icke uppbär avlöning. Vad nu sägs skall dock icke äga tillämpning å arbetstagare, till vilken avlöning utgår huvudsakligen i form av provision eller ackordsersättning.

Uppgår tjänstetid till brutet tal av år, skall hänsyn icke tagas till tid, som understiger en månad.

8 §.

Pensionsunderlaget är lika med medelvärdet för år av arbetstagarens inkomst av anställningen under den tjänstetid, som belöper å de tio sista åren före anställningens upphörande.

Därest pensionsunderlagets belopp icke är i helt krontal jämnt delbart med tio, skall detsamma jämkas till närmast högre sålunda delbara tal. Ej må pensionsunderlag till högre belopp än 10,000 kronor tillämpas.

Vid pensionsunderlagets bestämmande skall iakttagas:

- a) naturaförmåner skola uppskattas efter i orten gällande priser;
- b) den del av inkomsten, som utgör bidrag till arbetstagarens kostnader för anställningens fullgörande, skall icke medräknas.

Ålderspension.

9 §.

Hel ålderspension utgör 50 procent av pensionsunderlaget.

Hel ålderspension utgår, då arbetstagarens tjänstetid vid pensionsålderns uppnående uppgår till 35 år för man och 30 år för kvinna.

10 §.

Innehar arbetstagaren vid pensionsålderns uppnående icke så lång tjänstetid, att han är berättigad till hel ålderspension, utgår avkortad ålderspension med så stor del av hel pension, som arbetstagarens tjänstetid utgör av den för rätt till hel pension gällande tjänstetiden.

11 §.

Frånträder arbetstagaren sin anställning före pensionsåldern, är han, såframt hans tjänstetid uppgår till ett år, berättigad att från uppnåendet av

nämnda ålder uppbära avkortad ålderspension med så stor del av hel ålderspension, som arbetstagarens tjänstetid utgör av den för rätt till hel pension gällande tjänstetiden, dock att, då sistnämnda tid understiger tiden från pensionsutfästelsen till pensionsåldern, denna tid i stället skall läggas till grund för beräkningen.

12 §.

Bestämmelse, varigenom rätt till ålderspension inskränkes utöver vad i 10 och 11 §§ stadgats, vare utan verkan.

13 §.

Ålderspension utgår från och med dagen näst efter den arbetstagaren uppnår pensionsåldern till och med den dag arbetstagaren avlider.

Invalidpension.

14 §.

Arbetstagaren är berättigad till invalidpension, då han till följd av kropps- eller sinnessjukdom, vanförhet eller lyte, som uppkommit under tiden från pensionsutfästelsen till pensionsåldern, befinner sig ur stånd att vidare försörja sig genom sådant arbete, som motsvarar hans krafter och färdigheter.

Rätt till invalidpension föreligger dock ej, då arbetstagaren utan att hava drabbats av olycksfall eller sjukdom, som medför varaktig oförmåga till arbete, frånträtt sin anställning, innan tjänstetiden uppgått till ett år.

15 §.

Hel invalidpension utgör 50 procent av pensionsunderlaget.

16 §.

1. Hel invalidpension utgår, då arbetstagaren vid tiden för inträdet av arbetsoförmågan kvarstod i tjänst, såframt arbetstagarens tjänstetid — utökad med tid som från anställningens frånträdande må hava återstått till pensionsåldern — uppgår till 35 år för man och 30 år för kvinna.

Understiger tjänstetiden — utökad på sätt nu föreskrives — den för rätt till hel pension gällande, utgår avkortad pension med så stor del av hel pension, som arbetstagarens tjänstetid utgör av den för rätt till hel pension gällande tjänstetiden.

2. Till annan arbetstagare än i 1 mom. avses utgår avkortad invalidpension med så stor del av hel invalidpension, som arbetstagarens tjänstetid utgör av den för rätt till hel pension gällande tjänstetiden, dock att, då sistnämnda tid understiger tiden från pensionsutfästelsen till pensionsåldern, denna tid i stället skall läggas till grund för beräkningen.

17 §.

Inträder varaktig oförmåga till arbete inom två år efter det arbetstagaren på grund av olycksfall eller sjukdom frånträtt anställningen och är arbetsoförmågan orsakad av olycksfallet eller sjukdomen, skall i fråga om rätt

till invalidpension så anses som om arbetstagaren kvarstått i tjänst till tidpunkten för inträdet av arbetsoförmågan.

18 §.

Bestämmelse, enligt vilken för rätt till invalidpension erfordras längre tjänstetid än ett år, vare icke gällande.

Bestämmelse, varigenom i strid mot 16 § rätt till pension inskränkes, må vinna tillämpning allenast i vad genom densamma föreskrives längre tjänstetid än 35 år för man och 30 år för kvinna för rätt till hel pension.

Bestämmelse, som strider mot vad i 17 § stadgats, må icke åberopas mot arbetstagaren.

19 §.

Invalidpension utgår från och med dagen näst efter den anställningen frånträdes eller, därest varaktig oförmåga till arbete då ej föreligger, från och med dagen näst efter den sådan oförmåga inträder till och med den dag arbetstagaren avlider eller rätten till invalidpension, enligt vad i 20 § stadgas, upphör.

20 §.

Varder utrett, att den som åtnjuter invalidpension är i stånd att ånyo försörja sig genom sådant arbete, som motsvarar hans krafter och färdigheter, skall invalidpensionen upphöra att utgå.

21 §.

Rätt till invalidpension skall anses styrkt, då arbetstagaren på grund av omständighet som i 14 § första stycket sägs tillerkänts pension enligt lagen den 28 juni 1935 om folkpensionering.

Utredning enligt 20 § skall anses föreligga, då jämlikt 8 § 1 mom. första stycket nämnda lag förordnats, att pension, som utgår på grund av varaktig oförmåga till arbete, skall indragas.

Familjepension.

22 §.

1. Berättigade till familjepension efter arbetstagarens död äro, där ej annat föranledes av vad i 2 och 3 mom. sägs, änka, som ej ingått nytt äktenskap, samt arvsberättigade barn, som ej uppnått 19 års ålder, ävensom i fall som i 4 mom. sägs frånskild hustru.

2. Pensionsrätt må icke grundas å äktenskap eller trolovning som ingåtts eller adoption som ägt rum efter det arbetsavtalet uppsagts eller å förklaring om rätt till arv enligt 3 kap. 2 § lagen den 8 juni 1928 om arv, vilken avgivits å tid som nyss sagts. Ej heller grundlägger äktenskap pensionsrätt för änka eller adoption pensionsrätt för barn, som icke är adoptantens barn utom äktenskap, då äktenskapet ingåtts efter det arbetstagaren fyllt 60 år eller adoptionen ägt rum efter det han fyllt 50 år. Vad nu

stadgats skall ock gälla, då äktenskapet ingåtts eller adoptionen ägt rum, under det arbetstagarens arbetsförmåga är varaktigt nedsatt med minst 50 procent eller under det han lider av sjukdom, som inom sex månader efter äktenskapets ingående eller adoptionen medför hans död, med mindre det kan antagas, att sjukdomens livsfarliga beskaffenhet därvid icke varit arbetstagaren bekant.

3. Rätt till familjepension föreligger ej, då arbetstagaren frånträtt sin anställning, innan tjänstetiden uppgår till ett år.

Barn, som födas efter anställningens frånträdande, äro, ändå att tjänstetiden uppgår till ett år, icke berättigade till familjepension.

4. Då arbetstagare i dom å äktenskapsskillnad förpliktas att till sin hustru utgiva underhållsbidrag, äger domstolen, därest, då till äktenskapsskillnad dömes, makarna varit i äktenskap förenade under minst fem år och hustrun vid sammanlevnadens hävande uppnått en ålder av minst trettio år samt det i övrigt med hänsyn till omständigheterna finnes skäligt, förordna, att den frånskilda hustrun skall vara berättigad till familjepension efter mannens död. Vad nu sagts för det fall att mannen förpliktas utgiva underhållsbidrag gäller ock, där i skillnadsmålet avtal om sådant underhållsbidrag visas föreligga.

Förordnande, som sålunda meddelats, upphör att gälla, om skyldighet att utgiva underhållsbidrag, som bestämts att utgå på särskilda tider, upphört eller den berättigade trätt i nytt gifte.

Förordnande som nu sagts må meddelas, oaktat förordnande till förmån för arbetstagarens hustru i tidigare äktenskap äger bestånd.

23 §.

Hel familjepension utgör av pensionsunderlaget:

för änka eller frånskild hustru ensam eller för änka och frånskild hustru tillsammans 20 procent,

för ett barn, då pensionsberättigad änka eller frånskild hustru finnes, 10 procent,

för två eller flera barn, då pensionsberättigad änka eller frånskild hustru finnes, 10 procent för det första barnet och 5 procent för varje följande barn,

för ett barn, då pensionsberättigad änka eller frånskild hustru ej finnes, 20 procent,

för två eller flera barn, då pensionsberättigad änka eller frånskild hustru ej finnes, 20 procent för det första barnet, 10 procent för det andra barnet och 5 procent för varje följande barn.

Äro änka och frånskild hustru samtidigt berättigade till pension, skall pensionen delas dem emellan i förhållande till det antal hela år, vardera av dem varit gift med den avlidne, dock att andel i pension ej må understiga en tredjedel. Äro de berättigade flera än två, skall pensionen delas lika mellan dem

Äro två eller flera barn samtidigt berättigade till pension, skall pensionen delas lika mellan dem.

24 §.

1. Hel familjepension utgår:

a) efter arbetstagare, som vid sin död kvarstod i tjänst, såframt arbetstagarens tjänstetid — utökad med tid som från dödsfallet må hava återstått till pensionsåldern — uppgår till 35 år för man och 30 år för kvinna;

b) efter arbetstagare, som efter uppnådd pensionsålder frånträtt sin anställning, såframt arbetstagarens tjänstetid uppgår till 35 år för man och 30 år för kvinna.

Understiger tjänstetiden — i fall som under a) sägs utökad på sätt där föreskrives — den för rätt till hel pension gällande, utgår avkortad pension med så stor del av hel pension, som arbetstagarens tjänstetid utgör av den för rätt till hel pension gällande tjänstetiden.

2. Efter arbetstagare, som frånträtt sin anställning före pensionsåldern, utgår avkortad familjepension med så stor del av hel familjepension, som arbetstagarens tjänstetid utgör av den för rätt till hel pension gällande tjänstetiden, dock att, då sistnämnda tid understiger tiden från pensionsutfästelsen till pensionsåldern, denna tid i stället skall läggas till grund för beräkningen.

25 §.

Har arbetsgivaren uppsagt arbetstagaren, sedan denne drabbats av olycksfall eller sjukdom, som medför arbetstagarens död inom sex månader efter anställningens frånträdande, skall, därest det kan antagas, att olycksfallet eller sjukdomen varit orsak till uppsägningen, i fråga om rätt till familjepension så anses, som om arbetstagaren kvarstått i tjänst till sin död.

26 §.

Bestämmelse, enligt vilken för rätt till familjepension erfordras längre tjänstetid än ett år, vare icke gällande.

Bestämmelse, varigenom i strid mot 24 § rätt till pension inskränkes, må vinna tillämpning allenast i vad genom densamma föreskrives längre tjänstetid än 35 år för man och 30 år för kvinna för rätt till hel pension.

Bestämmelse, som strider mot vad i 25 § stadgats, må icke återopas mot arbetstagarens efterlevande.

27 §.

Familjepension utgår från och med dagen näst efter den arbetstagaren avlidit till och med den dag pensionstagaren avlider eller rätten till pension eljest upphör.

Pension till barn, som födes efter faderns död, utgår från och med dagen för födelsen.

Om utbetalning av pension.

28 §.

Pension utbetalas i efterskott, månadsvis om förmånens årsbelopp uppgår till 600 kronor eller högre belopp, kvartalsvis om förmånens årsbelopp uppgår till 300 kronor men icke till 600 kronor och halvårsvis om förmånens årsbelopp understiger 300 kronor.

Äro flera berättigade till familjepension, skall tiden för utbetalningen bestämmas med hänsyn till vad de sammanlagt äga uppbära.

29 §.

Från pension skall avdragas livränta, som utgår på grund av obligatorisk försäkring för olycksfall i arbete eller yrkessjukdom eller enligt förordningen den 18 juni 1927 om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring; dock att, då ålderspension ingår i pensionsutfästelsen, arbetstagaren är berättigad att från uppnåendet av pensionsåldern uppbära pension med minst det belopp, som svarar mot den ålderspension, vartill han grundat rätt genom tjänstetiden.

Utgår pension från flera arbetsgivare, skall ersättning som i första stycket sägs avdragas å varje pension i förhållande till pensionens storlek.

Om utfästelse av kapitalförmån.

30 §.

Utfästelse av kapitalförmån må avse en eller flera av följande förmåner: kapital till arbetstagaren efter avgång från tjänsten efter uppnående av viss ålder (ålderskapital),

kapital till arbetstagaren efter avgång från tjänsten vid varaktig oförmåga till arbete (invalidkapital),

kapital efter arbetstagarens död till hans efterlevande (dödsfallskapital).

31 §.

Vid tillämpning av utfästelse av kapitalförmån skall gälla en pensionsålder av 65 år för man och 60 år för kvinna.

Ålderskapital.

32 §.

Ålderskapital skall utgå helt, då arbetstagaren uppnår pensionsåldern.

Frånträder arbetstagaren sin anställning före pensionsåldern, är han, såframt minst ett år förflutit från utfästelsen, berättigad att vid uppnående av nämnda ålder uppbära avkortat ålderskapital med så stor del av helt ålderskapital, som belöper å tiden från utfästelsen till anställningens frånträdande.

33 §.

Bestämmelse, som strider mot 32 §, må icke åberopas mot arbetstagaren.

Invalidkapital.

34 §.

Arbetstagaren är berättigad till invalidkapital, då han till följd av kropps- eller sinnessjukdom, vanförhet eller lyte, som uppkommit under tiden från pensionsutfästelsen till pensionsåldern, befinnes ur stånd att vidare försörja sig genom sådant arbete, som motsvarar hans krafter och färdigheter.

Rätt till invalidkapital föreligger dock ej, då arbetstagaren utan att hava drabbats av olycksfall eller sjukdom, som medför varaktig oförmåga till arbete, frånträtt sin anställning, innan ett år förflutit från utfästelsen.

35 §.

1. Invalidkapital skall utgå helt:

a) då arbetstagaren vid tiden för inträdet av arbetsoförmågan kvarstod i tjänst;

b) då varaktig oförmåga till arbete inträder inom två år efter det arbetstagaren på grund av olycksfall eller sjukdom frånträtt anställningen och arbetsoförmågan är orsakad av olycksfallet eller sjukdomen.

2. Till annan arbetstagare än i 1 mom. avses utgå avkortat invalidkapital med så stor del av helt invalidkapital, som med hänsyn till den för arbetstagaren gällande pensionsåldern belöper å tiden från utfästelsen till anställningens frånträdande.

36 §.

Bestämmelse, enligt vilken för rätt till invalidkapital erfordras, att längre tid än ett år förflutit från utfästelsen till anställningens frånträdande, vare icke gällande.

Bestämmelse, som strider mot 35 §, må icke åberopas mot arbetstagaren.

37 §.

Rätt till invalidkapital skall anses styrkt, då arbetstagaren på grund av omständighet som i 34 § första stycket sägs tillerkänts pension enligt lagen den 28 juni 1935 om folkpensionering.

Dödsfallskapital.

38 §.

1. Berättigade till dödsfallskapital efter arbetstagarens död äro, där ej annat föranledes av vad i 2 och 3 mom. sägs, änka samt arvsberättigade barn, som ej uppnått 19 års ålder; och skall envar av de berättigade äga del i förmånen efter de grunder, som gälla för bodelning och arvsrätt.

2. Rätt till dödsfallskapital må icke grundas å äktenskap eller trolovning som ingåtts eller adoption som ägt rum efter det arbetsavtalet uppsagts eller å förklaring om rätt till arv enligt 3 kap 2 § lagen den 8 juni 1928 om arv, vilken avgivits å tid som nyss sagts. Ej heller grundlägger äktenskap rätt till dödsfallskapital för änka eller adoption rätt till dödsfallskapital

för barn, som icke är adoptantens barn utom äktenskap, då äktenskapet ingåtts efter det arbetstagaren fyllt 60 år eller adoptionen ägt rum efter det han fyllt 50 år. Vad nu stadgats skall ock gälla, då äktenskapet ingåtts eller adoptionen ägt rum, under det arbetstagarens arbetsförmåga är varaktigt nedsatt med minst 50 procent eller under det han lider av sjukdom, som inom sex månader efter äktenskapets ingående eller adoptionen medför hans död, med mindre det kan antagas, att sjukdomens livsfarliga beskaffenhet därvid icke varit arbetstagaren bekant.

3. Rätt till dödsfallskapital föreligger ej, då arbetstagaren frånträtt sin anställning, innan ett år förflutit från utfästelsen.

Barn, som födas efter anställningens frånträdande, äro, ändå att anställningen frånträtts senare än ett år från utfästelsen, icke berättigade till dödsfallskapital.

39 §.

Dödsfallskapital skall utgå helt efter arbetstagare, som vid sin död kvarstod i tjänst, så ock efter arbetstagare, som efter uppnådd pensionsålder frånträtt sin anställning.

Efter arbetstagare, som frånträtt sin anställning före pensionsåldern, utgår avkortat dödsfallskapital med så stor del av helt dödsfallskapital, som belöper å tiden från utfästelsen till anställningens frånträdande.

40 §.

Har arbetsgivaren uppsagt arbetstagaren, sedan denne drabbats av olycksfall eller sjukdom, som medför arbetstagarens död inom sex månader efter anställningens frånträdande, skall, därest det kan antagas, att olycksfallet eller sjukdomen varit orsak till uppsägningen, helt dödsfallskapital utgå.

41 §.

Bestämmelse, enligt vilken för rätt till dödsfallskapital erfordras, att längre tid än ett år förflutit från utfästelsen till anställningens frånträdande, vare icke gällande.

Bestämmelse, som strider mot 39 och 40 §§, må icke åberopas mot arbetstagarens efterlevande.

Om tjänstepensionsförsäkring.

42 §.

Tjänstepensionsförsäkring må, förutom av anstalt som inrättats av staten, meddelas endast av svenskt försäkringsbolag.

Försäkringsbolag, som vill meddela tjänstepensionsförsäkring, vare skyldigt att för försäkringen upprätta särskilda grunder, vilka skola stadfästas av Konungen.

43 §.

Tjänstepensionsförsäkring skall meddelas på följande villkor.

a) Arbetstagaren eller dennes efterlevande skall erhålla sådan rätt till för-

säkringen, som enligt lagen den 8 april 1927 om försäkringsavtal tillkommer förmånstagare, då förordnandet om förmånstagarens insättande gjorts oåterkalleligt.

b) Åligger det arbetstagaren att deltaga i premiebetalningen, skall i försäkringsavtalet angivas, huru betalningsskyldigheten är fördelad mellan arbetsgivaren och arbetstagaren.

c) Belåning eller återköp av försäkringen må icke medgivnas beträffande annan del av försäkringen än den, som jämlikt 44 § kan tillkomma arbetsgivaren.

44 §.

Frånträder arbetstagaren sin anställning utan att försäkringsfallet inträffat, skall beträffande rätten till försäkringen gälla följande.

a) Sammanfaller försäkringens fribrevsvärde med beloppet av intjänad pension eller kapitalförmån, äger arbetstagaren få försäkringen å sig överlåten.

b) Överstiger försäkringens fribrevsvärde beloppet av intjänad pension eller kapitalförmån, skall arbetstagaren erhålla fribrev å nämnda belopp; dock att, då arbetstagaren deltagit i premiebetalningen, fribrevets belopp icke må bestämmas lägre än vad som svarar mot av arbetstagaren erlagda premier. I fall som nu sägs äger arbetstagaren få försäkringen å sig överlåten mot det han till arbetsgivaren utgiver ersättning för den del av försäkringens fribrevsvärde, som tillkommer denne. Sådan ersättning skall fastställas enligt grunderna för premiereservens beräkning och erläggas senast inom tre månader från dagen för anställningens frånträdande.

c) Är vid tiden för anställningens frånträdande pension eller kapitalförmån icke intjänad, äger arbetstagaren få försäkringen å sig överlåten mot det han till arbetsgivaren inom tid som i punkt b) sägs utgiver vad denne erlagt i premier för försäkringen. Kommer sådan överlåtelse ej till stånd, skall arbetstagaren, därest försäkringen är fribrevsberättigad, erhålla fribrev å det belopp, som svarar mot av arbetstagaren erlagda premier.

Särskilda bestämmelser.

45 §.

Arbetsgivaren äger, sedan arbetstagarens anställning upphört, frigöra sig från skyldighet att utgiva pension eller kapitalförmån, som icke förfallit till betalning, genom inköp av tjänstepensionsförsäkring.

46 §.

Utdelning i konkurs för fordran å pension eller kapitalförmån, som icke är förfallen å den dag, från vilken tiden för klander mot utdelningsförslag, vari fordringen upptagits, är att räkna, må icke av borgenär lyftas utan skall genom konkursförvaltarens försorg användas till inköp av tjänstepensionsförsäkring. Vad nu stadgats skall dock icke gälla, då utdelningen icke förslår till premie för försäkring av pension till högre belopp än 50 kronor för år eller av kapitalförmån till högre belopp än 300 kronor.

47 §.

Har understödsförening meddelat utfästelse enligt denna lag, må försäkring, som med utfästelsen avses, icke av föreningen belånas eller återköpas.

48 §.

Vid anställningens upphörande skall skriftligt bevis utfärdas om den rätt till pension eller kapitalförmån, som tillkommer arbetstagaren eller hans efterlevande.

Vad nu sagts skall dock icke gälla, då utgivandet av pension eller kapitalförmån åligger försäkringsbolag eller understödsförening.

Övergångsbestämmelser.

49 §.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1940; dock att lagen icke skall äga tillämpning å utfästelse, som av understödsförening meddelas, innan vederbörande tillsynsmyndighet förklarar föreningens stadgar stå i överensstämmelse med föreskrifterna i denna lag.

50 §.

Understödsförening, som avses i 1 § 2 mom., är skyldig att hos tillsynsmyndigheten söka förklaring, att föreningens stadgar stå i överensstämmelse med föreskrifterna i denna lag. Därvid skall gälla följande.

a) Av understödsförening, som vunnit registrering under tiden 1 juli 1938—31 december 1939 eller beträffande vilken under nämnda tid i understödsföreningsregistret verkstälts anteckning enligt 1 mom. 5) övergångsbestämmelserna till lagen den 24 mars 1938 om understödsföreningar, skall ansökan göras före den 1 januari 1942.

b) Av annan understödsförening än i punkt a) sägs skall ansökan göras före den 1 januari 1943.

Förslag
till
Lag

om ändrad lydelse av 17 kap. 11 § handelsbalken.

Härigenom förordnas, att 17 kap. 11 § handelsbalken skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

11 §.

Därefter skola — — — är sagd.

Sedan uttages — — — att utgiva.

Enahanda förmånsrätt som i andra stycket sägs gälla för fordran å pension, som avser tid efter det konkursansökningen gjordes och tillkommer någon på grund av egen eller anhörigs tjänst eller annan arbetsanställning, i den mån fordringen icke är förenad med förmånsrätt enligt 4 §.

Förmånsrätt efter vad i andra stycket sägs tillkomme ock pensionsstiftelse, som bildats enligt lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser, för fordran varom i 2 § nämnda lag sägs, i den mån fordringen icke utgår med förmånsrätt enligt 4 §.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1940 men skall icke äga tillämpning i konkurs, vari beslut om egendomsavträde tidigare meddelats.

Förslag
till
Lag

angående ändrad lydelse av 9 § lagen den 18 juni 1937 (nr 521) om
aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser.

Häriigenom förordnas, att 9 § lagen den 18 juni 1937 om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

9 §.

Har aktiebolag — — — till betalning.

Av stiftelsens behållning skall tilldelning till pensionstagare och anställda hos bolaget samt till efterlevande make och barn ävensom till fränsild make efter avlidna pensionstagare och anställda äga rum efter billighet, med hänsyn främst till de av bolaget vid pensionering tillämpade grunder, anställningens beskaffenhet, anställningstidens längd, ålder och de med anställningen förbundna löneförmåner. I fråga om tilldelning till efterlevande make, barn och fränsild make skola bestämmelserna i 22 och 23 §§ lagen om frivillig pensionering av i enskild tjänst anställda tjäna till ledning. Där för tilldelning varom i detta stycke stadgas stiftelsens medel ej åtgå, skall överskottet tillfalla svenska aktiebolagens pensions- och understödsfond.

Skulle av — — — pensions- och understödsfond.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1940.

MOTIV

Allmän översikt.

Inledning.

Med pension förstås i allmänhet en livränta, som tilldelas en arbetstagare, då han på grund av ålder eller sjukdom blivit oförmögen eller förutsättes vara oförmögen till arbete, eller en livränta, som efter arbetstagarens död utgår till hans anhöriga. Som pension betraktas understundom även engångsbelopp, som under nyss angivna omständigheter utbetalas till arbetstagaren eller dennes familj.

Enligt äldre åskådning ansågs pensionen som ett av arbetsgivaren lämnat underhåll eller understöd, vars utgivande sålunda, ehuru det bottnade i ett tjänsteförhållande, närmast hade karaktären av gåva¹. Den, som lämnade tjänsten i förtid, kunde med denna uppfattning i regel icke komma i åtnjutande av pension. Numera anses åter allmänt, att pensionen utgör en form av vederlag för det arbete, som arbetstagaren utfört i sin anställning². Pensionsanspråket betraktas såsom ett intjänat anspråk på lön, som successivt förfaller till betalning, sedan rätten till pension inträtt. Med denna uppfattning ställer det sig naturligt att hävda principen om pensionens oantastbarhet. En pension är att anse som oantastbar, då arbetstagaren, oaktat han frånträder sin anställning i förtid, är berättigad att utfå den del av pensionen, som kan anses belöpa på den tillämdalupna tjänstetiden, eller däremot svarande ersättning. Oantastbarhet i mera inskränkt bemärkelse föreligger, då arbetstagaren väl icke åtnjuter sådan rätt men vid avgång före pensionsfallet dock äger återbekomma av honom erlagda pensionsbidrag.

Den nyare uppfattningen av pensionsanspråkets natur har kommit till uttryck i åtskilliga bestämmelser inom den statliga pensioneringen. 1907 års lag angående civila tjänst innehavares rätt till pension, som beträffande vissa befattningshavare fortfarande äger tillämpning, ansluter sig visserligen till den äldre åskådningen och medger sålunda i princip icke någon kompensation för pensionsförmånerna vid förtida avgång ur tjänsten. Däremot har oantastbarhetsprincipen, såvitt angår rätt till de egna pensionsbidragen, godkänts i kommunikationsverkens pensionslag av år 1920 samt i vidare omfattning i 1934 och 1935 års tjänstepensionsreglementen. Enligt 1920 års

¹ Se t. ex. Trygger: Kommentrar till utskökningslagen, 2 uppl., sid. 217. Jfr Hasselrot: Några spörsmål angående tjänstelega m. m. (1926) sid. 22.

² Jfr bl. a. proposition nr 222 till 1934 års riksdag angående rätt till tjänstepension för tjänstemän, tillhörande den civila statsförvaltningen, och för arbetare i statens tjänst sid. 57 samt proposition nr 218 till 1936 års riksdag med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete sid. 45 ävensom lagberedningens förslag till lag om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser sid. 53, 160 (statens offentliga utredningar 1937: 13). Se ock N. J. A. I 1936 sid. 251.

lag skulle, då tjänsteman avgick från sin befattning utan att vara pensionsberättigad, kapitalvärdet av de av tjänstemannen inbetalade pensionsavgifterna överföras till allmänna pensionsförsäkringsfonden för beredande av pension åt tjänstemannen enligt lagen om allmän pensionsförsäkring. Enligt civila tjänstepensionsreglementet den 30 juni 1934 må tjänsteman, som varder dömd till avsättning eller till följd av tjänstefel skild från tjänsten, ej komma i åtnjutande av pension. Dylik tjänsteman är emellertid liksom den, som frivilligt avgår från tjänsten, försäkrad till erhållande av uppskjuten livränta till det belopp för år räknat, som enligt försäkringsteknisk beräkning svarar mot den intjänade pensionen. Denna skall dock, därest tjänst-åldern icke uppgår till den för hel pension stadgade, minskas enligt vissa i reglementet angivna grunder. Har tjänstemannen avsatts eller skilts från tjänsten till följd av tjänstefel, sker reduktionen enligt strängare regler. Bestämmelser av i princip samma innehåll som i civila tjänstepensionsreglementet äro meddelade för befattningshavare vid försvarsväsendet i militära tjänstepensionsreglementet den 17 maj 1935 och för arbetare i statens tjänst i tjänstepensionsreglementet för arbetare den 30 juni 1934. Enligt allmänna familjepensionsreglementet den 16 oktober 1936 respektive familjepensionsreglementet för arbetare av samma dag äro efterlevande till befattningshavare, som avgått med rätt till uppskjuten livränta, berättigade till familjepension med i förhållande till befattningshavarens tjänstetid reducerat belopp; dock att pensionsrätt icke föreligger, med mindre befattningshavaren under minst 5 år innehåft befattning eller anställning, som berättigat till pension enligt civila eller militära tjänstepensionsreglementet eller tjänstepensionsreglementet för arbetare.

I fråga om pensioneringen av de i enskild tjänst anställda hava de mera moderna principer, som sålunda kommit till uttryck i den statliga pensioneringen, allenast i jämförelsevis ringa utsträckning vunnit tillämpning. Med hänsyn till den på detta område rådande avtalsfriheten och då pensionering av de anställda i stor utsträckning sker utan att bindande pensionsutfästelse föreligger, måste det ock anses förklarligt, att den enskilda pensioneringen icke mera allmänt utformats efter sådana linjer, att ett effektivt pensionsskydd skapats för de anställda.

Pensionsutfästelse är enligt svensk rätt ej bunden vid viss form. Utfästelsen kan göras skriftligen eller muntligen. Skriftlig utfästelse kan t. ex. föreligga som led i ett arbetsavtal, i bolagsstämmo- eller styrelsebeslut¹ eller i särskilt utfärdat pensionsreglemente. Utfästelse av pension kan ock lämnas i mera indirekt form, t. ex. så att arbetsgivaren sluter ett avtal om livförsäkring till förmån för den anställde eller denne berättigas ingå i en av arbetsgivaren för hans personal inrättad pensionskassa. Understundom torde pensionsrätt kunna föreligga, utan att uttrycklig pensionsutfästelse kan påvisas. En arbetsgivare, som t. ex. sedan längre tid regelmässigt tillämpat pensionering i sitt företag, torde icke efter gottfinnande kunna indraga

¹ Se t. ex. N. J. A. I 1925 sid. 488.

denna förmån. I dylika fall torde pensionsrätten få anses grundad på tyst förutsättning mellan kontrahenterna vid arbetsavtalets ingående¹.

Utfästelse av pension kan föreligga redan vid anställningens tillträdande eller lämnas senare under anställningstiden eller i samband med anställningens frånträdande. Ovanligt är ej heller, att utfästelsen gives efter det arbetstagaren frånträtt sin befattning. De fall, då beslut om pension meddelas först då frågan om den anställdes avgång på grund av sjukdom eller ålder blir aktuell, torde kunna betecknas som faktisk pensionering. För de anställda innebär ett dylikt pensioneringssystem givetvis icke något större mått av trygghet. De anställda måste i allmänhet sväva i okunnighet om, huruvida de komma att erhålla pension, och tvingas därför ofta att på annat sätt söka skapa garanti för försörjning på ålderdomen eller åt de efterlevande.

Pensionsutfästelsen kan avse utfästelse av arbetsgivaren att, då vissa förutsättningar i fråga om ålder och tjänstetid föreligga, utgiva pension till arbetstagaren under dennes återstående livstid eller till arbetstagarens anhöriga efter hans död. Utfästelsen kan emellertid ock åsyfta en viss kortare tidsperiod eller allenast innefatta, att pension tills vidare skall utgå. I det senare fallet föreligger ingen rättsligt utkrävbar rätt till pension.

Den ursprungliga formen för pensionering var direkt utbetalning från arbetsgivaren. Då arbetstagaren för sitt anspråk på pension hade att hålla sig enbart till arbetsgivaren, förelåg naturligen en efter omständigheterna större eller mindre risk, att den avsedda förmånen gick förlorad genom att arbetsgivaren blev insolvent. För de anställda blev det därför ett önskemål av största vikt, att pensionsutfästelsen tryggades i någon form. Då pensionsrättens säkerställande givetvis också låg i arbetsgivarens intresse, ledde utvecklingen därhän, att ansvaret för pensioneringen i allt större utsträckning överflyttades å tredje man, d. v. s. ett från arbetsgivaren fristående rättssubjekt, en särskild stiftelse, en pensionskassa eller en försäkringsanstalt.

Vid utmätning åtnjutes skydd för pension enligt bestämmelserna i 67 § utsökningslagen, sådant lagrummet lyder enligt lag den 8 april 1927, samt, då pension utgår på grund av försäkring, jämväl enligt bestämmelserna i 116 och 118 §§ lagen den 8 april 1927 om försäkringsavtal.

Enligt 67 § utsökningslagen gäller, att pension eller livränta, som tillkommer gäldenär såsom vederlag för egen eller annans arbetsanställning och som förfaller till betalning efter det gäldenären fyllt 55 år eller blivit varaktigt oförmögen till arbete, icke må utmätas, förrän gäldenären är berättigad att uppbära förmånen, och skall, ändå att pensionen eller livräntan är förfallen, därav från utmätning undantagas vad som erfordras till nödigt underhåll åt gäldenären, hans make och oförsörjda barn eller adoptivbarn till nästa förfallodag. Vad nu stadgats skall jämväl äga tillämpning å pension eller livränta, vartill gäldenären eljest äger rätt, i den mån vad sålunda tillkommer honom icke överstiger 1 500 kronors årsränta. Enligt 118 § lagen

¹ Jfr N. J. A. I 1931 A 234.

om försäkringsavtal, jämförd med 116 § samma lag, är rätt till livränta, som på grund av avtal om livförsäkring tillkommer försäkringstagare eller hans make, undandragen borgenärernas anspråk, såvida enligt avtalet premiebetalningen skall fullgöras under minst 10 år samt dessutom någorlunda jämnt fördelas på de särskilda åren. Av 27 § konkurslagen följer, att vad som icke kan tagas i mät icke heller ingår i konkurs.

Samtidigt med att lagen om ändrad lydelse av 67 § utsköningslagen den 1 januari 1928 trädde i kraft, upphörde den rätt att förordna om utmättningsfrihet för pensioner och livräntor, som tidigare tillkommit Konungen. De förordnanden i sådant hänseende, som meddelats före den 1 januari 1928, grunda icke rätt till befrielse från utmätning för pension eller livränta, som utfästs efter nämnda dag.

Då jämlikt lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta införsel för uttagande av underhållsbidrag eller utskylder må äga rum i avlöning för tjänst eller annan arbetsanställning, kan enligt 19 § i lagen införsel ock äga rum i pension eller livränta, som skall vara undantagen från utmätning för gäld.

Vid konkurs äger den, som har fordran på grund av pensionsrätt mot konkursgäldenären, rätt att i konkursen erhålla utdelning ej blott för oguldna före konkursen förfallna pensionsbelopp och pensionsbelopp, som förfalla under konkursen intill den dag, från vilken tiden för klander mot utdelningsförslaget är att räkna, utan även, enligt bestämmelserna i 139 § andra stycket konkurslagen om uppskattning av icke förfallen fordran å livsvarig livränta, för kapitalvärdet nämnda dag av pensionsrätten för tiden därefter, beräknat enligt vissa i lagrummet närmare angivna regler. I förmånsrättshänseende har i rättspraxis fordran å pension jämförts med lönefordran.¹

Äldre bestämmelser om pensionering samt nu gällande lagstiftning m. m.

Legostadgan den 23 november 1833 innehöll i sin 7 § följande bestämmelse:

»Husbonde må ej förskjuta det tjänstehjon, som oavbrutet hos honom troget och väl tjänt ifrån sitt trettionde år och till dess det för ålderdom kommit i den belägenhet, att ingen med dess tjänst kan vara belåten, utan drage husbonde försorg, att sådant berömvärdt tjänstehjon till sin död har skälig utkomst och skötsel, mot den betjäning, det kan uträtta.»

Enligt 17 § 4 mom. Kungl. förordningen om utvidgad näringsfrihet den 18 juni 1864 skall i avseende å förhållandet mellan näringsidkare samt deras biträden eller arbetare, där icke träffad överenskommelse annorlunda bestämmer, gälla vad legostadgan i tillämpliga delar innehåller.

Genom lag den 4 juni 1926 upphävdes legostadgan och får i följd därav även hänvisningen från näringsfrihetsförordningen till legostadgan anses

¹ N. J. A. I 1937 sid. 81. För pensionsfordran åtnjutes från och med den 1 januari 1938 på grund av lagen den 18 juni 1937 om ändrad lydelse av 17 kap. 4 och 11 §§ handelsbalken viss förmånsrätt i konkurs, se nedan sid. 32.

satt ur kraft. Någon mera vidsträckt tillämpning torde ifrågavarande bestämmelser icke ägt.¹ Tjänsteförhållanden av den varaktighet, som enligt legostadgan krävdes för rätt till försörjning, lära nämligen, åtminstone på andra områden än jordbrukets, sedan länge höra till sällsyntheterna.

Bortsett från de fall, då pensionsförpliktelse kunde åvila en arbetsgivare på grund av ifrågavarande bestämmelser i legostadgan och näringsfrihetsförordningen, ankom det på den enskilde arbetstagaren, som för sin försörjning var beroende av sin arbetsförmåga, att under den tid, han var arbetsför, trygga sitt uppehälle under ålderdomen och i händelse av invaliditet samt sörja för sina efterlevande. För sådant ändamål var arbetstagaren, innan ännu försäkringsrörelsen vunnit mera allmän utbredning, huvudsakligen hänvisad att genom eget sparande samla erforderligt kapital. Då den enskilde arbetstagarens möjligheter att på denna väg nå en betryggande försörjning givetvis voro begränsade, sammanslöto sig grupper av arbetstagare, t. ex. sådana som voro anställda i samma yrke eller hos samme arbetsgivare, i föreningar eller kassor för att genom inbördes bistånd lättare förverkliga ifrågavarande syfte. Då man från arbetsgivarehåll i större utsträckning började intressera sig för de anställdas pensionering, blev det vanligt, att arbetsgivarna, i de fall de ej direkt beredde de anställda pensionsförmåner, lämnade ekonomiskt stöd åt dessa sammanslutningar eller också själva drogo försorg om inrättande av kassor för pensionering av de anställda. Genom lagen den 29 juni 1912 om understödsföreningar vunno förhållandena på ifrågavarande område rättslig reglering.²

Hänförliga under nämnda lag äro bland annat föreningar för inbördes bistånd, som avse att, utan affärsmässigt drivande av försäkringsrörelse, åt medlemmarna eller deras efterlevande bereda pension eller kapitalunderstöd. Understödsförening kan genom registrering vinna rättskapacitet och är i vissa fall skyldig att registrera sig. Registrering av och kontroll över nyssnämnda slag av understödsföreningar har till den 1 januari 1938 handhåfts av socialstyrelsen. Som tillsynsmyndighet fungerar numera pensionsstyrelsen (Kungl. kungörelse den 23 december 1937). Lagens bestämmelser reglera huvudsakligen föreningarnas organisation. Förvaltningen tillkommer i princip en av medlemmarna utsedd styrelse; dock må i stadgarna kunna bestämmas, att styrelsen skall på annat sätt utses. I fråga om försäkringsverksamhetens materiella anordning äga understödsföreningarna stor frihet. Understödsförenings stadgar skola bland annat angiva understödets beskaffenhet och storlek eller grunder för beräkning därav samt tid och villkor för åtnjutande av understöd, beloppen av premierna eller grunder för beräkning därav, möjligheter till uttaxering å medlemmarna, påföljd av försummad premiebetalning samt, därest föreningen skall avsätta fond, grunderna för fondbildningen. Avgången medlem äger ej, med mindre annorlunda är bestämt i stadgarna, rätt att utfå någon del av föreningens tillgångar. För registrering

¹ Jfr. N. J. A. II 1926 sid. 904.

² 1912 års lag upphör att gälla den 1 juli 1938, vilken dag lagen den 24 mars 1938 om understödsföreningar träder i kraft, se nedan sid. 32.

av understödsförening kan ej krävas, att stadgarnas bestämmelser skola vara tillfredsställande ur försäkringssynpunkt. Endast om stadgarna stå i strid mot lag eller författning eller äro till sin avfattning i något viktigare hänseende otydliga eller vilseledande, får registrering vägras. Understödsförening, som så önskar, kan få sina stadgar godkända av tillsynsmyndigheten. Vid meddelande av sådant godkännande prövar tillsynsmyndigheten, hurvida stadgarnas bestämmelser äro betryggande för medlemmarna och övriga understödsberättigade. Förening med godkända stadgar är skyldig att minst vart femte år avgiva försäkringsteknisk utredning av sin ställning.

För pensionskassor gälla vissa särskilda bestämmelser. Pensionskassa är sålunda skyldig att minst vart femte år avgiva försäkringsteknisk utredning av sin ställning. Skulle av utredningen framgå, att fortsättandet av kassans verksamhet efter oförändrade grunder uppenbarligen är ägnat medföra allvarliga missförhållanden, äger tillsynsmyndigheten påkalla erforderliga ändringar i grunderna för verksamheten. Brist, som kan förefinnas i pensionskassas tillgångar, får först i sista hand drabba de understödsberättigade, för vilka pensionsfallet redan inträffat. Beslut om nedsättning av understödsbeloppen må ej tillämpas å sådana understödsberättigade och vid likvidation eller överlåtelse av rörelsen äga de företrädesrätt till kassans tillgångar.

Genom 1913 års lag om allmän pensionsförsäkring genomfördes en obligatorisk ålderdoms- och invaliditetsförsäkring, som i princip omfattade hela befolkningen. Försäkringen var sammansatt av, å ena sidan, en enligt den privata försäkringens metoder uppbyggd livränteförsäkring med personliga avgifter och, å andra sidan, en av allmänna medel bekostad understödsverksamhet, grundad på behovsprincipen. Varje avgiftspliktig person var skyldig att årligen erlägga viss avgift och förvärvade därigenom rätt till avgiftspension att utgå från inträdet av varaktig oförmåga till arbete (invaliditet) och senast från fyllda 67 år. Pensionerna beräknades enligt det s. k. premiereservsystemet, vilket är grundat på principen, att varje försäkrad skall tillföras individuell valuta för de avgifter, han inbetalat. Detta medförde, att pensionen för personer, som icke tillhört försäkringen längre tid, kom att uppgå till mycket obetydligt belopp. Förutom avgiftspensionen utgick till pensionsberättigad, som var invalid och vars årsinkomst understeg 425 kronor för man och 400 kronor för kvinna, vissa pensionstillägg. Även med inräknande av pensionstilläggen blev emellertid det pensionskydd, som erhöles enligt lagen, mycket otillfredsställande.

1913 års lag upphävdes genom lagen den 28 juni 1935 om folkpensionering. I den nya lagen har man vid beräkning av avgiftspensionen övergivit premiereservsystemet. I pension på erlagda avgifter, s. k. grundpension, skall årligen utgå dels oberoende av avgiftens storlek ett för alla, som erlagt dem påförda avgifter, lika stort belopp om 70 kronor och dels därutöver 10 procent av det sammanlagt under hela betalningstiden erlagda avgiftsbeloppet. Förutom grundpension skall efter behovsprövning utgå tilläggspension. Rätten till dylik är icke som enligt 1913 års lag förknippad

med något invaliditetsvillkor, då fråga är om personer över 67 år. Enligt lagens ursprungliga lydelse utgick till pensionsberättigad, vilkens årsinkomst ej uppgick till 450 kronor, tilläggspension med ett belopp av 250 kronor, minskat med sju tiondelar av vad den pensionsberättigades årsinkomst översteg 100 kronor. Begreppet årsinkomst modifierades genom bestämmelser rörande vissa slag av s. k. privilegierad inkomst, vilka intill ett sammanlagt belopp av 300 kronor icke skulle föranleda avdrag å tilläggspension. Som sådan inkomst skulle bland annat räknas pension eller understöd, som utgår på grund av egen eller anhörigs förutvarande arbetsanställning. Genom lag den 23 april 1937, som trätt i kraft den 1 januari 1938, har med hänsyn till levnadskostnadernas storlek landets kommuner uppdelats på tre ortsgrupper med differentiering såväl i fråga om tilläggspensionens belopp som beträffande beloppet av privilegierad inkomst. Sålunda är tilläggspensionens maximibelopp 250 kronor i ortsgrupp 1, 350 kronor i ortsgrupp 2 och 450 kronor i ortsgrupp 3 samt maximibeloppet av privilegierad inkomst 300 kronor i ortsgrupp 1, 350 kronor i ortsgrupp 2 och 400 kronor i ortsgrupp 3.

Ehuru pensionsförmånerna enligt lagen om folkpensionering, jämförda med dem, som utgingo enligt 1913 års lag, väsentligen förbättrats, torde det vara tydligt, att jämväl det utvidgade pensionsskyddet i allmänhet icke är tillräckligt¹. Pensionen torde åtminstone för ensamstående pensionstagare på dyrare orter endast i undantagsfall räcka till nödorttig försörjning och pensionsålderns bibehållande vid 67 år innefattar särskilt för arbetstagare i enskild tjänst, vilka i regel nödgas lämna förvärvsarbetet vid tidigare ålder, en allvarlig olägenhet. Även får ihåggkommas, att lagen allena tar sikte på den egna pensioneringen². För de i enskild tjänst anställda arbetstagarna måste alltså pensionsfrågan alltjämt betraktas som en angelägenhet, vars ordnande huvudsakligen ankommer på det privata initiativet.

Frågan om beredande av pension åt i enskild tjänst anställda personer har under senare år vid åtskilliga tillfällen varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet. I anledning av från olika organisationer av privatanställda under åren 1925 och 1926 gjorda framställningar om lagstiftning i ämnet tillkallades inom justitiedepartementet såsom sakkunniga överdirektören P. G. Laurin samt hovrättsassessorn Evert Sandberg. Dessa framlade ett den 10 december 1927 dagtecknat utkast till lag om frivillig tjänstepensionering. Angående huvudgrunderna i utkastet må följande anmärkas.

¹ Enligt lagen den 18 juni 1937 om kommunala pensionstillskott m. m. må fattigvårds-samhälle för beredande bl. a. av understöd (kommunala pensionstillskott) åt personer, vilka uppbära folkpension och icke äro uteslutna från tilläggspension men ändock finnas vara i behov av fattigvård, ställa medel till fattigvårdsstyrelsens förfogande med föreskrift, att tillskott, som utdelas av sådana medel, icke skola vara att anse som fattigvård.

² Här må emellertid erinras om lagen den 18 juni 1937 om barnbidrag. Enligt lagen skall under vissa förutsättningar av allmänna medel utgå särskilt bidrag (barnbidrag) till uppehälle och uppfostran dels åt barn (adoptivbarn), som är föräldralöst eller faderlöst, dels ock åt barn (adoptivbarn) till arbetsförmögen försörjare. Bidrag utgår till och med den månad, under vilken barnet fyller 16 år; högsta bidrag för ett barn utgör i ortsgrupp 1 240 kronor, i ortsgrupp 2 300 kronor och i ortsgrupp 3 360 kronor.

Förutsättning för lagstiftningens tillämpning var, att utfästelse av pension förelåg från arbetsgivarens sida. Utkastet åsyftade att skydda de anställdas rätt till utlovade pensionsförmåner samt att förbjuda sådana inskränkningar i pensionsrätten, som kunde anses obehöriga. På grund därav föreskrevs, att vad i utkastet stadgades om pension skulle äga tillämpning, ändå att annat funnes föreskrivet i pensionsreglemente eller annat rörande pensionsrätten träffat avtal. Som tjänstepension betecknades förmåner i form av såväl livränta som kapital, vilka arbetsgivare utfäst åt löntagare eller hans anhöriga. För den, som innehade med pensionsrätt förenad anställning, fick pensionsrättens inträde ej vara uppskjuten till tid efter det han fyllt 30 år eller till mer än 5 år efter det han erhållit sådan anställning, tjänstetiden före 20 år dock oräknad. Denna bestämmelse skulle emellertid icke äga tillämpning beträffande befattning, för vilken avlöningen huvudsakligen utgjordes av provision. Utfästelse om tjänstepension skulle vara tryggad antingen genom av svensk försäkringsgivare meddelad försäkring (tjänstepensionsförsäkring) eller ock genom insättning av medel (tjänstepensionsinsättning) hos svenskt försäkringsbolag eller bankinrättning. Hade tjänstepensionsutfästelse tryggats genom försäkring, var arbetsgivaren därmed fri från ansvar för utfästelsen men svarade i annat fall för utfästelsen eller icke försäkrad del därav som för annan sin gäld. Avgick tjänstepensionsförsäkrad löntagare ur arbetsgivarens tjänst före pensionsåldern eller innan pensionsrätten eljest inträtt, skulle han äga rätt till fribrev å den intjänade pensionen. Därest löntagaren avskedats av arbetsgivaren och avskedandet icke föranletts av arbetstagarens olämpliga förhållande i tjänsten, skulle fribrevets premiereserv vara lika med försäkringens avgångsvärde. Detsamma gällde, om löntagaren själv begärt sitt entledigande dels då han styrkte, att hans arbetsförmåga blivit nedsatt med minst 25 procent eller att han på grund av sitt hälsotillstånd ej borde kvarstanna i tjänsten, och dels då hans anställningsvillkor i avsevärd mån försämrats. Jämväl vid för tidig avgång ur tjänsten av annan anledning skulle fribrevets försäkringsförmåner beräknas på nu angivet sätt; dock att om i försäkringsavtalet antecknats, att arbetsgivaren förbundit sig att bidraga till premien, arbetsgivaren ägde föreskriva, att vid avgång ur tjänsten fribrevets premiereserv skulle minskas med den del av försäkringens avgångsvärde, som motsvarade hälften av arbetsgivarens beräknade avgifter under de sista 10 åren, i den mån denna del ej översteg en tredjedel av avgångsvärdet.

Över utkastet bereddes vissa myndigheter och korporationer tillfälle att yttra sig. Dessa avstyrkte emellertid, att utkastet lades till grund för lagstiftning i ämnet. Sålunda förmenade de i frågan hörda myndigheterna samt arbetsgivareorganisationerna, att en lagstiftning i enlighet med utkastet skulle innebära ett alltför allvarligt ingrepp på avtalsfriheten. Särskilt påtalades bestämmelserna om arbetsgivarens försäkringsplikt och löntagarens fribrevsrätt. Det vore att befara, att den föreslagna lagstiftningen komme att minska arbetsgivarnas intresse för de anställdas pensionering och förty mera skada än gagna de anställda. I de av personalorganisatio-

nera avgivna yttrandena hävdades, att intet avdrag från försäkringens premiereserv borde få göras vid fribrevets beräkning. En lagstiftning, som uttryckligen medgäve sådant avdrag, skulle vara ägnad att snedvrida utvecklingen, som allt mera ginge i riktning mot erkännande av pensionens fulla oantastbarhet såsom intjänad löneförmån.

De sakkunniga överarbetade därefter utkastet samt framlade den 8 september 1928 ett nytt utkast till lag om frivillig tjänstepensionering (Statens offentliga utredningar 1929: 3). Jämväl detta innebar vissa inskränkningar i avtalsfriheten, ehuru bestämmelserna i olika hänseenden uppmjukats. Utfästelse av pension skulle liksom enligt det äldre förslaget tryggas genom tjänstepensionsförsäkring eller tjänstepensionsinsättning. Skyldighet att trygga pensionsutfästelsen skulle inträda först, då löntagaren fyllde 30 år; dock skulle, om arbetsgivaren ålagt löntagaren att själv erlagga pensionsavgifter, den motsvarande delen av utfästelsen alltid tryggas omedelbart, när sådana avgifter började erläggas. När utfästelsen tryggades genom försäkring, förelåg emellertid icke alltid försäkringsplikt beträffande hela den utfästa pensionen. Försäkringsförmånen kunde nämligen, även om den därigenom blev mindre än den utfästa pensionsförmånen, bestämmas så att den blev lika med premien för vad i förslaget benämndes normalförsäkring. Angående innebörden av begreppet normalförsäkring anförde de sakkunniga:¹

»Om löntagarens ålder vid försäkringens tecknande (inträdesålder) och vid därefter erhållen löneförhöjning (befordringsålder) icke överstiger 35 resp. 45 år, är den försäkrade pensionen viss av inträdes- och befordringsåldern oberoende procent av löntagarens pensionsunderlag vid försäkringsfallets inträffande (hel normalpension). Om däremot löntagarens inträdes- eller befordringsålder överstiger 35 resp. 45 år, är den försäkrade pensionen lägre (avkortad normalpension) och beroende av nämnda ålder, i det att försäkringspremien vid försäkringens tecknande (grundpremien) ej sättes högre, än som motsvarar hel normalpension och inträdesåldern 35 år, och försäkringspremien vid löneförhöjning ej höjes mera, än som motsvarar hel normalpensions höjning och befordringsåldern 45 år.»

Normalpensionen bestämdes enligt förslaget i förhållande till det för löntagaren gällande pensionsunderlaget, vilket för ålders- och invalidpension skulle vara lika med löntagarens årsavlöning och för familjepension 25 procent därav. Hel normalpension utgjorde t. ex. i fråga om ålderspension 60 procent av pensionsunderlaget. I den mån pensionsutfästelsen tryggats enligt förslagets bestämmelser, skulle arbetsgivaren vara fri från ansvar för utfästelsen. Om arbetsgivaren åsidosatt sin plikt att trygga utfästelsen, blev han skyldig att vid pensionsfallets inträffande försäkra hela den utfästa pensionsförmånen. Avgick löntagaren ur arbetsgivarens tjänst i förtid, skulle han äga rätt till fribrev; dock skulle i försäkringsavtalet kunna stadgas, att löntagaren ägde begära återköp i stället för fribrev. Skedde avgången innan löntagaren fyllt 30 år, kunde vid fribrevets beräkning premiereserven så

¹ Utkastet sid. 67.

nedsättas, att den motsvarade endast löntagarens egna avgifter. I annat fall fick premiereserven ej reduceras i vidare mån än försäkringspremien översteg normalpremien.

Enligt beslut av Kungl. Maj:t den 18 december 1931 överlämnades ifrågasvarande betänkande till den s. k. kommittén angående privatanställda, vilken skulle till vidare behandling och för avgivande av förslag upptaga i betänkandet avhandlade spörsmål.

Vid 1935 års riksdag väcktes motioner, vari påkallades åtgärder till skydd för att inom enskilda företag avsatta pensionsfonder toges i anspråk för andra ändamål än det avsedda. Motionerna hänvisades till andra lagutskottet, som i sitt utlåtande förklarade sig anse frågan om att bereda betryggande former för de privatanställdas pensionering böra lösas ur enhetlig synpunkt under beaktande av förhållandena på hela det område, som därav berördes. Utskottet hemställde därför, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära utredning av frågan om lagstiftning i syfte att få till stånd betryggande former för pensionering av anställda hos enskilda företag och sammanslutningar. Riksdagen beslöt ock i enlighet därmed (riksdagens skrivelse den 5 april 1935, nr 141).

Den 23 maj 1935 beslöt Kungl. Maj:t, att kommittén angående privatanställda skulle befrias från ovannämnda uppdrag. Därefter anbefalldes Kungl. Maj:t den 15 november 1935 lagberedningen att avgiva utlåtande i ärendet, såvitt detsamma berörde området för åt lagberedningen tidigare lämnat uppdrag att verkställa utredning av frågan om revision av aktiebolagsstiftningen och vad därmed kunde äga sammanhang. Frågan i övrigt skulle under samråd med lagberedningen utredas inom justitiedepartementet.

Vid 1936 års riksdag upptogs pensionsfrågan ånyo till behandling. I olika motioner begärdes dels förnyad utredning av frågan om pensionering av vissa grupper i enskild tjänst anställda personer och dels utredning rörande de åtgärder, som genom samhällets försorg lämpligen kunde vidtagas till främjande av de privatanställdas pensionering.

Andra lagutskottet anförde i utlåtande över motionerna, att frågan om pensionering av personer anställda i enskild tjänst vid flera tillfällen varit föremål för övervägande, därvid dock frågan om betryggande former för pensioneringen trätt i förgrunden. Emellertid vore frågan om åtgärder i övrigt för att främja pensioneringen av i enskild tjänst anställda av stor social betydelse, därvid utskottet med uttrycket anställd i enskild tjänst avsåge alla arbetstagare utan undantag, sålunda även kroppsarbetare. Åtgärder i sådant syfte borde därför vidtagas, exempelvis för utveckling av den frivilliga folkpensioneringen, för ökad anslutning till pensionskassor m. m. Därvid borde emellertid iakttagas, att den obligatoriska folkpensioneringens grundvalar icke rubbades. Utskottet hemställde därför, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att utredning måtte verkställas rörande de åtgärder, som genom samhällets försorg lämpligen kunde vidtagas för att främja pensionering av personer, anställda i enskild tjänst, samt att de förslag, vartill utredningen kunde föranleda, måtte framläggas för riksdagen.

Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets hemställan (riksdagens skrivelse den 27 juni 1936, nr 421).

Då en departemental utredning av de utav riksdagen berörda spörsmålen med hänsyn till arbetsuppgiftens natur och omfattning icke ansågs böra äga rum, bemyndigade Kungl. Maj:t den 11 september 1936 chefen för justitiedepartementet att tillsätta en kommitté, bestående av tre sakkunniga, att verkställa utredning beträffande frågan om pensionering av i enskild tjänst anställda personer ävensom att utarbete de författningsförslag, vartill utredningen kunde föranleda.

I det anförande till statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden för nyssnämnda dag, vari direktiv lämnades för kommitténs arbete, anförde chefen för justitiedepartementet bland annat:

»Liksom 1936 års riksdag utgår jag från att utredningen bör avse samtliga grupper av i enskild tjänst anställda. Naturligen bör därvid särskild uppmärksamhet ägnas sådana kategorier av dessa, vilka för närvarande äro sämst lottade i pensionshänseende. Dit torde man i första hand få räkna personer anställda i småföretag av varjehanda art ävensom kroppsarbetare. Ehuru krav icke lära saknas på införande av bestämmelser om skyldighet för arbetsgivarna att, oavsett utfästelse av pension, ombesörja pensionering av hos dem anställd personal, finner jag dock övervägande skäl tala för att utredningen begränsas att avse åtgärder, som utan att rubba principen om frivilliga pensionsutfästelser från arbetsgivarnas sida äro ägnade att skapa en tillfredsställande lösning av pensionsproblemet. Därvid bör undersökas vilka åtgärder, som från det allmännas sida kunna vidtagas för att främja utbredningen av den frivilliga pensioneringen, i främsta rummet genom ytterligare utbyggnad av den frivilliga folkpensioneringen och ökad anslutning till pensionskassor.

Frågan om säkerställandet av de anställdas rätt att utfå dem tillförsäkrade pensionsförmåner bör upptagas till allsidig prövning, därvid samtliga de spörsmål, som avhandlades i 1928 års betänkande, göras till föremål för förnyat övervägande. Särskild uppmärksamhet bör härvid ägnas frågan om pensionens oantastbarhet, d. v. s. huruvida och i vilken omfattning den anställde vid avgång ur tjänsten före pensionsåldern skall bibehållas vid sin rätt till den på hans tjänstetid belöpande pensionen. För en anställd, som erhållit pensionsutfästelse, är det givetvis av synnerlig vikt, att han icke i händelse anställningen upphör före inträdet i pensionsåldern, t. ex. därigenom att han övergår i annan arbetsgivares tjänst, går förlustig vad han kan anses ha intjänat av den utfästa pensionen. Av betydelse för trygghandet av pensionernas utfående är jämväl, att de kassor, som för närvarande i stor utsträckning ombesörja pensionering av de i enskild tjänst anställda, erhålla en såvitt möjligt säker organisation samt att tillsynen över deras verksamhet ordnas på ett tillfredsställande sätt.»

Den 10 februari 1937 framlade lagberedningen av motiv åtföljda förslag till bland annat lag om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser samt till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 4 och 11 §§ handelsbalken (statens offent-

liga utredningar 1937: 13). Proposition i ärendet avläts till 1937 års riksdag och bifölls av riksdagen, varefter lagar i ämnet utfärdades den 18 juni 1937. I fråga om det huvudsakliga innehållet av lagstiftningen, som trätt i kraft den 1 januari 1938, må följande redogörelse lämnas.

Lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser avser att bereda skydd för aktiebolags fondering av vinstmedel för pensionering av anställda hos bolaget eller efterlevande till anställda. I detta syfte öppnar lagen möjlighet för aktiebolag att i enkel ordning ernå bildandet av stiftelse, vars förmögenhet må innestå såsom fordran hos bolaget, och söker även genom de till lagen knutna övergångsbestämmelserna sörja för att hos aktiebolagen redan avsatta pensionsfonder genom ombildning till stiftelser i största möjliga omfattning föras in under lagen.

Enligt 1 § i lagen må aktiebolag i den ordning, varom i 2 § sägs, bilda stiftelse, vars förmögenhet må helt eller delvis utgöras av fordran hos bolaget, till tryggnad av pension åt anställda hos bolaget (egenpension) efter avgång från tjänst eller annan arbetsanställning, efter uppnående av viss ålder eller vid bestående förlust eller nedsättning av arbetsförmågan (invaliditet), samt efter anställds död åt efterlevande make och barn (familjepension). Även pension, som kan komma att utgå till frånskild make, omfattas av stiftelsen. I fråga om pensionsstiftelses ändamål äger bolaget bestämma, att stiftelsen skall avse tryggnad av pension allenast åt anställda, som innehava vissa befattningar eller vissa slag av befattningar hos bolaget, samt efter sådan anställds död åt efterlevande efter honom. Dylik stiftelse kallas särskild pensionsstiftelse. Har sådan bestämmelse ej meddelats, är stiftelsen allmän pensionsstiftelse för bolaget. Stadgandena rörande pensionsstiftelses ändamål angiva emellertid endast ramen för den pensionering, vars betryggande kan vinnas genom inrättande av pensionsstiftelse. Lagen upptar icke föreskrift om innehållet av de pensionsutfästelser, som kunna givas, utan utgår från full avtalsfrihet beträffande rätten till pension och förutsättningarna för pensionsrättens inträde. Men då pensionsutfästelser givits, utgör stiftelseförmögenheten i första hand säkerhet för dessa utfästelsers fullgörande, och vad därefter kan återstå skall tjäna till tryggnad av pension åt övriga anställda eller deras efterlevande efter billighet.

Bildande av pensionsstiftelse beslutas enligt 2 § av sådan ordinarie bolagsstämma som i 82 § aktiebolagslagen sägs. I beslutet om bildande av särskild stiftelse skola tydligt angivas de befattningar eller slag av befattningar hos bolaget som avses med stiftelsen. Pensionsstiftelse kommer till stånd i och med beslutets införande i aktiebolagsregistret. Överföring av vinstmedel till pensionsstiftelse beslutas av bolagsstämma vid fastställande av balansräkning för föregående räkenskapsår. Pensionsstiftelse må ej bildas utan att till densamma överföres minst 500 kronor. Sedan registrering av pensionsstiftelse skett, äger stiftelsen på grund av överföring av medel från bolaget fordran hos detta till motsvarande belopp. Bildandet av pensionsstiftelse medför icke någon ändring i bolagets skyldighet att själv betala utgående pensioner. Försattes bolaget i konkurs, skola de, som äga fordran

på grund av pensionsrätt mot bolaget, bevaka sina fordringar i konkursen. I avseende å dessa fordringar äger stiftelsen i konkursen ställning av medgäldenär. I den mån utdelning utgår å pensionsfordringarna, skola utdelningarna enligt 10 § avräknas å utdelningen för stiftelsefordringen. Ur de medel, som på grund av bevakningen av stiftelsefordringen tillfalla stiftelsen, äga först pensionsborgenärerna erhålla betalning för sina fordringar, i den mån betalning till dem ej utgått i konkursen. Skulle därefter medel återstå, skall tilldelning äga rum efter billighet till övriga intressenter i stiftelsen, d. v. s. till pensionstagare, som utan att äga fordran på grund av pensionsrätt mot bolaget faktiskt åtnjutit pension, samt till dem, som varit anställda hos bolaget och ej på grund av utfästelse upptagande oantastbarhetsprincipen ägt fordran hos bolaget, samt till efterlevande efter anställda. Skulle vid delningen överskott uppkomma, skall detta ej återgå till bolaget utan tillfalla en allmän fond, svenska aktiebolagens pensions- och understödsfond (9 §).

Träder bolaget i likvidation utan samband med konkurs, skall enligt 9 § bolaget äga å stiftelsefordringen avräkna vad bolaget såsom betalning för förfallna pensionsbelopp eller såsom gottgörelse för kapitalvärdet av pensionsrätten under likvidationen utgiver till dem, som äga fordran på grund av pensionsrätt mot bolaget. Återstoden av stiftelsefordringen utbetalas till stiftelsen. Behållningen hos stiftelsen skall fördelas efter billighet i samma ordning som nyss angivits för fall av konkurs.

I lagen om ändrad lydelse av 17 kap. 4 och 11 §§ handelsbalken hava upptagits bestämmelser om förmånsrätt för pensionsfordringar och för fordran, som tillkommer enligt lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser bildad pensionsstiftelse på grund av överföring av medel från bolaget till stiftelsen. Förmånsrätt i den ordning, som i 17 kap. 4 § första stycket stadgas för betjänters och tjänstehjons lön, skall gälla för fordran å pension, som tillkommer pensionstagare på grund av tjänst eller annan arbetsanställning, vilken innehafts av honom själv eller anhörig till honom. Förmånsrätten skall ej gälla för längre tid än sammanlagt ett år och ej heller för längre tid tillbaka än ett år innan konkursansökningen gjordes. I den mån pensionstiftelsens fordran motsvarar pensionsfordringar, som utgå med förmånsrätt enligt 17 kap. 4 § handelsbalken, skall samma förmånsrätt tillkomma stiftelsens fordran. Till den del stiftelsefordringen icke utgå med förmånsrätt enligt 17 kap. 4 § handelsbalken, skall förmånsrätt enligt 17 kap. 11 § handelsbalken tillkomma densamma.

Som ovan nämnts upphör 1912 års lag om understödsföreningar att gälla den 1 juli 1938, då den efterträdes av lagen den 24 mars 1938 om understödsföreningar. Syftet med och innebörden av den nya lagstiftningen är i huvudsak följande.

För möjliggörande av ökad kontroll över understödsföreningsväsendet införas registreringstvång för samtliga understödsföreningar (2 §).

Då en försäkringsrörelse, för att undgå en anstrykning av äventyrlighet och hasard, måste vara baserad på en något så när omfattande försäkrings-

stock, men å andra sidan kravet i detta hänseende ansetts kunna ställas väsentligt olika för rörelser av olika art och omfattning, meddelas utförliga bestämmelser rörande medlemsantalet i understödsförening. Understödsförening skall sålunda bestå av minst 100 eller, där föreningen allenast avser att bereda ålderspension, av minst 50 medlemmar (3 § första stycket). Avser förening att bereda invalid- eller överlevelsepension utan samband med ålderspension eller att meddela understöd, utgående i kapital en gång för alla (kapitalunderstöd), till högre belopp än femhundra kronor för en medlem, skall föreningen bestå av minst 500 medlemmar (3 § andra stycket). Därest särskilda omständigheter därtill föranleda, må tillsynsmyndigheten beträffande viss förening medgiva undantag från tillämpningen av föreskrifterna angående minsta medlemsantal (3 § tredje stycket). Vidare må tillsynsmyndigheten från bestämmelserna om minsta medlemsantal medgiva undantag i fråga om förening, som, då den började verksamheten, hade lagstadgat eller av tillsynsmyndigheten godkänt medlemsantal men vars medlemsantal sedermera sjunkit. Medgives icke sådant undantag, skall föreningen träda i likvidation (47 §).

För att förhindra ett inom vissa pensionskassor tillämpat system, enligt vilket utgående pensioner beräknas med hänsyn till kassans vid varje särskild tidpunkt för utbetalningar tillgängliga medel och således kunna till beloppet variera från tid till annan, stadgas, att i den mån rätten till pension grundar sig å erlagda medlemsavgifter pensionen skall utgå med fasta belopp (3 § fjärde stycket).

Då en rationell avgiftsberäkning ansetts vara av största betydelse för en försäkringsrörelses utveckling och soliditet, meddelas vissa bestämmelser om avgifter. Härutinnan gäller, att understödsförening skall upptaga fasta medlemsavgifter, vilka skola vara så avvägda, att de i förening med andra föreningens inkomster må antagas förslå till infriande av förfallna utfästelser, förvaltningskostnader och övriga föreningen åliggande utgifter ävensom till föreskriven fondbildning. Förbud mot det s. k. uttaxeringssystemet, innebärande att de för fullgörande av en förenings utfästelser för dödsfall eller andra försäkringsfall erforderliga medlen uttagas av medlemmarna först i den mån utfästelserna förfalla till betalning, har meddelats genom bestämmelsen, att avgifternas upptagande icke må göras beroende av inträffade försäkringsfall. Uttaxering å medlemmarna må äga rum allenast därest föreningens tillgångar finnas otillräckliga för verksamhetens behöriga utövande (13 §). Vid ansökan om registrering skola fogas vissa handlingar, ägnade att ligga till grund för bedömning av avgifternas tillräcklighet (7 § fjärde stycket).

Med hänsyn till att ett försäkringsföretags ekonomiska ställning i allmänhet kan bedömas allenast med ledning av vissa försäkringstekniska metoder stadgas i 15 §, att understödsförening vart femte år skall låta upprätta och till tillsynsmyndigheten ingiva försäkringsteknisk utredning angående föreningens ställning vid föregående års slut. Tillsynsmyndigheten äger emellertid, å ena sidan, ålägga förening att jämväl å annan tid än nyss sagts låta

upprätta och ingiva försäkringsteknisk utredning, och, å andra sidan, befria förening — företrädesvis sådan med föga omfattande rörelse — helt eller delvis från ifrågavarande skyldighet.

I 1912 års lag stadgas icke någon allmän skyldighet för understödsförening att göra några fondavsättningar. Detta förhållande har betecknats såsom en av lagens ur säkerhetssynpunkt allvarligaste brister. I detta hänseende innehåller den nya lagen åtskilliga föreskrifter rörande avsättningar till premiereserv och säkerhetsfond (17 och 18 §§). De medel, som enligt lagen blivit avsatta till fond eller reserverats, skola redovisas i vissa slag av värdehandlingar eller i föreningen tillhörig fastighet intill $\frac{2}{3}$ av taxeringsvärdet (19 §). I stadgarna skall därjämte finnas angivet, huru de behållna medel må användas, vilka icke skola avsättas till fond eller vilka skola från fond undantagas, ävensom huru i händelse av föreningens upplösning, där ej i samband med likvidation överlåtelse av föreningens rörelse kommer till stånd, med behållna tillgångar skall förfaras (8 §).

Ett av den nya lagens ur säkerhetssynpunkt viktigaste stadganden torde vara, att tillsynsmyndighetens prövning av registreringsanmälan icke endast skall, såsom enligt 1912 års lag, utgöra en granskning, huruvida vissa — låt vara nog så betydelsefulla — formaliteter iakttagits, utan därjämte skall innebära ett bedömande av, huruvida föreningens stadgar äro betryggande för medlemmarna och övriga understödsberättigade ävensom i övrigt upprättade på ett med hänsyn till verksamhetens art och omfattning lämpligt sätt. Är så icke förhållandet, skall registrering vägras (70 §). Till detta stadgande ansluter sig nära bestämmelsen, att för giltighet av förenings beslut om stadgeändring erfordras, att beslutet varder gillat av tillsynsmyndigheten (42 § tredje stycket). Nyss återgivna bestämmelser ävensom stadgandena därom, att understödsförening skall registreras (2 §) och att, därest understödsförening driver verksamhet utan att vara registrerad, den som deltagar i åtgärd å föreningens vägnar eller i beslut därom ådrager sig straffansvar (85 §), innebära, att på nu förevarande område hädanefter skall, i likhet med vad som redan är fallet beträffande den affärsmässiga försäkringsverksamheten, gälla ett allmänt koncessionssystem.

Slutligen har tillsynen från det allmännas sida över understödsföreningarna skärpts. Härutinnan gäller, att om tillsynsmyndigheten finner understödsförening vara oförmögen att efter oförändrade grunder fullgöra sina utfästelser eller finner föreningens stadgar icke längre vara betryggande för medlemmarna och övriga understödsberättigade, skall tillsynsmyndigheten meddela föreningen anvisning att inom viss tid hava vidtagit sådan åtgärd eller förändring av föreningens verksamhet, som prövas erforderlig (78 § tredje stycket). Har sådan anvisning meddelats och finnes föreningen icke tillbörligen ställa sig densamma till efterrättelse, skall domstol på talan av tillsynsmyndigheten förklara föreningen i likvidation (78 § sista stycket).

I avsikt att för de redan registrerade föreningarna ävensom för tillsynsmyndigheten underlätta övergången till den nya lagstiftningen skall, enligt övergångsbestämmelserna till lagen, äldre lag kunna under en över-

gångstid gälla för en vid den nya lagens ikraftträdande registrerad förening. En dylik förening skall, för att icke nödgas träda i likvidation, på ansökan, vilken måste göras före den 1 januari 1943, erhålla tillsynsmyndighetens förklaring, att föreningens stadgar stå i överensstämmelse med föreskrifterna i den nya lagen samt äro betryggande medlemmarna och övriga understödsberättigade ävensom i övrigt upprättade på ett med hänsyn till verksamhetens art och omfattning lämpligt sätt. Hava föreningens stadgar icke blivit jämlikt äldre lag godkända av tillsynsmyndigheten, skola vid ansökningen fogas vissa handlingar, ägnade att ligga till grund för bedömande av avgifternas tillräcklighet.

Utländsk rätt.

I åtskilliga länder har frågan om pensionering av i enskild tjänst anställda (privatanställda) blivit föremål för rättslig reglering.

Sålunda gäller i *Tyskland* sedan år 1911 en lag angående försäkring av anställda. Lagen avser allenast anställda, som icke äro att anse som arbetare i egentlig mening och vilkas årsinkomst icke överstiger 7 200 RM. Enligt lagen gäller försäkringsplikt utom i fall, då arbetstagaren vid anställningens tillträdande fyllt 50 år. Lagen stadgar rätt till ålderspension och familjepension. Ålderspension utgår från fyllda 65 år eller då invaliditet dessförinnan inträder. För att pension skall utgå fordras, att den anställde varit försäkrad under viss tid före försäkringsfallet. Dör den försäkrade utan att rätt till familjepension föreligger för de efterlevande, återbetalas hälften av de erlagda avgifterna. Dylik återbetalning äger ock rum, i händelse försäkringstagare inom viss kortare tid efter ingående av äktenskap slutar sin anställning. Försäkringsavgifterna skola erläggas av arbetsgivaren, vilken dock äger uttaga hälften av erlagda belopp genom avdrag å den anställdes lön.

Enligt ett lagdekret den 4 oktober 1935 föreskrives i *Italien* obligatorisk invaliditets- och ålderdomsförsäkring för personer mellan 15 och 65 år, vilka utföra avlönat arbete i annans tjänst. Anställda med en inkomst överstigande 800 lire i månaden omfattas icke av lagen.

I *Tjeckoslovakiet* gäller dels en lag av den 21 februari 1929 om försäkring av privatanställda i högre tjänst, dels en lag av den 9 oktober 1924 (lydelse enligt kungörelse den 25 juli 1934) om försäkring av arbetstagare i fall av sjukdom, invaliditet och ålder. Sistnämnda lag har avseende å arbetstagare av alla slag, såvitt arbetet ej är av sådan art, att vederbörande är försäkrad enligt 1929 års lag. Under lagarna falla icke personer, som allenast utföra tillfälligt arbete eller vilkas anställningar blott äro att anse såsom bisysslor, ej heller personer, som enligt särskilda bestämmelser tillförsäkrats pensionsförmåner minst motsvarande de lagbestämda. I övrigt är anslutningen obligatorisk. Arbetsgivaren ansvarar i första hand för försäkringsavgifternas erläggande men äger uttaga hälften av beloppen genom avdrag å den anställdes lön. Enligt 1929 års lag är fränskild maka till en försäkrad, därest hon icke har skuld till äktenskapets upplösning och icke ingår nytt äktenskap, berättigad till pension efter den försäkrade. Efter-

lämnar denne hustru i nytt äktenskap, skall pensionen fördelas mellan henne och den fränskilda hustrun i förhållande till respektive äktenskaps längd, dock att vardera skall erhålla minst $\frac{1}{4}$ av pensionens totala belopp.

Enligt den i *England* gällande lagstiftningen föreligger i allmänhet försäkringstvång beträffande anställda, som fyllt 16 år och vilkas årsinkomst icke understiger 250 pund. I fråga om kroppsarbetare gäller försäkringstvånget, även då lönen understiger nämnda belopp. Försäkringsavgifterna betalas i första hand av arbetsgivaren, men denne får uttaga en del av de anställda.

I *Nederländerna* föreligger enligt lag obligatorisk försäkringsskyldighet av arbetare. Sålunda skall envar, som inom riket mot avlöning icke överstigande 2 000 floriner förrättar arbete, vara försäkrad. Lagen är ock tillämplig å kontors- och handelsbetjänter, såvitt deras avlöningsförmåner ej överstiga nämnda belopp. Försäkringen omfattar bland annat rätt till ålderspension vid fyllda 65 år.

Civillagen i *Nederländerna* (Burgerlijk Wetboek) upptager ett stadgande, enligt vilket ett avtal mellan arbetsgivaren och en hos denne anställd, att den anställde förbinder sig att använda sin lön eller sina övriga inkomster på visst sätt, är otillåtet och ogiltigt, såvitt den anställde icke genom avtalet blir delägare i en fond, som uppfyller vissa av det allmänna utfärdade föreskrifter. Enligt dessa skall för förvaltningen av dylik fond finnas en särskild styrelse. Fondens egendom skall hållas avskild från arbetsgivarens förmögenhet. För fonden skola finnas fastställda stadgar, vilka skola innehålla bestämmelser bland annat om fondens ändamål och sättet för dess förvaltning, om det bidrag, som de delägande arbetstagarna hava att erlægga, ävensom angående de anspråk, som en arbetstagare må rikta mot fonden, i händelse han slutar anställningen. I sistnämnda avseende gäller, att arbetstagare, som under en tid av åtminstone ett år varit delägare i en fond, som har till ändamål att verkställa utbetalning vid viss ålder, skall, därest han slutar anställningen före uppnåendet av nämnda ålder, antingen erhålla gottgörelse för av honom verkställda inbetalningar eller bibehålla rätten till utdelning vid sagda ålder.

Under år 1936 har i *Nederländerna* framlagts ett förslag till lag om personalfonder, vilket förslag anknyter till principen om frivilliga pensionsutfästelser från arbetsgivarens sida. Förslaget upptar emellertid åtskilliga tvingande bestämmelser och i vissa fall skall ansvar kunna ådömas för överträdelse av bestämmelserna. En personalfond är enligt förslaget antingen en till ett handels- eller industriföretag eller företag av närbesläktad art anknuten fond med ändamål att utbetala pensioner till personer, som äro eller hava varit anställda i företagens tjänst, eller till dessa personers anförvanter (personalspensionsfond) eller ock en till ett dylikt företag anknuten fond, i vilken av de anställda eller för dessas räkning penningmedel sammansparas för framtida utbetalning till de anställda eller deras anförvanter (personalsparkassefond). Företagets ledare får vid straffpåföljd icke genom vidtagande av andra anordningar än inrättande av en personalfond

åt de anställda eller deras anförvanter utlova förmåner motsvarande dem, som åsyftas med en dylik fond. Som vidtagande av sådan anordning skall dock icke anses ingående av vissa slag av försäkringsavtal, ej heller anslutning av de anställda till pensionskassa, som fyller vissa villkor.

I *Danmark* har frågan om pensionering av de i enskild tjänst anställda reglerats genom en lag av den 11 maj 1935 om tillsyn å pensionskassor. Lagen avser i första hand föreningar eller sammanslutningar, som utan att driva affärsmässig försäkringsverksamhet hava till ändamål att bereda pension åt i enskild tjänst anställda samt deras efterlevande. Lagen skall emellertid även tillämpas på utfästelser av pension, vilka av ett företag avgivas till de anställda, såvida icke pensionsförpliktelse överförs på ett livförsäkringsbolag. Som en gemensam benämning på omförmälda föreningar, sammanslutningar och pensionsutfästelser använder lagen uttrycket »pensionskassa». En pensionskassa, vars medlemsantal understiger 50, får i allmänhet icke bereda pension i annan form än den, att kassan inköper livräntor för de för varje medlem erlagda bidragen med räntor. Pensionskassa får ej börja sin verksamhet, innan kassans stadgar såväl som dess ekonomiska och tekniska grundval godkänts av handelsministern. Lagen innehåller vissa tvingande regler för sådana fall, då en medlem utträder ur pensionskassa, innan han ernått pensionsrätt för sig själv eller sina efterlevande. Sålunda skall avgående medlem äga utfå minst det belopp, som motsvarar de av honom själv erlagda bidragen samt de fasta bidrag, som må hava erlagts av företaget för hans räkning, allt med tillägg av räntor men med avdrag av den efter fastställd grund beräknade försäkringsrisk, som kassan burit (premiereserven). Beloppet får emellertid icke överstiga kapitalvärdet av kassans pensionsförpliktelse till den avgångne medlemmen och hans efterlevande med avdrag för kapitalvärdet av de framtida bidrag, som medlemmen skulle hava erlagt, om han stannat kvar i kassan. Beror utträdet ur kassan därpå, att medlemmen uppsagt sin anställning, eller har utträdet skett, innan medlemskapet varat 10 år, eller medlemmen uppsagts på grund av brottslig handling av viss beskaffenhet, behöver medlemmen icke tillerkännas större del av premiereserven än som bestämmes av förhållandet mellan medlemmens eget bidrag och det samlade fasta bidrag, som han och företaget i förening erlagt till kassan. Det belopp, som vid utträdet tillfaller medlem, skall i regel inbetalas till den pensionsinrättning, till vilken medlemmen övergår, eller användas till inköp av pensionsförsäkring eller livränta. Kontant utbetalning kan dock ske, såvida beloppet icke överstiger 50 procent av den del av medlemmens lön för sista året, varå pension fått beräknas.

Nu befintliga former för pensionering.

Pensionering kan för närvarande ske enligt något av följande alternativ:

1. Inbetalning till pensionsstyrelsens frivilliga försäkring.
2. Medlemskap i pensionskassa enligt lagen om understödsföreningar.
3. Försäkring hos Svenska Personal-Pensionskassan (SPP).

4. Försäkring hos annan anstalt, varå lagen den 25 maj 1917 om försäkringsrörelse är tillämplig.

5. Insättning i bank eller sparbank.

6. Direkt pensionering från arbetsgivarens sida med eller utan avsättande av pensionsfond.

I samband med genomförandet av den obligatoriska försäkringen enligt 1913 års lag om allmän pensionsförsäkring infördes en frivillig försäkring, genom vilken öppnades möjlighet för varje svensk man eller kvinna att genom erläggande av frivilliga avgifter tillförsäkra sig pension utöver vad som kunde komma att utgå på grund av den obligatoriska försäkringen. De nu gällande bestämmelserna angående den frivilliga försäkringen innehållas i 35 § lagen den 28 juni 1935 om folkpensionering samt Kungl. kungörelsen den 6 december 1935 angående anordnande av pensionsstyrelsens på frivilliga avgifter grundade försäkring och äro i huvudsak av följande innehåll.

Försäkringen omhänderhaves av pensionsstyrelsen under medverkan av postverket. Avgifter kunna inbetalas å varje postanstalt i riket. Inbetalning antecknas och kvitteras i en försäkringsbok, utfärdad å den person, till förmån för vilken inbetalningen sker. Försäkring lämnas i följande former:

a) Försäkring utan villkor om återbetalning av erlagda avgifter vid dödsfall för beredande av pension att omedelbart utgå. Avgift får erläggas först efter utgången av den månad, då den försäkrade fyller 67 år.

b) Försäkring utan villkor om återbetalning av erlagda avgifter vid dödsfall för beredande av pension från och med den månad, under vilken den försäkrade inger ansökan om pension, dock tidigast vid fyllda 55 år och senast vid 67 års ålder.

c) Försäkring med villkor om återbetalning av erlagda avgifter vid dödsfall för beredande av ålderspension på sätt under b) sägs. Villkor om avgiftsåterbetalning vid dödsfall innebär, att vid den försäkrades död återbetalning till dödsboet skall ske med hela beloppet av erlagda avgifter, minskat med $\frac{1}{60}$ för varje månad, för vilken pension utgått.

Om den försäkrade blir varaktigt oförmögen till arbete före 55 års ålder, kan vid försäkring enligt b) eller c) förtidspension utgå med reducerat belopp.

Varje inbetalad avgift är försäkringstekniskt sett att betrakta som en engångsavgift, för vilken en bestämd pension utgår, oberoende av om ytterligare avgifter erläggas eller ej. För en person får under loppet av ett kalenderår inbetalas högst så stort belopp, att detsamma tillhoppa med för honom under tidigare år erlagda avgifter ej överstiger 300 kronor gånger det antal levnadsår, som han uppnår under nästföljande kalenderår; dock får efter den månad, under vilken en person uppnått 67 års ålder, icke för honom inbetalas så stort belopp, att hans totala frivilliga pension därigenom skulle komma att överstiga 1 800 kronor årligen.

Antalet registrerade pensionskassor utgjorde vid 1937 års slut 301. Av dessa voro 73 att anse som arbetsgivarekassor, d. v. s. kassor, till vilka

bidrag till verksamheten utgår från vederbörande arbetsgivare. Allenast dylika pensionskassor avses i det följande.

Övervägande antalet pensionskassor äro s. k. slutna kassor. En sluten pensionskassa anknyter i regel till en särskild arbetsgivares företag och för rätt till inträde i kassan fordras anställning hos arbetsgivaren ifråga. I några kassor är emellertid rätten till inträde mera vidsträckt; en pensionskassa kan t. ex. vara öppen för alla medlemmar i ett visst yrke. Till dylika kassor, vilka bruka benämnas centrala pensionskassor, äro att hänföra bland annat Enskilda järnvägarnes pensionskassa och Arbetarepensionskassan. En mellanform mellan slutna och öppna kassor representeras av vissa pensionskassor för bankanställda.

Enligt det för Enskilda järnvägarnes pensionskassa från den 1 juli 1935 gällande reglementet är varje enskild järnvägsförvaltning i riket berättigad att för sin personal och dess familjer ingå i kassan. Kassan bereder ålders-, invalid- och efterlevandepension. Rätt till ålderspension inträder i allmänhet vid fyllda 63 år. Pensionen utgår med 70 procent av den årsavlönning, för vilken delägaren, då pensionsfallet inträffar, är delaktig i kassan. Rätt till invalidpension inträder efter två års delägarskap i kassan, då den anställde genom sjukdom eller skada, som han ådragit sig under tid då han tillhört kassan, blivit helt oförmögen att i järnvägsförvaltningens tjänst vidare användas, eller för den som fyllt 60 år, då han ej längre är i besittning av de själs- eller kroppskrafter, som erfordras för att han skall kunna nöjaktigt sköta sin befattning. Invalidpensionen utgår med lägst 40 procent av lönen. Efterlevandepension utgår till make, så länge hon eller han lever ogift, och barn under 18 års ålder med vissa procenttal av den avlidnes årliga medelavlönning under de sista 60 månaderna eller, om den avlidne icke varit delägare i kassan i 60 månader, den tid under vilken han erlagt avgifter till kassan. Avgifterna betalas med hälften vardera av medlemmarna och vederbörande järnvägsförvaltning. Förvaltningen erlägger därjämte viss tilläggsavgift.

Delägare, som avgår ur ansluten järnvägsförvaltnings tjänst, äger rätt att kvarstå i kassan, mot att han själv erlägger alla på honom belöpande avgifter. Begagnar sig delägaren icke av denna rätt, äger han, därest han entledigas från sin tjänst på grund av att befattningen till följd av ändrade tjänsteförhållanden indrages, återfå av honom till kassan erlagda avgifter. Delägare, som eljest avgått ur järnvägsförvaltnings tjänst och som icke anmäler sig kvarstå i kassan, är berättigad återfå tre fjärdedelar av de erlagda avgifterna.

Antalet aktiva medlemmar i kassan utgjorde vid 1937 års utgång 7 921. För personalen vid ett antal banker har anslutning ordnats till en för varje bank bildad pensionskassa, som registrerats under firmabeteckningen Bankanställdas pensionskassa, understödsförening, med tillägg av en gruppbe-teckning, innehållande namnet å vederbörande företag. Enligt stadgarna, som äro överensstämmande för samtliga föreningarna, skall varje förening i sin verksamhet samverka med de övriga föreningarna, i stadgarna benämnda systerföreningar.

Det bankföretag, för vars personal förening inrättats, är passiv medlem i föreningen och skall med föreningen träffa avtal om pensionsförsäkring av befattningshavare hos banken. Befattningshavare, som pensionsförsäkrats hos föreningen, blir aktiv medlem i denna. Avtal om pensionsförsäkring skall innehålla anslutningsplan, som skall utvisa den tidpunkt, från vilken anslutningen skall gälla, vilka kategorier av befattningshavare avtalet avser, beskaffenhet och storlek av försäkrade förmåner med angivande av den tid, under vilken förmånerna skola utgå, samt huru stor del av avgiften för försäkringen, som skall bestridas av den försäkrade. Försäkringen kan avse en eller flera av följande förmåner:

- a) ålderspension, som tillkommer den aktiva medlemmen själv efter det han uppnått pensionsåldern och som upphör att utgå när han avlider;
- b) kapitalunderstöd förbundet med ålderspension, vilket utfaller när den aktiva medlemmen uppnår pensionsåldern;
- c) kapitalunderstöd vid dödsfall, vilket efter den aktiva medlemmens död utbetalas till hans rättsägare;
- d) helkollektiv familjepension, som efter manlig aktiv medlems död tillkommer hans änka, till dess hon avlider eller ingår nytt äktenskap, och arvsberättigade barn, till dess barnet uppnår 21 års ålder eller dessförinnan avlider.¹

Pensionsåldern skall bestämmas till 65 eller 60 år för man och 60 eller 55 år för kvinna. För varje aktiv medlem, som beräknas vid en uppnådd ålder av 60 år för man och 55 år för kvinna kunna tillgodogöra sig 30 års tjänstetid hos den passiva medlemmen, skall till grund för pensionsförmånernas storlek läggas hans fasta kontanta årslön (inklusive värdet av bostadsförmån), dock med visst maximum (pensionsförsäkrad lön). Som tjänstetid skall räknas jämväl den tid, under vilken avgifter för den aktiva medlemmen erlagts på grund av tidigare anställning hos systerförenings passiva medlem. Därest hel tjänstetid ej beräknas kunna uppnås, skall den pensionsförsäkrade lönen avkortas i förhållande till den felande tiden i månader räknad. Pensionsförmånernas storlek i procent av den pensionsförsäkrade lönen utgör t. ex. för ålderspension 60 procent, dock högst 9 000 kronor, för kapitalunderstöd 20 procent, dock högst 2 000 kronor samt för helkollektiv familjepension för enbart änka 25 procent, dock högst 3 750 kronor. Avgifterna beräknas försäkringstekniskt och inbetalningen av desamma verkställs av den passiva medlemmen, som genom avdrag på den aktiva medlemmens lön eller på annat sätt äger uttaga den del av beloppet, som den aktiva medlemmen själv skall bestrida.

Utträder aktiv medlem före uppnåendet av pensionsåldern ur den passiva medlemmens tjänst, upphör avgiftsbetalningen för honom och de honom tillförsäkrade förmånerna förvandlas till fribrev. Om någon, vilken på grund av egen tidigare anställning innehar fribrev hos föreningen, inträder i ordi-

¹ Vid kollektiv familjeförsäkring omfattar försäkringen jämväl blivande medlemmar av en persons familj. Vid försäkringens tecknande är sålunda — i motsats till vad som gäller vid individuell försäkring — kretsen av de försäkrade mer eller mindre obestämd.

narie tjänst hos systerförenings passiva medlem, skall för fribrevet inne- stående premiereserv överföras till systerföreningen. Kvinnlig aktiv medlem, som ingår äktenskap och på grund därav lämnar sin tjänst, må enligt för- eningens prövning utbyta fribrevet eller del därav mot ett omedelbart ut- fallande kapitalbelopp. Sådant utbyte må dock icke ske till högre belopp än 1 000 kronor. Återköp av fribrev må även i övrigt kunna beslutas av föreningen, när genom fribrevet tillförsäkrade förmåner understiga i fråga om pension 120 kronor om året eller i fråga om kapitalunderstöd 300 kronor.¹

Antalet pensionskassor av nu nämnd typ utgjorde vid 1937 års utgång 13 med sammanlagt 2 610 aktiva medlemmar.

Arbetarepensionskassan stiftades år 1933 men påbörjade försäkrings- verksamheten först i slutet av år 1936. Kassans ändamål är att bereda pensioner åt arbetare och därmed jämförlig personal samt åt efterlevande efter dylik personal. Kassan avser att för ifrågavarande kategorier av an- ställda skapa pensionsformer, som erbjuda en betryggande påbyggnad till folkpensionen. För att anslutning till kassan av arbetarpersonal skall kunna ske, fordras att arbetsgivaren inträder i kassan såsom passiv medlem. Mellan arbetsgivaren och kassan träffas avtal om anslutningen i enlighet med en anslutningsplan, vilken bland annat skall utvisa:

- 1) vilka kategorier av hos arbetsgivaren anställd arbetarpersonal anslut- ningen skall omfatta,
- 2) den tidpunkt från vilken anslutningen skall gälla,
- 3) beskaffenheten av förmånerna samt dessas storlek,
- 4) huru avgifterna skola erläggas och huru stor del av avgift som skall bestridas av den anställde, samt
- 5) huru vid anställds avgång ur arbetsgivarens tjänst den del av premie- reserven skall disponeras, som överstiger den anställdes jämlikt vissa i stadgarna angivna grunder beräknade andel.

Anställd, som vunnit inträde i kassan, benämnes aktiv medlem. De för- måner, som kunna tillförsäkras sådan medlem, äro ålderspension, överlevelse- pension samt avgiftsbefrielse vid sjukdom och invaliditet. Rätt till ålders- pension inträder, när den aktiva medlemmen uppnår den i anslutningsplanen angivna pensionsåldern. Ålderspensionen utgår antingen under återstående livstiden eller intill en viss i anslutningsplanen angiven ålder, i regel 67 år (temporär ålderspension). Temporär ålderspension kan även meddelas som tidränta, vilken utgår oberoende av den aktiva medlemmens död under hela det på förhand bestämda antalet år. Rätt till överlevelsepension inträder vid den aktiva medlemmens död och tillkommer viss angiven efterlevande (förmånstagaren). Överlevelsepensionen utgår antingen under förmånstagarens återstående livstid eller intill dess förmånstagaren uppnår viss i anslutnings- planen angiven ålder. Överlevelsepension må även meddelas som tidränta,

¹ För befattningshavare, vilka innan kassans bildande erhållit pensionsutfästelse av resp. bank enligt bankens då gällande pensionsreglemente, tillämpas vissa särskilda be- stämmelser för rätt till avkortad pension och fribrev. Redogörelse för dessa bestämmelser har här icke ansetts erforderlig.

vilken utgår under ett på förhand bestämt antal år oberoende av efterlevandes dödsfall. Avgifterna beräknas försäkringstekniskt. Inbetalning av desamma sker genom vederbörande arbetsgivares försorg, som av de anställda äger uttaga på dem belöpande andel.

Utträder aktiv medlem ur passiv medlems tjänst, upphör den passiva medlemmens avgiftsbetalning för honom. Den aktiva medlemmen äger emellertid genom fortsatt avgiftsbetalning helt eller delvis fullfölja den ursprungliga försäkringen. Därest aktiv medlem vid utträde ur passiv medlems tjänst upphör med avgiftsbetalningen, nedsätts de enligt anslutningsplanen tillförsäkrade förmånerna. Vid bestämmandet av det reducerade beloppet av förmånerna betraktas den aktiva medlemmens andel i den för försäkringen inestående premiereserven såsom avgift erlagd en gång för alla enligt kassans tariff för engångsavgifter. Därest sålunda bestämd avgiftsfri pension understiger 60 kronor om året, äger kassan utbyta denna förpliktelse mot ett omedelbart utfallande kapitalbelopp motsvarande premiereserven för den avgiftsfria pensionsförmånen.

I de slutna pensionskassorna äro de bestämmelser för verksamheten, som gälla enligt de olika kassornas stadgar, av mycket skiftande art. I det övervägande antalet fall äro de anställda skyldiga att vara medlemmar i den till det särskilda företaget anknutna kassan. Dock gäller sådan skyldighet i allmänhet endast anställda, som vunnit ordinarie anställning i företaget och därvid icke uppnått sådan ålder, vanligen 40 år, att pensionsavgifterna bliva för betungande. När anslutningen till pensionskassa är frivillig, gäller ofta fordran å viss tids tjänstgöring för rätt att inträda i kassan.

Pensionsförmånerna äro i allmänhet ålderspension och överlevelsepension, i vissa kassor därjämte invalidpension. Ett antal kassor lämna även kapitalunderstöd. Pensionernas storlek äro i allmänhet beroende av den försäkrades avlöning under åren närmast före pensionsfallets inträffande men växla givetvis mycket inom olika kassor. I flertalet kassor utgår emellertid ålderspension med 60 à 70 procent samt överlevelsepension med 30 à 40 procent av pensionsunderlaget. För att ålderspension skall utgå gäller ofta, att medlemskapet i kassan måste hava sträckt sig över en viss tidrymd. För att änka och barn skola kunna tillerkännas pension fordras i somliga kassor, att ett visst antal årsavgifter, vanligen 10, skola vara erlagda till kassan och som villkor för pensionens bibehållande gäller som regel för änka, att hon ej träder i nytt gifte. För barn upphör rätten till pensions uppbärande vid viss bestämd ålder, vanligen 18 år, stundom 20 eller 21 år. Undantagsvis utgår pension även till fränskild maka. Sålunda gäller enligt stadgarna för en pensionskassa, att fränskild hustru, som icke är vållande till skillnaden, jämte änkan efter avliden medlem är berättigad till pension efter denne och skall pensionen fördelas dem emellan i förhållande till det antal hela månader, vardera levat i äktenskap med den avlidne.

I pensionskassornas stadgar förekomma allmänt bestämmelser, att om befattningshavaren frivilligt avgår från sin tjänst, han förlorar sitt medlemskap i pensionskassan och därmed även rätten till pension. Dylik befattnings-

havare äger emellertid, åtminstone om han vid avskedstagandet innehaft sin befattning viss längre tid, i en del kassor kvarstå som medlem, mot det han erlägger jämväl de avgifter, som belöpa på företaget. Rätt att kvarstå i kassan medgives ock i vissa fall den, som utan egen begäran entledigats ur företagets tjänst av annan orsak än fel eller försummelse i tjänsten. I några pensionskassor gäller, att därest chefen för vederbörande företag finner, att delägare i kassan begått avtalsbrott mot gällande arbetsavtal, han äger utsluta sådan delägare ur kassan. Stundom stadgas, att delägare som tager anställning hos ett med företaget direkt konkurrerande företag, uteslutes ur kassan.

Då delägarskapet förloras, återfår befattningshavaren i allmänhet de av honom erlagda avgifterna helt eller delvis. Därest avdrag kommer i fråga, bestämmes detta antingen till viss procent av de erlagda avgifterna eller så att avgifterna under en viss tidsperiod (t. ex. de två första åren av medlems-tiden) icke återbetalas. Stundom erhåller vederbörande även ränta. Avskedas befattningshavaren på grund av brottsligt förhållande i tjänsten, förlorar han i somliga kassor all rätt. I andra kassor gäller åter, att på kassans styrelse skall bero, huruvida medlemmen må återfå någon del av de till kassan erlagda avgifterna.

Vissa pensionskassor tillämpa emellertid i mera vidsträckt omfattning oantastbarhetsprincipen. Den avgående medlemmen kan exempelvis vara berättigad att erhålla fribrev å pensionsförmånerna, till värdet motsvarande hans vid avgången inestående andel av premiereserven, eller att få de till kassan erlagda avgifterna använda för inköp av livränta i annan försäkringsanstalt. I några kassor utbetalas, då delägare avlider innan pensionsrätt inträtt, av honom erlagda avgifter jämte ränta till hans änka och barn. Efterlämnar delägaren ej änka och barn, tillfaller beloppet hans föräldrar eller om ingen av dem lever kassan.

År 1917 bildades på initiativ av Sveriges industriförbund samt handelskamrarna i landet en pensionskassa, benämnd Sveriges privatanställdas pensionskassa. Denna sammanslogs år 1929 med en likartad institution, Pensionsanstalten Sverige, som år 1925 stiftats av ett antal svenska livförsäkringsbolag. Det nya företaget erhöll namnet Svenska Personal-Pensionskassan (SPP) och organiserades som en ömsesidig försäkringsförening. Kassan är sålunda underkastad de bestämmelser om ömsesidiga försäkringsbolag, som gälla enligt lagen om försäkringsrörelse.

SPP har till ändamål att meddela pensionsförsäkring åt arbetsgivare för hos dem anställda personer, som icke äro kroppsarbetare. Kassans medlemmar äro dels passiva dels aktiva. De förra utgöras av de arbetsgivare, vilka som försäkringstagare ansluta sig till SPP för sina anställdas räkning, de senare av de anställda, vilka av de passiva medlemmarna anmälas till inträde i SPP. Har dylik anslutning godkänts av SPP, skall överenskom-melse träffas med SPP om anslutningsplan, vilken skall innehålla uppgift om de grupper av anställda, som skola försäkras i SPP, och å de förmåner anslutningen avser m. m. Medlemskapet för den passiva medlemmen med-

för skyldighet att till inträde i kassan anmäla de personer, som omfattas av anslutningsplanen. Medlemskap kan omfatta delaktighet för en eller flera av följande förmåner:

- a) pension åt den aktiva medlemmen själv (egenpension), vilken pension är antingen ålderspension eller ålders- och invalidpension;
- b) pension åt manlig aktiv medlems efterlevande hustru och barn (familjepension);
- c) på en gång utfallande kapitalbelopp åt den aktiva medlemmen själv eller åt hans efterlevande familj (kapitalunderstöd).

Pensionsförmånerna avvägas i relation till den anställdes lön, i flertalet fall dock med den begränsning, att om årslönen överstiger 10,000 kronor, det överskjutande beloppet ej tages med i beräkningen. Ålderspension utgår i allmänhet med 60 procent av årslönen. Pensionsåldern bestämmes vanligen till 65 år för man och 60 år för kvinna. Då rätt till invalidpension föreligger före pensionsåldern, uppgår pensionen vid fullständig arbetsoförmåga till samma belopp som ålderspensionen och vid partiell arbetsoförmåga, som utgör minst 50 procent, till motsvarande lägre belopp. Efter pensionsålderns uppnående utgår pension enligt reglerna för ålderspension. Familjepension är av tre slag:

- a) helkollektiv familjepension, som efter manlig aktiv medlems död tillkommer hans änka och samtliga arvsberättigade barn, vilka äro under 21 år eller efter fyllda 21 år äro oförmögna till arbete;
- b) halvkollektiv familjepension, som efter manlig aktiv medlems död tillkommer hans efterlevande i det vid inträdet i delaktigheten bestående äktenskapet, nämligen hustrun, om äktenskapet ännu bestod vid dödsfallet, och i nämnda äktenskap födda eller adopterade barn, vilka äro under 21 år eller efter fyllda 21 år äro oförmögna till arbete;
- c) individuell familjepension, som efter aktiv medlems död tillkommer viss angiven efterlevande.

Pension till ensam änka utgår med 20 procent av den avlidnes årslön. I förhållande till detta belopp erhålla:

- änka och ett barn 130 procent, ett barn 75 procent;
- änka och två barn 150 procent, två barn 110 procent;
- änka och tre barn 160 procent, tre barn 135 procent;
- änka och fyra barn 170 procent, fyra barn 150 procent.

För varje ytterligare barn ökas procentsatsen med 10.

Engångsbeloppen äro i regel två, varav det ena utfaller, när den aktiva medlemmen uppnår pensionsåldern eller dessförinnan blir oförmögen till arbete eller avlider, och det andra, som endast brukar avse manlig aktiv medlem, när denne avlider. Vartdera engångsbeloppet utgör 20 procent av den aktiva medlemmens årslön.

För att pension skall utgå med ovan angivna belopp förutsättes, att den anställda inträder i arbetsgivarens tjänst vid sådan ålder, att han vid oavbrutet kvarstannande i tjänsten intill pensionsåldern kan uppnå 30 tjänstår. Sker inträdet vid högre ålder än 35 år i fråga om man samt 30 år i fråga

om kvinna, nedsättas pensionsförmånerna. Nedsättningen utgör $\frac{1}{360}$ för varje månad, varmed åldern vid anställningens tillträdande överstiger nämnda ålder. Från ålders- och invalidpension, som tillerkänts på grund av arbetsoförmåga, samt kollektiv familjepension avdrages i förekommande fall vad som utbetalas på grund av obligatorisk försäkring för olycksfall i arbete eller yrkessjukdom eller på grund av staten åliggande ersättningsplikt.

Kostnaderna för försäkringen fördelas i allmänhet lika mellan arbetsgivaren och de anställda. Regelmässigt förekommer bestämmelse om maximering av de senares bidrag sålunda att, om detta överstiger viss procent av lönen, vanligen 8 procent för man och 6 procent för kvinna, den överskjutande kostnaden bestrides av arbetsgivaren.

Beträffande samtliga försäkringar i SPP tillämpas oantastbarhetsprincipen i full utsträckning. Slutar den anställde sin tjänst, t. ex. för att övergå till annat företag, inverkar detta sålunda i princip icke på hans rätt till försäkringen. Därest den nye arbetsgivaren är medlem i SPP, regleras försäkringen enligt dennes anslutningsplan. Upphör anställningen utan att övergång sker till tjänst hos annan passiv medlem i SPP, äger den anställde ensam eller i förening med ny arbetsgivare upprätthålla försäkringen i full eller begränsad omfattning. Avbrytes premiebetalningen helt, erhålles fribrev å det belopp, vartill de erlagda avgifterna — såväl den anställdes egna som arbetsgivarens — berättiga. Skulle beloppet av den pension, som fribrev omfattar, understiga 120 kronor om året eller skulle kapitalunderstöd understiga 300 kronor, äger kassan utbyta fribrevet mot ett genast utfallande belopp, vilket beräknas enligt reglerna för återköp. Den anställde äger icke rätt påfordra återköp av försäkringen. Dock äger kvinnlig anställd, som ingår äktenskap och på grund därav lämnar sin tjänst, rätt att inom ett år efter giftermålet utbyta sin egen pension mot ett på en gång utfallande belopp, vilket är lika med hennes tillgodohavande i kassan, dock högst 1,000 kronor; eventuellt återstående tillgodohavande erhåller hon i form av fribrev.

Utvecklingen av SPP:s verksamhet har fortgått i snabbt tempo, vilket belyses av följande tablå, avseende tiden till och med 1937 års utgång:

Vid slutet av år	Antal passiva medlemmar (arbetsgivare)	Antal aktiva medlemmar (anställda)	Fortlöpande årlig avgiftssumma (i kr.)	Fonder (i kr.)
1917	19	1 137	472 000	284 000
1920	88	3 860	2 407 000	6 654 000
1923	104	4 454	2 367 000	14 004 000
1926	155	5 397	2 881 000	25 251 000
1929	428	9 610	6 003 000	43 562 000
1930	528	12 640	8 396 000	53 333 000
1931	656	15 219	10 544 000	65 527 000
1932	750	16 574	11 368 000	79 300 000
1933	860	18 896	12 723 000	96 693 000
1934	1 000	22 239	15 335 000	116 526 000
1935	1 235	26 735	19 251 000	141 129 000
1936	1 421	31 988	25 645 000	171 558 000
1937	1 635	36 397	30 199 000	206 961 000

Vid pensionering genom försäkring i andra livförsäkringsbolag än SPP kommer såväl kapitalförsäkring som livränteförsäkring i fråga. En försäkringsform, som under senare år kommit alltmer i tillämpning, är s. k. pensionsförsäkring. Till pensionsförsäkring skola enligt anvisningarna till 31 § 1 mom. kommunalskattelagen hänföras försäkring av livsvarig ålders- eller invalidpension och försäkring av familjepension, dock för så vitt fråga är om pension till änka, allenast om livsvarig livränta utgår. Under begreppet pensionsförsäkring falla enligt nämnda lagrum därjämte vissa försäkringar, som försäkringstekniskt sett äro att anse som en kombination av livränteförsäkring och kapitalförsäkring, bland annat livränteförsäkring som förenats med kapitalförsäkring å belopp, sammanlagt ej överstigande livräntans dubbla årsbelopp (utgår pension till såväl änka som barn skall såsom årsbelopp anses den årliga pension som tillförsäkrats enbart änkan), samt sådan försäkring, där ålderspension eller överlevelsepension utgår under visst garanterat antal år oberoende av tidpunkten för pensionstagarens död. Som villkor för att försäkring med garanterat antal utbetalningar skall anses som pensionsförsäkring gäller emellertid, att det garanterade antalet år är högst 20 och att i avtalet stadgas, att rätt till återköp eller belåning av försäkringen ej skall föreligga och ej heller rätt till sådan ändring av utbetalningssättet, att försäkringen upphör att äga pensionsförsäkringens kännetecken. Av livförsäkringsbolagen under beteckningen »pensionsförsäkring» meddelade försäkringar utgöras regelmässigt av försäkringar av sistnämnda typ. I huvudsak förekomma därvid följande försäkringsformer:

a) Egenpensionsförsäkring; pensionen utgår, sedan den försäkrade uppnått viss i avtalet angiven ålder eller dessförinnan avlidit, i förra fallet så länge den försäkrade lever, dock under minst 20 år, i senare fallet under 20 år.

b) Överlevelsepensionsförsäkring; pensionen utgår, sedan försörjaren avlidit, så länge förmånstagaren lever, dock minst under 20 år.

c) Egen- och överlevelsepensionsförsäkring; pensionen utgår, sedan försörjaren uppnått viss i avtalet angiven ålder eller dessförinnan avlidit, i förra fallet så länge endera försörjaren eller förmånstagaren lever, i senare fallet så länge förmånstagaren lever, i båda fallen dock minst under 20 år.

Såvitt kommittén kunnat finna, sker pensionering av i enskild tjänst anställa endast i jämförelsevis ringa utsträckning medelst försäkring i andra bolag än SPP. I huvudsaklig mån torde detta bero därpå, att dessa bolag endast meddela individuella försäkringar. Den individuella försäkringen kan emellertid, då fråga är om familjepensionering, i allmänhet icke skapa ett försäkringsskydd, som är likvärdigt med den kollektiva försäkringens.¹

I fråga om den praxis, som tillämpas vid pensioneringen, må följande anmärkas.

¹ Vid överlevelsepensionsförsäkring av den under b) angivna typen kommer dock med hänsyn till antalet av de garanterade utbetalningarna i regel något försörjningsbehov icke att kvarstå vid tiden för pensionens upphörande.

Skall den anställda deltaga i premiebetalningen, utfärdas oftast två försäkringsbrev, det ena motsvarande arbetsgivarens premiebidrag och det andra arbetstagarens. Även i fall, då endast ett försäkringsbrev förekommer, torde den anställda icke sällan bidra till kostnaderna för pensioneringen, ehuru försäkringsgivaren saknar kännedom därom. Frågan om premiernas fördelning mellan arbetsgivaren och den anställda lämnas nämligen såsom försäkringsgivaren ovidkommande ofta åsido i försäkringsavtalet och regleras då genom särskild överenskommelse mellan kontrahenterna i tjänsteförhållandet.

Är endast ett försäkringsbrev utfärdat, torde detta regelmässigt ställas å arbetsgivaren, som sålunda är att anse som försäkringstagare¹. I somliga fall anges uttryckligen i försäkringsbrevet, att den utfallande livräntan skall utbetalas till arbetsgivaren såsom försäkringstagare, vilken bestämmelse jämväl äger tillämpning, i den mån utbetalning skall ske efter den försäkrades (den anställdes) död. Givet är, att en dylik anordning är föga betryggande för den anställda. Det händer emellertid också, att den anställda insättes som förmänstagare. Förekomma två försäkringar, utfärdas den försäkring, för vilken premierna erläggas av den anställda, å denne som försäkringstagare. I fråga om den andra försäkringen synes praxis vara växlande. I överbäggande antalet fall är arbetsgivaren försäkringstagare. Emellertid förekommer det, att jämväl sistnämnda försäkring utfärdas å den anställda. Vanligare är dock, att denne respektive hans hustru och barn insättes som förmänstagare. Stundom göres förordnandet oåterkalleligt, så länge vederbörande befattningshavare är anställd i företagens tjänst.

Med hänsyn till den rätt att förfoga över en försäkring, bland annat genom överlåtelse och pantsättning, som enligt lagen om försäkringsavtal tillkommer försäkringstagaren, synes det i allmänhet erforderligt att komplettera de allmänna försäkringsvillkoren med särskilda bestämmelser till tryggnad av den anställdes rätt mot sådant förfogande. Då bestämmelser också äro erforderliga beträffande dispositionen över försäkringen i de fall, då den anställda i förtid slutar sin tjänst, torde det vara vanligt, att mellan arbetsgivaren och den anställda upprättas ett särskilt avtal, som i detalj reglerar rätten till försäkringen.

Av de i 264 § lagen om försäkringsrörelse omförmälda försäkringsanstalterna mottaga de s. k. ränte- och kapitalförsäkringsanstalterna insättning av medel för beredande av livränteförsäkring. Insätta medel jämte

¹ Med försäkringstagare förstås, enligt 2 § lagen om försäkringsavtal, den som med försäkringsgivaren ingått avtal om försäkring. Vill försäkringstagaren, att försäkringsbeloppet skall tillfalla annan, må han insätta denne såsom förmänstagare. Sådant förordnande kan av försäkringstagaren när som helst återkallas, såframt han ej gentemot förmänstagaren förbundit sig att låta förordnandet stå vid makt (102 §). Enligt 108 § äger försäkringstagaren utan hinder av att förmänstagare insatts — dock ej utan samtycke av denne därest förordnandet gjorts oåterkalleligt — förfoga över försäkringen genom överlåtelse, pantsättning eller annorledes. Sådant rätt åter tillkommer aldrig en insatt förmänstagare under försäkringstagarens livstid (109 §). Är den, under vars livstid livränta skall utgå, annan än försäkringstagaren själv, skall han anses vara insatt som förmänstagare, och skall, sedan livräntan första gången utbetalts, insättandet, där ej annat framgår av omständigheterna, anses oåterkalleligt (118 § 2 stycket).

upplupna räntor och å insättningarna belöpande andel i arvsvinst evalveras vid tiden för den försäkrades uppnående av den för honom fastställda livränteåldern i en livränta. Vid insättning kan förbehåll göras om återbetalning av insatsen, i händelse den försäkrade dör före det år, livräntan skolat börja utgå. Försäkring i dylik anstalt torde endast i obetydlig utsträckning komma till användning som pensioneringsform. Därest vid försäkring å den anställdes liv insättning av medel sker i arbetsgivarens namn, blir denne att anse som försäkringstagare och den anställda erhåller den rätt, som omförmäles i 118 § 2 stycket lagen om försäkringsavtal.

Allmänna änke- och pupillkassan i Sverige bereder pension efter försäkringstagarens död åt hans efterlevande hustru och barn eller åt viss i försäkringsavtalet namngiven person. Den, till vilken pension skall utgå, anses i försäkringsavtalet insatt som förmånstagare och överlåtelse av pensionsrätten får icke äga rum. Försäkring, som kan anses innefatta pensionsutfästelse från ett företags sida gentemot de anställda, förekommer icke i kassan.

Beträffande den pensionering, som sker genom insättning i bank eller sparbank, gälla givetvis i första hand de allmänna bestämmelserna om inlåning i lagen om bankrörelse respektive lagen om sparbanker. Därjämte torde i allmänhet särskilt avtal upprättas mellan arbetsgivaren och de anställda angående rätten till de insatta medlen. Stundom förekommer, att ett företag inrättar särskild sparkassa för pensioneringens handhavande. Hinder för sådan anordning förefinnes icke enligt gällande lagstiftning, såvida rörelsen begränsas till personer, som äro anställda i företaget.

Pensionering genom pensionsfond förekommer i jämförelsevis stor utsträckning hos aktiebolag och får kommittén i detta hänseende hänvisa till de i lagberedningens förslag till lag om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser m. m. sid. 50—53 och 131—32 framlagda utredningarna. Beträffande förekomsten av pensionsfonder hos ömsesidiga försäkringsbolag med av Konungen eller länsstyrelse fastställd bolagsordning har utredning verkställts genom försäkringsinspektionen. Vid 1935 års utgång funnos 89 bolag av den förra typen (riksbolag) och 192 av den senare (läns- och häradsbolag). Av riksbolagen redovisade 14 i sina balansräkningar pensionsfonder till sammanlagt belopp av 4 338 000 kronor, varav 2 400 000 kronor belöpte å ett bolag. För tre bolag upptogs ett sammanlagt belopp å 2 799 000 kronor såsom skuld till en pensionsfond, vilken uppgavs utgöra en stiftelse. I läns- och häradsbolagens balansräkningar redovisades endast två pensionsfonder å tillhoppa 194 000 kronor, varjämte ett bolag angav behållningen av en i balansräkningen icke upptagen pensionsfond till 193 700 kronor. Enligt av statistiska centralbyrån gjord sammanställning redovisade vid 1935 års utgång 112 sparbanker pensionsfonder till ett sammanlagt belopp av 11 436 000 kronor. I 45 fall uppgick pensionsfondens storlek till högst 25 000 kronor, i 33 fall till 25 000—100 000 kronor och i 34 fall till mer än 100 000 kronor. Vad angår de ekonomiska föreningarna, förekommer hos Kooperativa förbundet

och till detta förbund anslutna konsumtionsföreningar avsättning i pensioneringssyfte till en s. k. treprocentfond. Varje anställd har att för sådant ändamål bidra med 3 procent av lönen, vilket belopp avdrages å avlöningen och gottskrives ett för den anställde hos företaget upplagt konto. Företaget bidrager med lika belopp och åtager sig jämväl att förränta de avsatta medlen. Förfarandet torde sålunda vara att beteckna som en art av sparkasserörelse. Vid 1936 års utgång uppgick förbundets treprocentfond till 5·4 miljoner kronor och de anslutna föreningarnas till 5·5 miljoner kronor. Avsättningen till treprocentfond sker hos 470 av de 633 föreningar, som äro anslutna till förbundet. Förstnämnda föreningar representera 12 000 anställda eller 80 procent av samtliga föreningars personal. Hos de konsumtionsföreningar, som icke anslutit sig till förbundet, förekommer med något undantag icke avsättning till pensionsfond. I fråga om övriga ekonomiska föreningar, såsom byggnadsföreningar, elektriska distributionsföreningar, inköpsföreningar m. fl., föreligger icke något statistiskt material, men torde det kunna antagas, att pensionsfonder där endast förekomma i undantagsfall.

Statistisk utredning.

För att erhålla kännedom angående pensioneringsförhållandena hos de enskilda företagen har kommittén utsänt ett frågeformulär till cirka 1 900 företagare enligt följande urval:

- a) samtliga aktiebolag med ett aktiekapital å minst 1 000 000 kronor,
- b) $\frac{1}{6}$ av övriga aktiebolag med ett aktiekapital å minst 200 000 kronor,
- c) större sparbanker och ömsesidiga försäkringsbolag,
- d) samtliga till Svenska arbetsgivareföreningen anslutna medlemmar, hos vilka under år 1935 minst 100 arbetare varit anställda,
- e) $\frac{1}{6}$ av övriga till nämnda förening anslutna medlemmar med minst 5 arbetare.

Därjämte har genom Sveriges köpmannaförbund verkstälts utredning angående pensioneringsförhållandena hos förbundets medlemmar.

Den direkt av kommittén verkställda utredningen.

Svar hava ingått från 1 460 av de tillfrågade företagen. Av dessa hava 519 meddelat, att pensionering icke i någon form förekommer i företaget, varvid dock i 13 fall upplysts, att pensionsfrågan är under utredning, och i 52 fall meddelats, att i företaget endast sysselsättas företagarens anhöriga eller att företaget är familjebolag, holdingbolag eller dotterbolag till annat bolag och icke har särskild personal anställd. I några fall, där pensionering uppgivits icke förekomma, har anmärkts, att företaget nyligen startats eller ej nått sådan ålder, att pensionsfrågan blivit aktuell. Återstående 941 företag redovisa pensionering i någon form eller förmåner, som få anses likartade med pension (gratialis, gratifikation, understöd).

De företag, vilka vidtagit åtgärder för pensionering, äro med få undantag

att hänföra till juridiska personer (aktiebolag av olika typer, ömsesidiga försäkringsbolag, sparbanker etc.). Av de 166 svar, som härröra från företagare av annan kategori än den nämnda, uppges endast i 8 fall, att pensionering förekommer. I åtskilliga företag omfattar pensioneringen samtliga kategorier av anställda. Övervägande antalet arbetsgivare tillämpa emellertid pensionering endast beträffande tjänstemän och därmed jämförlig personal.

Pensioneringen är i betydande utsträckning att beteckna som faktisk pensionering, d. v. s. pensionsutfästelsen lämnas först i samband med anställningens frånträdande eller senare. I ett stort antal företag, särskilt sådana som äro anslutna till SPP, föreligger pensionsrätt för tjänstemän och därmed jämställda, varemot beträffande arbetarpersonal allenast faktisk pensionering sker. I svaren uppges i dylika fall, att pensionering sker utan att särskild utfästelse föreligger, att frågan prövas från fall till fall, att pension erhålles men att bestämda regler ej finnas, att frågan om pension beror på »individuella omständigheter» o. s. v. I ett svar heter det, att »enligt tradition får som regel avgående personal pension». Ett aktiebolag meddelar, att »bidrag utbetalas till gamla verkmästare, förmän och arbetare, vilket kan ändras eller helt indragas då bolaget finner lämpligt». I ett par svar betonas, att understöd utbetalas frivilligt »utan att rättsanspråk från arbetarnas sida föreligga eller kunna göras gällande».

Hos företag, som ordnat pensionsfrågan i annan ordning än genom försäkring i SPP, regleras pensioneringen i 260 fall genom stadgar utfärdade för en pensionskassa, till vilken företaget anslutit sig eller som bildats enbart för vid företaget anställd personal, genom särskilda pensionsreglementen eller genom bestämmelser i med befattningshavare slutna anställningsavtal. De pensionsutfästelser, som i nu nämnda fall förekomma, äro i allmänhet av sådan natur, att de anställda äro att anse som juridiskt berättigade till pension, ehuru denna rätt med hänsyn till de villkor, som gälla för pensionens erhållande, i vissa fall måste anses svagt skyddad. Sålunda förklaras i reglementet för ett aktiebolag, att »pensionen är att anse som en belöning och ett erkännande för god och trogen tjänst samt som sporre till gott arbete för bolaget». Enligt reglementet för ett annat aktiebolag gäller såsom allmänt villkor för åtnjutande av rätt till pension, att »den anställde under anställningstiden på ett enligt styrelsens uppfattning tillfredsställande sätt med flit och intresse fullgör sina åligganden». Enahanda bestämmelse förekommer i åtskilliga andra reglementen. Det torde dock kunna ifrågasättas, huruvida ett dylikt förbehåll kan anses giltigt i annat fall än då den anställde är förvunnen att hava handlat brottsligt mot företaget eller eljest i mera avsevärd mån eftersatt sina plikter.

I fråga om pensionskassorna föreligger, som ovan anförts, i allmänhet skyldighet för de anställda att vara medlemmar i kassan. Då pensioneringen regleras genom av företagen utfärdade pensionsreglementen, är anslutning till pensioneringen jämväl i allmänhet obligatorisk. I de talrika fall, då företaget ensamt eller till övervägande del bekostar pensioneringen, gäller i regel,

att anställd för att kunna omfattas av pensionsreglementet skall hava vunnit ordinarie anställning eller inneha tjänstetid av viss längd. Beträffande företag, som är medlem i SPP, föreligger enligt SPP:s stadgar skyldighet för företaget att till inträde i kassan anmäla de personer, som omfattas av den anslutningsplan, varom avtal träffats mellan SPP och företaget. Emellertid måste det anses tveksamt, huruvida ett dylikt avtal är av beskaffenhet att i och för sig medföra pensionsrätt för en anställd, som avses med avtalet. Då den anställde icke är kontrahent i avtalet, är detsamma för hans vidkommande att bedöma som ett s. k. tredjemansavtal. Ett dylikt avtal kan i allmänhet icke åberopas av tredje mannen som rättsgrund för ett av honom framställt anspråk. För att så skall bliva fallet torde krävas, att den ena parten i avtalet — i förevarande fall företaget — i förhållande till tredje mannen bekräftar den rätt, som avses skola tillkomma denne. Av de inkomna svaren från SPP-företagen framgår ock, att i stor utsträckning i anställningsavtal eller pensionsreglementen meddelats bestämmelser om de anställdas anslutning till SPP. Åtskilliga företag meddela emellertid, att pensioneringen sker utan särskild utfästelse. I sådana fall bör dock den anmälningsåtgärd från företagets sida, varigenom den anställde blir medlem av SPP, anses utgöra det moment, som konstituerar pensionsutfästelsen. Skulle åter dylik anmälan i något fall utebliva, torde en anställd icke med framgång kunna framställa pensionsanspråk mot företaget.

I fråga om formerna för pensioneringen upptog det utsända formuläret följande alternativ:

- a) Pensionsstyrelsens frivilliga försäkring,
- b) pensionskassa enligt lagen om understödsföreningar,
- c) försäkring hos SPP,
- d) försäkring (livränteförsäkring, pensionsförsäkring, kapitalförsäkring) i annan försäkringsanstalt,
- e) insättning i bank (sparbank),
- f) pensionsfond som avsatts av företaget,
- g) direkt utbetalning från företaget.

Samtliga pensionsformerna äro företrädda i de avgivna svaren. Av de 941 företag, som i någon form hava pensionering, äro 502 anslutna till SPP. I åtskilliga av dessa förekomma emellertid också en eller flera av de övriga pensionsformerna, t. ex. för pensionering av personer, som vid företagets anslutning till SPP uppnått sådan ålder, att medlemskap icke kunde ifrågakomma i kassan. Stundom sker allenast familjepensionering genom SPP, under det egenpensionering ordnats på annat sätt. Jämväl i företag, vilka icke äro anslutna till SPP, förekomma i ett stort antal fall kombinationer av pensionsformer. Företag, som äro anslutna till pensionskassa eller ordna pensionering genom försäkring i annan anstalt än SPP, bruka sålunda, då det gäller äldre tjänstemän, ordna pensioneringsfrågan genom direkt utbetalning från företaget.

Pensionering genom direkt utbetalning från företaget redovisas i stor ut-

sträckning. Sålunda förekommer — bortsett från ovan angivna kombinationer — dylik pensionering i omkring 200 företag. I denna grupp ingår ett antal företag, vilka redovisat de lämnade förmånerna såsom helt eller huvudsakligen utgående in natura. Pensionsfonder redovisas i 62 fall, varav 23 avse fonder till förmån för arbetare i SPP-företag. I 7 fall anges, att pensionsfond avsatts men att fonden ännu ej anlåtats och att utfästelse om pension ej lämnats.

Pensionsstyrelsens frivilliga försäkring har utnyttjats för pensionering i 18 företag, i de flesta av dessa jämsides med annan pensionsform. Pensionering av tjänstemän förekommer i 6 fall och av arbetare i 14 fall.

I 21 företag sker pensionering genom insättning i bank eller sparbanks.

Försäkring i annan försäkringsanstalt än SPP förekommer i 44 företag, i vissa fall jämsides med pensionering i annan form. Försäkringen är antingen kapitalförsäkring, vanligen s. k. blandad liv- och kapitalförsäkring, eller pensionsförsäkring. I åtskilliga fall meddelas, utan att närmare uppgift lämnas, att livförsäkring föreligger. Försäkringarna tecknas i allmänhet genom företagets försorg och omhändertagas för förvaltning antingen av företaget självt, stundom av en till företaget knuten »pensionskassa» eller »pensionsinrättning» eller av en tredje man, i allmänhet en bankinrättning. Rätten till försäkringarna regleras genom särskilda avtal mellan företaget och de anställda.

I 8 företag har pensioneringen ordnats genom en särskild sparkassa (»sparfond») för företaget. Sparkassar av nämnda typ förekomma huvudsakligen inom de kooperativa företagen men torde åtminstone i vissa fall anses såsom ett provisorium i avvidan å pensionsfrågans lösning i annan ordning.

I fråga om pensionsutfästelsens innehåll uppges i ett stort antal svar — främst naturligen av sådana företag där enbart faktisk pensionering förekommer — att särskilda bestämmelser saknas eller att frågan avgöres från fall till fall.

I SPP-företagen förekommer så gott som undantagslöst kombinationen ålderspension, invalidpension och familjepension. Bland de övriga företagen finnas givetvis åtskilliga, som utfästa samtliga slagen av pension, ehuru det där är vanligare, att pensionsutfästelsen avser allenast egenpension (ålderspension samt eventuellt invalidpension). I somliga företag förekommer familjepension allenast i den form, att, då anställd familjeförsörjare avlider, hans änka och barn erhålla ett engångsbelopp, vanligen motsvarande ett helt eller ett halvt års lön för den avlidne. I ett företag, där pensionsfond avsatts, heter det i stadgarna för fonden, att familjepension må tillerkännas »om tillgångarna medgiva det». I en del fall, då familjepension utgår, gäller, att pensionsrätt ej må grundas å äktenskap, som ingåtts viss kortare tid, t. ex. 6 eller 12 månader före befattningshavarens död.

I allmänhet avser utfästelsen livränta, ofta förbunden med ett kapitalunderstöd, som utbetalas som engångsbelopp vid vederbörandes inträde i pensionsåldern eller då manlig anställd avlider. En dylik kombination av livränta och kapitalunderstöd är regeln i SPP-företagen.

I fråga om pensionsåldern och tjänstetiden för hel pension förekomma synnerligen växlande bestämmelser. I stor utsträckning — särskilt beträffande mindre företag — anges, att några bestämda regler icke finnas, att frågan prövas från fall till fall eller efter omständigheterna o. s. v. Då särskilda pensionsreglementen finnas utfärdade, innehålla dessa i regel bestämmelser i ämnet. Samma är givetvis förhållandet med pensionskassornas stadgar. Med enstaka undantag torde pensionsåldern för män ligga mellan 60 och 70 år samt för kvinnor mellan 55 och 62 år. Som genomsnittsålder torde man i fråga om kategorien tjänstemän och likställda kunna antaga 65 år för män och 60 år för kvinnor. I fråga om arbetarpersonal synes genomsnittsåldern vara något lägre och beträffande de manliga arbetarna utgöra cirka 63 år. För hel pension fordras vanligen en tjänstetid av 25 eller 30 år. Undantagsvis förekommer den bestämmelsen, att hel pension utgår, då summan av levnadsålder och tjänstetid utgör visst antal år, t. ex. 90.

Egenpension till tjänstemän utgår i allmänhet med viss procent av vederbörandes avlöning. Pensionen synes i flertalet fall bestämmas till 60 procent av den senaste årsavlöningen eller till motsvarande procenttal å viss medelavlöning. Vid fastställande av medelavlöningen tages stundom hänsyn till hela tjänstetiden, men vanligare är, att allenast viss kortare tid före pensionsfallet, t. ex. 5 eller 10 år, medräknas. Pensioner å 70 eller 80 procent samt ner till 50 eller 40 procent äro icke heller ovanliga. I somliga företag tillämpas sådan beräkningsgrund, att å lön över visst belopp pension utgår enligt en sjunkande procentskala. Allmänt förekomma bestämmelser om maximering av pension, i SPP-företagen sålunda vanligen till 6 000 kronor. I åtskilliga företag omfattas icke chefsposterna av den för företaget gällande pensionsordningen. Vad angår arbetarpensionerna, saknas i stor utsträckning bestämmelser angående beräkningsgrunderna.¹ I relation till avlöningarna torde emellertid pensionerna genomgående bestämmas lägre för arbetare än för tjänstemän.

Beträffande sättet för pensionens beräkning må ytterligare anföras följande exempel:

1) Pension utgår med viss procent av lönen för varje tjänstår eller viss procent av den under t. ex. de tre sista åren före avskedstagandet erhållna medelårslönen, multiplicerad med antalet tjänstår.

2) Vid pensionering av timavlönade arbetare utgår man från ett beräknat antal arbetstimmar per år, t. ex. 2 400, varefter pension uträknas enligt företagets allmänna grunder.

3) Inom livförsäkringsbranschen är vanligt, att agenter och inkasserare erhålla pension i förhållande till anskaffningsresultat. Sålunda utgår i ett bolag pension med 20 öre för varje 1 000 kronor anskaffad provisionsberättigad försäkringssumma intill 15 miljoner kronor och därutöver med 15 öre per 1 000 kronor intill 35 miljoner kronor.

¹ I hittills ingångna kollektivavtal torde pensionsfrågan allenast i något enstaka fall hava berörts.

Beträffande överlevelsepensionens storlek gäller i SPP-företagen i regel, att pension till änka utgår med 20 procent av den anställdes årslön. Övriga företag, som utfästa familjepension, tillämpa vanligen något fördelaktigare beräkningsgrunder än SPP. Sålunda synes i dessa företag pensionen till änka i allmänhet utgå med 25 à 30 procent av familjeförsörjarens lön.

Kostnaderna för pensioneringen bestridas i fråga om den faktiska pensioneringen helt av företagen. Beslut om pension sker ju i dylika fall i allmänhet tidigast i samband med anställningens frånträdande. Jämväl i övrigt åtaga sig emellertid företagen i stor utsträckning alla pensioneringskostnaderna. Då ett företag tillämpar direkt pensionering, förekommer det sålunda endast undantagsvis, att de anställda bidraga till kostnaderna. Beträffande kostnadsfördelningen i SPP-företagen har redogörelse tidigare lämnats. De i dessa företag gällande reglerna tillämpas ock av åtskilliga arbetsgivare, som ej äro anslutna till SPP. Relativt ofta förekommer en fördelning, enligt vilken företaget ansvarar för huvudparten av pensionsutgifterna, t. ex. 60 eller 70 procent. Exempel å motsatta förhållandet finnes emellertid ock. Endast i undantagsfall torde emellertid förekomma, att företaget åtager sig en andel, som understiger en tredjedel av kostnaderna. Då såväl egenpensionering som familjepensionering förekommer, bekostas i vissa fall egenpensioneringen av företaget ensamt samt familjepensioneringen av företaget i förening med de anställda men i andra fall familjepensioneringen av företaget ensamt och egenpensioneringen av detta och de anställda i förening.

Vid pensionering av arbetare och därmed jämförlig personal synes det vara mindre vanligt, att dessa deltaga i kostnaderna för pensioneringen.

Beträffande frågan om den anställdes rätt till utfäst pension i händelse anställningen upphör före pensionsfallet förekommer i ett stor antal av uppgifterna det svaret, att särskilda bestämmelser icke gälla eller att avgörande träffas från fall till fall. Hos företag, beträffande vilka pensionsfrågan reglerats genom särskilda reglementen eller i stadgar för pensionskassa, meddelas föreskrifter i ämnet. I samband därmed förekomma bestämmelser i vissa hänseenden angående rätten till pension, som redan börjat utgå. I fråga om pensionskassorna och SPP:s försäkringar hänvisas till den ovan härutinnan lämnade redogörelsen. I övrigt gäller följande.

A. De anställdas rätt före pensionsfallet.

I det föregående äro berörda bestämmelser, som i mer eller mindre allmänna ordalag uppställa krav på ett gott och samvetsgrant arbete från den anställdes sida som förutsättning för pension. Dylika bestämmelser kompletteras i åtskilliga fall av stadganden, enligt vilka anställd, som avskedas på grund av oredligt eller annat brottsligt förfarande, går förlustig pensionsrätten. Samma påföljd förklaras i ett fall inträda, om avskedet förorsakas av »opålitlighet», och i ett annat reglemente heter det allmänt, att pensionsrätten förverkas, därest den anställd förhållit sig i tjänsten på ett sätt, som utgör laga skäl för hans skiljande från densamma. »Laga skäl» torde väl

innefatta ungefär detsamma som »fel eller försummelse i tjänsten», under vilket uttryck förverkandeskäl ofta sammanfattas. I ett reglemente skiljes på den anställdes förhållande i och utom tjänsten. Det stadgas sålunda, att anställd, som för grövre fel eller försummelse blivit skild från tjänsten, skall vara förlustig all rätt till pension samt att, då anställd för handling utom tjänsten blivit ådömd fängelse eller straffarbete, det skall ankomma på företagets styrelse att besluta, huruvida den anställda skall äga åtnjuta pension.

Då den anställda vid uppnående av pensionsåldern icke innehar fullt antal tjänstår, tillerkännes han vanligen avkortad pension, dock endast såvida tjänstetiden uppgår till viss längre tid, vanligen minst 20 år. Undantagsvis inträder rätten till dylik pension tidigare, t. ex. efter 10 eller 15 års tjänstgöring. Då anställd avgår från tjänsten på grund av sjukdom, gälla mindre stränga bestämmelser för rätt till pension. Sådan brukar i allmänhet utgå, om vederbörande innehar 10 tjänstår. I några pensionsreglementen förekommer en bestämmelse om förtidspensionering av anställd, som av annan orsak än sjukdom mot egen önskan erhåller avsked (»då avsked på grund av framskriden ålder eller av andra skäl enligt styrelsens mening är tillräddig», »vid avgång på företagets hemställen före pensionsåldern»).

Beloppet av avkortad pension bestämmes i regel efter förhållandet mellan den anställdes tjänstetid vid tiden för avgången samt tjänstetiden för rätt till hel pension. I några fall minskas emellertid pensionen ytterligare, t. ex. med 0,5 procent av avlöningen för varje år, som fattas i det för hel pension erforderliga antalet tjänstår.

Frågan om pensionsrätten för anställd, som avgår i förtid under andra omständigheter än ovan behandlats, göres jämförelsevis sällan till föremål för uttryckligt stadgande i pensionsreglementena. I åtskilliga fall gäller emellertid, att den anställda vid avgång från tjänsten i förtid helt förlorar rätten till pension. Därvid föreskrives i allmänhet, att av den anställda erlagda bidrag till kostnaden för pensioneringen helt eller delvis skola återbetalas. Stundom utgår även ränta. Vid faktisk pensionering torde den som avgår i förtid i regel icke kunna påräkna pension. I svaret från ett företag, som tillämnar dylik pensionering, heter det, att »bestämmelser i detta fall icke finnas men självklart förloras pensionen».

Som exempel på bestämmelser hos företag med direkt pensionering, som i mera vidsträckt omfattning tillämpa principen om pensionens oantastbarhet, må anföras:

1) Befattningshavare, som avgår från tjänsten utan att vara berättigad till pension, äger erhålla fribrev från svensk försäkringsanstalt å kapitalvärdet av erlagda pensionsavgifter. Kvinnlig befattningshavare, som ingår äktenskap och på grund därav lämnar sin tjänst, äger rätt att utbyta tillförsäkrad ålderspension eller del därav mot ett omedelbart utfallande kapitalbelopp, svarande mot av henne intjänad pension.

2) Befattningshavare, som före pensionsålderns inträde avgår från företagets tjänst utan att vara därtill skyldig, är berättigad att vid uppnående av den för befattningen stadgade pensionsåldern erhålla pension beräknad efter

förhållandet mellan antalet tjänstår och det för rätt till hel pension stadgade antalet tjänstår.

3) Befattningshavare har rätt till fribrev å reducerade pensionsförmåner eller annan ersättning vid avgång av annan anledning än dödsfall och utan omedelbart utgående pension. Denna rätt regleras genom bestämmelser, som särskilt fastställas av företagets styrelse.

I några fall äger anställd vid avgång viss kortare tid före pensionsåldern rätt till pensionsförmån (avkortad pension, förtidspension). Sålunda inträder i ett företag rätt till förtidspension vid 52 års ålder, då egenpension utgår med 30 procent av vederbörandes lön, med förhöjning av 3 procent för varje år intill 10, varmed den pensionsberättigades ålder vid avgången överstiger 52 år.

Då pensionering skett medelst pensionsstyrelsens frivilliga försäkring, föreligger full oantastbarhet. Belopp, som arbetsgivaren inbetalat för den anställdes räkning, äro sålunda skyddade vid dennes avgång i förtid.

Vad angår den pensionering, som sker medelst försäkring i annan anstalt än SPP, gälla bestämmelser av ganska skiftande art. Oantastbarhetsprincipen synes dock vara genomförd i viss utsträckning. Då företaget ensamt betalar försäkringspremierna, förlorar den anställda emellertid i några fall all rätt.

B. Rätten till utgående pension.

Allmänt stadgas, att rätten till pension förloras, om den pensionsberättigade utan samtycke av pensionsgivaren tager anställning i annat företag eller själv eller som intressent i annat företag driver med pensionsgivaren konkurrerande rörelse eller på annat sätt skadar denne. I ett fall förekommer den bestämmelsen, att den som inom tre år efter sin avgång ur företagets tjänst överbevisas om att under sin tjänstetid hava gjort sig skyldig till svikligt förfarande eller annorledes skadat företaget på sådant sätt, som skulle medfört hans avsättning ur tjänsten, går förlustig pensionen.

I åtskilliga pensionsreglementen förekomma bestämmelser angående förbud mot överlåtelse och utmätning av pension. I reglementet för ett aktiebolag heter det sålunda, att, då bolagets utfästelse till förmån för den anställda är att betrakta såsom en utfästelse till den anställda och hans familjemedlemmar personligen, den tillförsäkrade rätten och de utgående pensionsförmånerna icke må på annan överlätas och således ej heller må bliva föremål för utmätning och annan exekution för den anställdes och hans familjemedlemmars skuld eller inräknas bland tillgångarna i hans eller familjemedlemmarnas konkurs. I vissa reglementen föreskrives, att från pension skall avräknas vad som utbetalas på grund av obligatorisk försäkring för olycksfall i arbete eller yrkessjukdom eller på grund av staten åliggande ersättningsplikt.

Utredningen genom Sveriges Köpmannaförbund.

Till förbundet äro anslutna cirka 14 000 medlemmar, av vilka flertalet driva mindre affärer och i sin tjänst hava blott en eller två anställda. Utredningen har skett genom respektive länsförbund.

Av länsförbundens redogörelser framgår, att pensionering av de anställda allenast undantagsvis förekommer hos ifrågavarande kategori av företagare. Vissa förbund meddela sålunda, att pensionering överhuvud icke förekommer inom förbundens verksamhetsområde. Andra förbund åter upplysa, att pensionering för närvarande visserligen är sällsynt men att intresse för saken förefinnes bland arbetsgivarna och att utsikter föreligga, att frågan så småningom skall kunna ordnas.

I redogörelserna betonas allmänt, att anställningarna vanligen äro av så kortvarig art, att pensionsfrågan icke blir aktuell. De anställda hysa därför själva ofta icke något större intresse för saken. Manliga anställda inrikta sig på att så fort som möjligt bliva sina egna företagare och de kvinnliga erhålla genom giftermål eller annorledes ofta annat verksamhetsfält. Vidare framhålles genomgående, att de ekonomiska förhållandena ofta lägga hinder i vägen för pensionsfrågans ordnande. De företagare, varom här är fråga, arbeta icke sällan under ogynnsamma ekonomiska betingelser och det synes uteslutet, att de skulle kunna bära den ytterligare belastning, som en allmänt genomförd pensionering skulle medföra. Förutsättning för pensionering vore i allt fall, att bidrag till kostnaderna utginge av de anställda, men dessa torde med hänsyn till de i allmänhet låga lönerna ofta icke kunna avstå någon del av lönen för sådant ändamål.

Köpmannaförbundet har för egen del framhållit, att man vid pensionsfrågans bedömande särskilt borde beakta, att de affärsanställda numera ej under någon längre tid behölle sin anställning i en mindre affär utan, sedan de erhållit någon praktik, vanligen sökte sig till ett större företag.

Allmän motivering.

Uppfattningen av pensionsanspråkets natur har, såsom kommittén redan framhållit, under senare tid undergått förändring. Under det att man tidigare tillämpat det betraktelsesättet, att pensionen utgjorde en prestation av övervägande benefik natur, vars utgivande förutsatte ett visst mått av välvilja från arbetsgivarens sida, är man numera i allmänhet av den uppfattningen, att pensionen utgör ersättning för presterat arbete. Till denna uppfattning, som kommit till uttryck såväl i lagstiftning som i rättstillämpning, ansluter sig också kommittén. Enligt kommitténs åsikt bör pensionen i princip behandlas som en med tjänsten förenad ersättning, för vilken prestanda lämnats genom utfört arbete. Pensionen är förty att betrakta som arbetstagarens tillkommande uppskjuten lön.

De fordringar, som böra ställas på en ändamålsenligt ordnad pensionering av de i enskild tjänst anställda, kunna enligt kommitténs mening sammanfattas sålunda:

1) Pensionsutfästelse bör lämnas i sådan form, att tvekan icke kan uppkomma, vare sig huruvida pensionsrätt föreligger eller angående utfästelsens innehåll.

2) Arbetstagaren bör tillförsäkras de förmåner, som med hänsyn till hans levnadsvillkor må anses erforderliga dels för hans egen och familjens försörjning, då han på grund av ålder eller invaliditet icke längre kan arbeta, och dels för försörjning av familjen efter hans död.

3) Rätten till pension bör i princip vara oberoende av, huruvida den prestation i form arbete, som berättigar till pension, fullgöres hos en arbetsgivare eller successivt i flera arbetsgivares tjänst.

4) Utfästelsens infriande bör ekonomiskt tryggas och pensionsrätten säkerställas mot förfoganden av beskaffenhet att inkräkta på pensionens utgivande.

Utfästelsens form.

Som tidigare anförts, kan rätt till pension föreligga på grund av skriftlig eller muntlig utfästelse, och jämväl då sådan utfästelse ej kan påvisas kan rätt till pension vara för handen. Vid en rättslig reglering av pensionsfrågan kan det måhända synas ligga närmast till hands att giva lagen sådan räckvidd, att den blir tillämplig å varje pensionsutfästelse oberoende av huru denna kommit till uttryck. Emellertid torde det på olika grunder kunna sättas i fråga, huruvida en lag av sådan omfattning innebär den lösning, som bäst befämjar pensioneringens sunda utveckling och som man alltså bör eftersträva.

En pensionsutfästelse innebär i regel en rättshandling av stor betydelse i ekonomiskt hänseende för såväl arbetsgivaren som arbetstagaren; och verkningarna av en pensionsutfästelse komma enligt sakens natur att sträcka sig över en avsevärd tidrymd. Utfästelsen träder måhända i tillämpning först tjugu eller trettio år eller ännu senare efter det densamma avgivits. Vid dylika förhållanden måste man kräva, att utfästelsen göres i sådan ordning, att rättsförlust icke inträder till följd av svårighet att styrka utfästelsen och dess innehåll. Den form, som ur denna synpunkt bäst fyller måttet, är uppenbarligen den skriftliga. För en arbetstagare, som kan stödja sitt anspråk på pension allenast å muntlig utfästelse av arbetsgivaren eller måhända blott på en mer eller mindre fast utbildad pensioneringspraxis inom arbetsgivarens företag, måste det framstå som ovisst, huruvida det kan bliva möjligt för honom eller, efter hans död, för hans efterlevande att styrka förhandenvaron av pensionsrätten och dennas innehåll.

För att man skall kunna med någon större grad av sannolikhet påräkna verklig effekt av en lagstiftning som den nu ifrågasatta, torde man ej kunna undgå att i viss utsträckning göra densamma tvingande. En dylik karaktär hos lagen torde medföra, att en arbetsgivare, som vill göra en pensionsutfästelse, blir nödsakad att skaffa sig noggrann kännedom om innehållet i lagen. Underlåtes detta, kan arbetsgivaren komma att ådraga sig förpliktelser gentemot arbetstagaren, vilka icke åsyftats med utfästelsen. Sker utfästelsen i skriftlig form, torde man med större säkerhet kunna utgå från, att arbetsgivaren gjort klart för sig de konsekvenser, utfästelsen till följd av lagens föreskrifter kommer att få, och att alltså densamma uttrycker arbetsgivarens avsikt.

Med hänsyn till vad sålunda anförts har kommittén ansett lagen i princip böra tillämpas blott å utfästelse, som lämnats i skriftlig form. Med skriftlig utfästelse jämställes emellertid i förslaget dels det fall, då arbetsgivaren gentemot arbetstagaren är bunden av kollektivavtal, som innehåller bestämmelse om pensionering, dels ock det fall, då arbetsgivaren till förmån för arbetstagaren eller dennes efterlevande ingått avtal om tjänstepensionsförsäkring. Slutligen föreslås lagen skola äga tillämpning å pensionsutfästelse, som understödsförening lämnat i enskild arbetsgivares tjänst anställd arbetstagare, så framt det åligger arbetsgivaren att bidra till föreningens kostnader för utfästelsens fullgörande.

En anmärkning, som ej sällan kan riktas mot pensionsutfästelser, är, att desamma brista i fullständighet. Även i de fall, då utfästelsen lämnats i skriftlig form, t. ex. i anställningskontrakt eller i pensionsreglemente, händer det, att utfästelsen i större eller mindre utsträckning saknar bestämmelser, som äro erforderliga för tillämpningen av densamma. Då ledning merendels icke heller torde stå att erhålla i någon å området utbildad praxis, uppkommer lätt ett osäkerhetstillstånd, som kan giva anledning till tvistigheter mellan arbetsgivaren och arbetstagaren. Denna olägenhet torde komma att undanröjas genom den föreslagna lagen. I den mån en utfästelse, som är underkastad lagen, icke är av erforderlig fullständighet, böra lagens

bestämmelser kompletterande träda i tillämpning. Lämnar t. ex. utfästelse av pension icke upplysning angående förmånens belopp, bör detta beräknas med ledning av de i lagförslaget för varje slag av pension meddelade bestämmelserna.

Om ock utfästelser, avgivna i annan form än den skriftliga, som regel icke komma att falla under den föreslagna lagen, torde det dock kunna förutsättas, såväl att dessa utfästelser i många fall till följd av påverkan av lagen bliva utformade enligt de principer, varpå lagen bygger, som ock att i händelse av tvist domstolarna vid bristande fullständighet i utfästelsen komma att, i den mån så är möjligt, å dylika pensionsutfästelser tillämpa lagens föreskrifter.

Utfästelsens innehåll.

Omfattningen av de förpliktelser, som arbetsgivaren åtager sig genom pensionsutfästelse, skiftar givetvis i hög grad. Många olika faktorer — främst sådana av ekonomisk natur — äro därvid av betydelse. Med hänsyn härtill måste det anses tveksamt, huruvida och i vilken utsträckning lagen bör innehålla reglerande bestämmelser å detta område. Dylika bestämmelser, vilka torde komma att få karaktären av normalbestämmelser för pensioneringen, kunna tänkas medföra icke önskvärda konsekvenser. Arbetsgivare, som av ekonomiska eller andra skäl icke ansåge sig kunna anpassa pensionsutfästelserna efter lagens föreskrifter, komme måhända att helt avhålla sig från att meddela sådana utfästelser.

Ehuru kommittén icke bortser från de olägenheter, som kunna vara förenade med en reglering i detalj av pensionsutfästelsens innehåll, finner kommittén dock övervägande skäl tala för en lagstiftning efter sådana linjer. Även om det kan antagas, att pensionsutfästelserna på grund av kravet på skriftlig form komma att erhålla ett fylligare innehåll än vad för närvarande är vanligt, lär det ej kunna förväntas, att de bliva av sådan fullständighet, att kompletterande bestämmelser i lagen kunna undvaras. Fall skulle alltid föreligga, då utfästelsen icke skulle lämna ledning för ett avgörande. Härav skulle vållas olägenheter såväl för arbetsgivare som arbetstagare.

Kommitténs utredning angående de nuvarande pensioneringsförhållandena utvisar, att betydande variationer föreligga beträffande utfästelsernas innehåll för olika kategorier av arbetstagare. Differentiering förekommer främst i fråga om arten av de utfästa förmånerna och storleken av dessa men jämväl i avsevärd utsträckning beträffande de villkor, t. ex. i fråga om pensionsålder och tjänstetid, som skola gälla för rätt till pension. Efter utfästelsernas innehåll kan en uppdelning av desamma göras i två större grupper, av vilka den ena omfattar arbetstagare, som äro att hänföra till kategorien tjänstemän, och den andra omfattar kroppsarbetare och med dem jämställda.¹

¹ Beträffande gränsen mellan dessa kategorier se Betänkande med förslag till lag om arbetsavtal sid. 41—45, 70—71 (statens offentliga utredningar 1935: 18).

Kommittén har övervägt att i vissa hänseenden föreslå olika bestämmelser för dessa grupper. Emellertid måste en kategoriklyvning av de anställda anses mindre lämplig, bland annat med hänsyn till svårigheten att i praktiken erhålla en fullt klar gräns mellan de olika grupperna. Någon sådan uppdelning har därför icke gjorts i lagförslaget.

Såsom tidigare anförts torde uttrycket pension i allmänhet nyttjas, endast då den utfästa förmånen utgöres av en livränta. Lagförslaget ansluter sig till detta betraktelsesätt och skiljer sålunda mellan utfästelse av pension och utfästelse av annan förmån i penningar, kapitalförmån. Dessa begrepp anknyta till den terminologi, som i fråga om livförsäkring kommit till uttryck i lagen om försäkringsavtal. Till kapitalförsäkring enligt nämnda lag hänföres försäkring, där försäkringsgivarens betalningsskyldighet är fastställd till ett visst belopp, oberoende av huruvida utbetalningen av det samma skall ske i en eller flera poster.¹ Vid livränteförsäkring åter skall försäkringsbeloppet utbetalas i form av en ränta, i allmänhet utgående under viss persons levnad (livsvarig livränta). För att sådan försäkring skall föreligga är det alltså icke tillräckligt, att försäkringsgivarens betalningsskyldighet skall fullgöras genom periodiska utbetalningar; det kräves dessutom, att antalet perioder icke blivit i avtalet fixerat utan gjorts beroende av en viss persons eller flera personers livstid. Till livränteförsäkring torde emellertid ock böra räknas försäkring av temporär livränta. Denna skiljer sig från den livsvariga livräntan därutinnan, att den är begränsad att utgå under högst ett visst antal år, exempelvis till dess en person uppnår viss ålder. Avlider den försäkrade dessförinnan, föreligger ej vidare rätt på grund av försäkringen.

Med pension förstås alltså i lagförslaget en livsvarig eller temporär livränta; och till kapitalförmån hänföres varje annan prestation i penningar, som utgives i syfte att bereda arbetstagaren eller hans efterlevande en med pension jämförlig förmån. Pension utgår till den berättigades död eller, då pensionen är tidsbegränsad, intill dess det utfästa antalet utbetalningar dessförinnan ägt rum. Avses med utfästelsen, att pension skall utgå allenast tills vidare, föreligger såsom redan nämnts ej någon rättsligt utkrävbar rätt till pension. I den mån kapitalförmån skall erläggas successivt, är, sedan rätten till utbekommande av förmånen en gång inträtt, densammans utgivande ej vidare beroende av huruvida den, åt vilken förmånen utfästs, är i livet; dör han, innan samtliga utbetalningar fullgjorts, övergår rätten till återstående belopp å hans dödsbo.

Utfästelse av pension kan avse livränta åt arbetstagaren själv, sedan han avgått från tjänsten på grund av ålder eller varaktig oförmåga till arbete, ålderspension respektive invalidpension, eller livränta efter arbetstagarens död till hans efterlevande, familjepension. Vid utfästelse av kapitalförmån av motsvarande slag benämnes förmånen respektive ålderskapital, invalidkapital och dödsfallskapital.

¹ En form av kapitalförsäkring är den s. k. inkomstförsäkringen, som utfaller med lika belopp under ett visst antal år med början då en person uppnår viss ålder eller avlider.

Utfästelse att utgiva begravningshjälp faller ej under den föreslagna lagen. En dylik förmån tjänar i motsats till pension eller kapitalförmån, som utfästs i pensioneringssyfte, icke något försörjningsändamål.

Av central betydelse är frågan om fördelningen av de med pensioneringen förenade kostnaderna mellan arbetsgivaren och den anställde. Beträffande detta spörsmål må till en början nämnas några ord angående pensioneringen i den civila statsförvaltningen.¹ I samband med 1870-talets löneregleringar infördes skyldighet för tjänstemännen att vid viss ålder avgå med pension. Därvid hade dessa i stort sett icke att vidkännas något bidrag till pensioneringskostnaderna. Sådan bidragsskyldighet infördes genom 1907 års civila pensionslag, i det att tjänstemännen då blevo pliktiga att för egen pensionering erlægga avgifter till belopp, som beräknades täcka omkring en tredjedel av de totala kostnaderna för pensioneringen. Enligt civila tjänstepensionsreglementet gäller teoretiskt samma princip för kostnadsfördelningen. I praktiken har dock en förskjutning till tjänstemännens fördel ägt rum; vidtagna sänkningar av pensionsåldrarna hava nämligen medfört en icke oväsentlig ökning av de totala pensionsutgifterna, vilken icke motsvaras av någon förhöjning av bidragsplikten. Vad åter angår familjepensioneringen, var denna under lång tid ordnad genom enskilda kassor, i vilka vederbörande befattningshavare obligatoriskt voro delaktiga. Till kassornas verksamhet bidrog det allmänna med skiftande belopp, men den övervägande delen av pensioneringskostnaderna bestreds med delägarnas egna avgifter. Vid den omläggning av familjepensionsväsendet, som beslöts av 1936 års riksdag, tillförsäkrades befattningshavarna, sedan staten övertagit nämnda kassor, enhetligt avvägda familjepensionsförmåner mot erläggande av enhetligt bestämda familjepensionsbidrag. Dessa täcka den väsentligaste delen av kostnaderna för familjepensioneringen.

De statliga pensioneringsbestämmelserna, sådana desamma numera äro utformade, torde få anses giva uttryck åt den uppfattningen, att det i princip bör ankomma på den anställde själv att trygga sin egen och sina anhörigas försörjning vid den tid, då hans arbetsförmåga sviker, men att det tillika bör åvila staten såsom arbetsgivare att i viss utsträckning medverka härtill. Vad nu anförts synes ock kunna tillerkännas giltighet å förhållandet mellan den enskilde arbetsgivaren och i hans tjänst anställda arbetstagare. Att uppställa någon allmängiltig regel, efter vilken den ekonomiska tungan av en pensionering bör fördelas mellan arbetsgivaren och arbetstagaren, torde emellertid vara vanskligt. Då pensionsförmånen är att anse som en del av det vederlag, som tillkommer arbetstagaren på grund av hans anställning, måste dennes skyldighet att bidra till pensioneringskostnaderna vara beroende av storleken i övrigt av detta vederlag. I ett fall har arbetsgivaren — måhända i samförstånd med arbetstagaren — avvägt de direkta löneförmånerna på ett sådant sätt, att det för den senare är tydligt,

¹ Jfr 1937 års betänkande med förslag till civilt avlöningsreglemente sid. 413 f. (statens offentliga utredningar 1937: 48).

att han icke kan förvänta någon medverkan till sin pensionering från arbetsgivarens sida, medan åter i ett annat fall det med hänsyn till den egentliga lörens storlek får anses rimligt, att arbetsgivaren helt ikläder sig kostnaderna för pensioneringen. Föreligga icke särskilda skäl för avvikelse, måste det enligt kommitténs uppfattning anses skäligt, att kostnaderna fördelas mellan arbetsgivaren och arbetstagaren efter sådan grund, att vardera svarar för hälften.

Mot en uppdelning av pensioneringskostnaderna möter givetvis ej laga hinder, då pensioneringen sker genom tredje man, t. ex. ett försäkringsbolag. Så kan däremot vara fallet vid den pensionering, som sker direkt genom arbetsgivaren. En utfästelse av pension, som är grundad å bidragskyldighet från arbetstagarens sida, torde i regel innefatta ett moment av försäkring. Har arbetsgivaren lämnat sådan utfästelse till ett flertal anställda, kan det i vissa fall ifrågasättas, huruvida icke en försäkringsverksamhet av den art, varå lagen om understödsföreningar äger tillämpning, är för handen.¹ Sådan verksamhet är det emellertid en arbetsgivare betaget att utöva. På grund av vad nu anförts och jämväl med hänsyn till att arbetstagaren synes med fog kunna kräva, att hans bidrag till pensioneringskostnaderna, så långt möjligt är, skyddas, har kommittén ansett det böra stadgas, att, därest det vid direktpensionering åligger arbetstagaren att bidra till kostnaderna för utfästelsens fullgörande, arbetsgivaren skall vara skyldig att trygga utfästelsen genom försäkring.

De i lagförslaget upptagna bestämmelserna om pensionsbeloppens storlek, vilka bestämmelser äsyfta att angiva omfånget av en ur social och humanitär synpunkt önskvärd pensionering, bygga på en lika fördelning mellan arbetsgivaren och arbetstagaren av kostnaderna för pensioneringen. Bestämmelserna äro dispositiva och vinna således tillämpning allenast i den mån därifrån avvikande föreskrifter icke meddelats.

Skall en pension kunna antagas förslå till skälig försörjning under arbetstagarens ålderdom eller då förlust av arbetsförmågan inträder annorledes än på grund av ålder, synes pensionen icke böra bestämmas lägre än till hälften av arbetstagarens inkomst av anställningen. Ej heller torde en pension till arbetstagarens änka böra understiga en femtedel av nämnda inkomst. Efterlämnar arbetstagaren jämväl underåriga barn, bör familjepensionen i motsvarande grad ökas. I anslutning till vad sålunda anförts stadgas i lagförslaget, att pensionsens belopp skall bestämmas i förhållande till arbetstagarens medelinkomst under viss tid före anställningens upphörande — pensionsunderlaget — och vid ålderspension och invalidpension utgöra 50 procent av pensionsunderlaget samt vid familjepension 20 procent av pensionsunderlaget, då endast änka eller ensamt barn äger pensionsrätt, 30 procent då de pensionsberättigade äro antingen änka och ett barn eller två barn, 35 procent då de pensionsberättigade äro antingen änka och två barn eller tre barn o. s. v. Äger frånskild hustru pensionsrätt, skola vissa sär-

¹ Jfr andra lagutskottets utlåtande nr 13 till 1938 års riksdag angående förslag till lag om understödsföreningar m. m. sid. 41.

skilda bestämmelser gälla, till vilka kommittén återkommer i den speciella motiveringen.

Lagen avses icke skola äga tillämpning å utfästelse av förmåner in natura. Pensionering in natura torde för närvarande endast förekomma i mindre utsträckning och allenast i sådana fall, då pensionsutfästelsen lämnas först vid tiden för anställningens frånträdan. Med uppfattningen av pensionsanspråket såsom ett successivt intjänat anspråk på lön stämmer en pensionering in natura mindre väl överens och svårigheter torde komma att möta i flera hänseenden, därest man skulle å sådan pensionering tillämpa de allmänna principer, varå lagen ansetts böra grundas.

Pensionsrättens oantastbarhet.

Utgår man från att pensionen är att anse såsom ersättning för presterat arbete, ställer det sig, som redan framhållits, naturligt att hävda principen om pensionens oantastbarhet. Godkännandet av denna princip utgör enligt kommitténs mening den ur social synpunkt måhända viktigaste förutsättningen för skapandet av en betryggande pensionering. En tryggad försörjning på ålderdomen och i händelse av invaliditet samt omvårdnaden av familjen måste för varje arbetstagare utgöra angelägenheter av sådan vikt, att han icke kan låta sig nöja med den ovissa utsikt till pension, som kan grundas på en utfästelse, varmed oantastbarhet icke är förenad. Vinner pensionen icke erkännande som en rättighet, som den anställde förvärfvar efter hand han fullgör sin anställning, måste värdet av pensionsutfästelsen alltid komma att framstå såsom väsentligen förringat. Det synes icke rimligt, att en arbetstagare, som av tvingande skäl — understundom måhända på grund av åtgöranden av en mindre lojal arbetsgivare — är nödsakad att efter längre tids tjänstgöring frånträda sin anställning, skall gå förlustig sin pensionsrätt. Verkningarna härav bliva särskilt kännbara, när arbetstagaren vid anställningens frånträdan uppnått sådan ålder, att ringa utsikt finns för honom att i annan anställning erhålla pensionsrätt.

En reglering i lag av pensioneringen bör sålunda icke ske, med mindre oantastbarhet genomföres. Kommitténs förslag innebär ock ett lagfästande av oantastbarhetsprincipen, såväl i fråga om pension som beträffande kapitalförmån. Stadgandena i denna del hava givits tvingande karaktär.

Bestämmelserna om oantastbarhet måste erhålla sådant innehåll, att de intressekollisioner, främst av ekonomisk art, som vid arbetstagares avgång i förtid ur tjänsten kunna befaras uppstå, i möjligaste mån undvikas. Vidare böra de givas sådan avfattning, att de smidigt kunna vinna tillämpning vid de olika formerna av pensionering.

De metoder för beräkning av intjänad pension, som närmast kunna ifrågakomma, torde vara den försäkringstekniska metoden samt den s. k. linjära interpolationsmetoden.

Den försäkringstekniska beräkningsmetoden bygger på den konstruktionen,

att pensionen är grundad på en försäkring, för vilken, om storleken av den utfästa pensionen är oförändrad under hela tjänstetiden, den tänkta premien utgår med lika årsbelopp intill pensionsåldern; höjes den utfästa pensionen, förutsättes den mot höjningen svarande tilläggspremierna utgå med lika årsbelopp under återstående delen av tjänstetiden. Den vid en viss tidpunkt intjänade pensionen utgör så stor del av den totala pensionen, som enligt försäkringsteknisk beräkning motsvarar de redan erlagda premierna.

Den linjära interpolationsmetoden utgår från antagandet, att, om storleken av den utfästa pensionen är oförändrad under hela tjänstetiden, pensionen intjänas med lika del under varje år av tjänstetiden; höjes den utfästa pensionen, anses höjningen intjänad med lika del under varje år av den återstående tjänstetiden. Har arbetstagaren t. ex. befordrats till befattning med högre pensionsunderlag, kan den mot den nya befattningen svarande pensionen tänkas uppdelad å pensionen i den första befattningen och å dennas förhöjning genom befordran, varvid de bägge delpensionerna intjänas med var sin kvotdel för år. Tillträdes den första befattningen, då arbetstagaren är 25 år, och den senare, då han är 35 år, intjänar han alltså under varje år, om pensionsåldern är 65 år, $\frac{1}{40}$ av den förra pensionen och $\frac{1}{30}$ av den senare.

Enligt sistnämnda metod tages, såsom av det sagda framgår, icke hänsyn till räntevkastning och dödlighetens inverkan. Ett motsatt förhållande äger rum vid den försäkringstekniska metoden. Detta innebär, såvitt fråga är om ålderspension, att en större del av pensionen intjänas under ett tidigare år av anställningstiden än under ett senare år av densamma, en omständighet som har sin grund i att en premie för ett tidigare år längre än en premie för ett senare hinner att ökas med ränta och försäkringsvinster genom andra försäkrades dödsfall (s. k. arvsvinster).

Den försäkringstekniska metoden tillämpas av staten vid beräkning av intjänad ålderspension, då befattningshavare avgår i förtid med rätt till uppskjuten livränta. Sålunda skall enligt 22 § civila tjänstepensionsreglementet uppskjuten livränta i allmänhet bestämmas till det belopp, som motsvarar den enligt försäkringsteknisk beräkning intjänade pensionen, minskat med två procent för varje helt tjänstår, varmed antalet tjänstår vid avgången understiger trettio.¹ Den linjära interpolationsmetoden åter ligger till grund t. ex. för bestämmelserna angående beräkning av uppskjuten livränta i 1937 års tjänstepensionsreglemente för Stockholms kommunalstyrelse.

1930 års pensionssakkunniga, på vilkas förslag civila tjänstepensionsreglementet är byggt, anförde angående frågan om ålderspension åt i förtid avgångna befattningshavare bland annat följande:²

»Vid bedömandet av den föreliggande frågan gäller det först att klarlägga begreppet intjänat pension. Om ålderspensionen betraktas såsom en uppskjuten livränta, grundad på försäkring med premiebetalning intill pensions-

¹ Análoga bestämmelser i militära tjänstepensionsreglementet, 21 §, och tjänstepensionsreglementet för arbetare, 16 §.

² Statens offentliga utredningar 1932: 19 sid. 91.

åldern, kan den intjänta pensionen vid varje särskild tidpunkt sägas motsvara försäkringens fribrevsvärde, d. v. s. det reducerade livräntebelopp, som kan erhållas för redan erlagda premier. Den beräknade premien, som skulle vara konstant, så länge tjänstemannen kvarstår i samma befattning, torde böra göras beroende icke blott av lönegraden utan även av de för tjänstemannen gällande inträdes-, befordrings- och pensionsåldrarna.

Betraktar man i likhet med de sakkunniga pensioneringen som ett slags försäkring, tala onekligen vissa skäl mot att beröva den avgångne tjänstemannen hans intjänta pensionsrätt, i varje fall då fråga är om en ordinarie tjänsteman, som uppnått erforderligt antal tjänstår för hel pension. Å andra sidan måste det sägas, att staten har fullgod anledning att förfara något strängare med en tjänsteman, som avgår efter en relativt kort anställningstid. I detta senare fall synes vederbörande knappast kunna göra anspråk på större del av sin intjänta pension, än som kan beräknas ungefärligen motsvara de å lönen innehållna pensionsavdragen. En medelväg synes därför vara att så avväga de förmåner, som skulle komma avgången tjänsteman till del, att den längre tjänstetiden premieras, varigenom tjänstemännen knyts fastare vid statstjänsten. Dessa utgångspunkter hava lett de sakkunniga till den föreslagna regeln, vilken i princip innebär, att tjänsteman, som avgår ur statens tjänst utan rätt att komma i åtnjutande av pension enligt pensionsreglementet, försäkras till erhållande av uppskjuten livränta för ett belopp, som allt efter anställningstidens längd varierar mellan 42 och 100 procent av den intjänta pensionen.»

I propositionen nr 222/1934, varmed förslag till civilt tjänstepensionsreglemente förelades riksdagen, förklarade föredragande departementschefen sig anse, att uppfattningen om pensionen såsom enbart ett av staten beviljat ålderdomsunderstöd numera ej kunde vidhållas. Pensionen måste, även till den del, som icke täcktes av tjänstemannens pensionsavgifter eller pensionsavdrag, betraktas såsom en förmån, vilken tjänstemannen under sin tjänstgöring intjänat. Frågan, huruvida pensionen borde betraktas såsom en uppskjuten lön eller såsom en genom kollektiv försäkring grundlagd livränta, syntes emellertid äga ett övervägande teoretiskt intresse. Enligt departementschefens mening kunde reglerna för en statlig tjänstemannapensionering ej rimligen utformas med konsekvent anläggande av försäkringssynpunkter, och icke heller de pensionssakkunnigas förslag vore grundat på en fullt genomförd tillämpning av försäkringsprinciper. Ehuru departementschefen alltså icke vore beredd att oreserverat ansluta sig till den uppfattning, som de pensionssakkunniga på förevarande punkt uttalat, kunde departementschefen dock i flertalet detaljfrågor biträda den ståndpunkt, som de pensionssakkunniga med tillämpning i större eller mindre utsträckning av försäkringssynpunkter intagit. Sålunda förklarade sig departementschefen finna, att de pensionssakkunnigas förslag rörande uppskjuten livränta tillförde en före pensionsrättens inträde avgången tjänsteman vad som kunde betraktas såsom skälig andel av den av honom genom tjänstgöringen intjänade pensionsförmånen.

Tjänstenämndens i Stockholm lönekommitté, som utarbetat förslag¹ till ovannämnda pensionsreglemente för Stockholms kommunalstyrelse, anförde, att lönekommittén funne den i viss mån ändrade syn på pensioneringen och pensionens allmänna karaktär, som föranlett staten att i sitt pensionerings-system införa en sådan principiell nyhet som uppskjuten livränta åt förtidsavgångna tjänstemän, riktig och rättvis. Antingen man närmast vore böjd att betrakta pensionen såsom en på försäkring grundad livränta eller såsom uppskjuten lön, måste det nämligen te sig ganska obilligt att låta en tjänsteman, som lämnade sin anställning, innan han uppfyllt villkoren för rätt att komma i åtnjutande av omedelbart utfallande pension, helt gå miste om frukterna i pensionshänseende av sin tidigare tjänstgöring. Genom att från pensionsålderns uppnående tillförsäkra den avgångne viss uppskjuten livränta, helt eller delvis svarande mot den pension han så att säga intjänat under sin anställningstid, syntes man på ett tillfredsställande sätt hava löst problemet rörande de förtidsavgångnas pensionsrätt. Om sålunda lönekommittén ville i princip uttala sin anslutning till det statliga systemet med uppskjuten livränta, hade lönekommittén likväl beträffande den praktiska utformningen funnit sig böra välja en enklare väg än staten. Beräkning av uppskjuten livränta i enlighet med grunderna i civila tjänstepensionsreglementet krävde anlitaandet av särskild sakkunskap på det försäkringstekniska området. Därest den uppskjutna livräntan vore avsedd att sammanfalla med beloppet av pensionens »fribrevsvärde» vid avgången, d. v. s. med den intjänade pensionen, kunde det enligt lönekommitténs mening måhända anses ofrånkomligt att använda sig av den försäkringstekniska beräkningsmetoden. Lönekommittén hyste emellertid i likhet med statens pensionsakkunniga den uppfattningen, att vissa skäl talade för en sådan avvägning av de förmåner, som skulle komma avgången tjänsteman till del, att den längre tjänstetiden premierades. Detta önskemål hade man i civila tjänstepensionsreglementet velat tillgodose genom reglerna om reduktion av den intjänade pensionen med två procent för varje felande helt tjänstår. Såvitt lönekommittén kunde finna, minskades genom en dylik avvikelse från försäkringsprincipen även behovet att för bestämmande av uppskjuten livränta använda sig av försäkringsteknisk beräkning, och lönekommittén hade i stället undersökt möjligheterna att genom andra och enklare metoder komma till ungefär samma resultat, som man med bestämmelserna i civila tjänstepensionsreglementet åsyftat. Denna undersökning hade föranlett lönekommittén att till grund för bestämmelserna om beräkning av uppskjuten livränta lägga den linjära interpolationsmetoden.

Den uppfattning i principfrågan, som kommit till uttryck i civila tjänstepensionsreglementet ävensom tjänstepensionsreglementet för Stockholms kommunalstyrelse, bör enligt kommitténs mening också vinna godkännande vid ålderspensionering av de i enskild tjänst anställda arbetstagarna. Vid avvägningen av de förmåner, som skola tillkomma arbetstagarna efter avgång

¹ Stockholms stadskollegiums utlåtande och memorial Bihang 1936 nr 5 sid. 187 f.

före pensionsåldern, synes man emellertid icke böra anlita den metod, som vid den statliga pensioneringen kommit i tillämpning. En beräkningsmetod, som kräver försäkringstekniska kunskaper, måste anses mindre lämplig vid den pensionering, som sker direkt genom arbetsgivaren, liksom ock i åtskilliga fall då understödsförening svarar för pensionens utgivande. Såväl för arbetsgivaren som för arbetstagaren är det av stor vikt att för beräkningen fastställas regler, vilkas tillämpning är möjlig för envar. I sådant hänseende äger den linjära interpolationsmetoden företräde framför den försäkringstekniska metoden. Även med förstnämnda metod kan beräkningen dock bliva komplicerad, då — såsom väl i allmänhet är fallet — arbetstagarens lön vid flera tillfällen undergått förändring. Förenklar man emellertid den linjära interpolationsmetoden därhän, att till grund för beräkningen lägges ett medelvärde av arbetstagarens inkomster, synes man erhålla ett tillräckligt enkelt beräkningssätt, som likväl i skäligen utsträckning tillgodoser arbetstagarens rätt. Kommitténs förslag bygger på en dylik förenkling av interpolationsmetoden. Det pensionsunderlag, varå pensionen enligt lagförslaget skall beräknas, utgör i regel det belopp, vartill medelvärdet för år av arbetstagarens inkomster under de tio sista åren före anställningens frånträädande uppgår, och den intjänade pensionens storlek i förhållande till hel pension motsvaras principiellt i varje tidsskede under anställningen av förhållandet mellan arbetstagarens tjänstetid och den tjänstetid, som fordras för rätt till hel pension.

I tabellerna I: 1 och I: 2, sid. 114—115, har verkställts en jämförelse mellan värdena å intjänad pension dels enligt försäkringsteknisk beräkning, dels enligt linjär interpolation och dels enligt den av kommittén föreslagna metoden. Den försäkringstekniska beräkningen har därvid skett utan hänsyn till omkostnader i samband med försäkringen. Av tabellerna framgår, att de försäkringstekniskt beräknade värdena å den intjänade pensionen alltid överstiga de värden, som erhållas enligt kommitténs förslag. Skillnaden är särskilt stor i de fall, då anställningen varat allenast kortare tid. Mellan den linjära interpolationsmetoden och kommitténs förslag äro åter divergenserna obetydliga; i tabell I: 1 giva naturligtvis båda metoderna samma resultat. Förändras det till grund för beräkningarna valda exemplet sålunda, att allenast 30 tjänstår fordras för rätt till hel pension, kan jämförelse även göras mellan beloppen av uppskjuten livränta enligt civila tjänstepensionsreglementet samt intjänad pension enligt kommitténs förslag; se tabell II, sid. 116. Såsom framgår av tabellen avvika resultaten av de båda beräkningsmetoderna från varandra i olika riktningar. I stort sett äro dock avvikelserna ganska obetydliga.

Den av kommittén använda metoden för beräkning av intjänad ålderspension bör enligt kommitténs uppfattning ock vinna tillämpning såväl i fråga om invalidpension och familjepension som vid de olika formerna av kapitalförmån. Den princip, varpå nämnda metod bygger, har i den statliga pensioneringen vunnit tillämpning i fråga om familjepensionen.¹ Mellan

¹ Se 4 § allmänna familjepensionsreglementet respektive 4 § familjepensionsreglementet för arbetare.

invalidpensionen, sådan densamma konstrueras enligt förslaget, och motsvarande förmåner — invalidpension och sjukpension — vid den statliga pensioneringen kan någon direkt jämförelse icke ske. De statliga pensionsförmånerna anknyta till vissa i pensionsreglementena meddelade bestämmelser om skyldighet för befattningshavare att avgå, då han till följd av olycksfall i tjänsten, respektive sjukdom, vanförhet eller lyte, som ej föranletts av sådant olycksfall, blir oförmögen att för framtiden på tillfredsställande sätt sköta sin tjänst. En i statens tjänst anställd befattningshavare, som avgår i förtid, kan sålunda icke komma i åtnjutande av pension i händelse av invaliditet, som inträffat efter avgången.

Vad angår förhållandet mellan värdet av intjänade förmåner enligt kommitténs förslag, å ena sidan, och det fribrevsvärde i motsvarande fall, som uppkommer dels vid kollektiv försäkring i SPP och dels vid individuell livförsäkring, å andra sidan, får kommittén hänvisa till sammanställningarna i tabellerna III—V, sid. 117—121.

Av tabellerna framgår, att fribrevsvärdena vid försäkring i SPP i allmänhet överstiga motsvarande värden å intjänad pension enligt kommitténs förslag. Allenast vid utfästelse av enbart familjepension inträder i vissa fall ett motsatt förhållande. I fråga om individuell livränteförsäkring äro fribrevsvärdena högre än värdena å den intjänade pensionen, då det gäller egenpension, men i allmänhet lägre än sistnämnda värden, då fråga är om pension till efterlevande hustru. Vid kapitalförsäkring för livsfall överstiger alltid fribrevsvärdet värdet av den intjänade förmånen. Vad angår blandad liv- och kapitalförsäkring samt ren dödsfallsförsäkring föreligga variationer i båda riktningar mellan fribrevsvärdena och värdena å intjänad pension. Har försäkringen varit i kraft under någon längre tid, är skillnaden mellan värdena obetydlig. Det torde emellertid i detta sammanhang böra framhållas, att de försäkringstyper, för vilka fribrevsvärdet understiger värdet av intjänad pension, hava mindre betydelse för en tjänstepensionering, i vilken ålderspension i flertalet fall torde komma att ingå som huvudbeståndsdel.

Några större svårigheter att anpassa nyssnämnda försäkringstyper efter lagförslagets krav torde icke föreligga. Bestämmer man t. ex. premierna till högre belopp för den tidigare delen av försäkringstiden än för den senare delen därav eller låter man premiebetalningstiden upphöra, innan arbetstagaren uppnår pensionsåldern, lär man i allmänhet kunna avvåga fribrevets belopp på sådant sätt, att detsamma täcker intjänad förmån enligt lagförslaget. Vid kapitalförsäkring för dödsfall torde en anpassning efter lagförslagets krav dessutom vara möjlig genom jämkning av grunderna för anskaffningskostnadernas täckande.

Vad angår de understödsföreningar, som för närvarande meddela försäkring med rätt till fribrev för i förtid avgången medlem, har vid av kommittén verkställd utredning visat sig, att fribrevsvärdet i regel täcker enligt lagförslaget intjänat pensionsbelopp. Där så undantagsvis icke är förhållandet, torde man kunna erhålla högre fribrevsvärde genom någon av de ovan först anvisade båda metoderna. Då för ett företag finnes en understödsförening

för allenast familjepensionering, torde ock i allmänhet finnas jämväl en understödsförening för egenpensionering. I dylika fall torde anpassning efter lagförslagets regler lätt kunna ske, om en sammanslagning av de båda föreningarna kommer till stånd.

En i enskild tjänst anställd arbetstagare, som gör sig skyldig till brott mot arbetsgivaren eller till grövre fel eller försummelse i tjänsten, torde enligt de bestämmelser, som för närvarande i allmänhet gälla, förlora sin rätt till pension. Dylika bestämmelser få dock anses mindre väl förenliga med oantastbarhetsprincipen. Anses pensionen utgöra uppskjuten lön, synes man med fog kunna göra gällande, att pensionen bör utgå oberoende av de omständigheter, som föranlett anställningens upphörande.¹

Då en arbetstagare, som har anställning hos arbetsgivare med direkt-pensionering, övergår till annan arbetsgivare, som jämväl tillämpar sådan pensionering, vore det önskvärt, att den mot arbetstagarens fordran å intjänad pension eller kapitalförmån svarande förpliktelsen överflyttades å den nye arbetsgivaren. Bestämmelser av dylik innebörd anser kommittén dock icke kunna meddelas.² Det torde nämligen i allmänhet icke vara möjligt att rättvist avväga storleken av den ersättning, som det vid överflyttande av ansvaret för utfästelsen — dylik överflyttning kan givetvis icke ske utan arbetstagarens samtycke — skulle åligga den tidigare arbetsgivaren att utgiva till den senare. Den belastning i ekonomiskt hänseende, som åvilar den för förmånens utgivande ansvarige, kan endast uppskattas approximativt, då den alltid måste grundas å en sannolikhetskalkyl angående viss eller vissa personers livslängd. Då man vid försäkringsteknisk beräkning med stöd av gjorda erfarenhetsrön angående dödlighet och livslängd anser sig kunna fastställa kapitalvärdet av sådan förpliktelse som nyss nämnts, utgör nämligen även ett i sådan ordning beräknat värde allenast ett genomsnittsvärde, som icke kan sägas medföra någon rättvis ersättning vid en enstaka överflyttning. Endast under förutsättning att överflyttningar skulle äga rum i stor omfattning, torde de av en enskild arbetsgivare mottagna, försäkringstekniskt beräknade ersättningarna kunna förväntas komma att motsvara kostnaderna för de pensionsförpliktelser, som påföras honom. Skulle emellertid i visst fall arbetsgivarna vara ense om ersättningens belopp, kan naturligen överflyttning komma till stånd. Såsom grund för sådan uppgörelse kan exempelvis läggas beloppet av den premie, som en försäkringsanstalt kräver för ett övertagande av förpliktelsen. Om utfästelsen avser enbart ålderspension, måste dock, därest arbetstagarens hälsa är mindre god, en så beräknad ersättning framstå som obillig mot den tidigare arbetsgivaren, såvida icke skälig hänsyn tages till nämnda omständighet. Och

¹ Hinder torde icke möta för arbetsgivaren att kvitta fordran å skadestånd mot arbetstagaren tillkommande pension. Jfr Nial, Svensk Juristtidning 1937 sid. 472—73.

² Har en affärsrörelse överlåtits å ny innehavare och har arbetstagaren i samband därmed övergått i dennes tjänst, överföres naturligen pensionsförpliktelse icke å den nye innehavaren, med mindre särskild överenskommelse därom träffats. Jfr Nial: Ansvar för skulder vid affärsöverlåtelse (i Festskrift tillägnad Erik Marks von Würtemberg sid. 444 f.).

föreligger i dylikt fall även utfästelse av familjepension, måste möjligheten till minskade kostnader för ålderspensionen vägas mot risken för ökade kostnader beträffande familjepensionen.

Det nu anförda torde i viss utsträckning även gälla i fråga om ombyte av anställning, då båda arbetsgivarna tillämpa pensionering genom understödsförening eller då den ene arbetsgivaren tillämpar sådan pensionering och den andre direktpensionering.

Vad slutligen angår pensionering genom försäkring i av lagen anvisad ordning torde med hänsyn bland annat till de bestämmelser angående arbetstagarens rätt till dylik försäkring vid avgång ur tjänsten i förtid, som av kommittén föreslås, icke föreligga behov av särskilda föreskrifter i berörda hänseende.

Utfästelsens tryggande.

Tryggande av pensionsutfästelse sker för närvarande i allmänhet genom försäkring hos försäkringsbolag eller understödsförening (pensionskassa). Gränsen mellan ett försäkringsbolags verksamhet och den verksamhet, som ankommer å en understödsförening, drages i lagstiftningen sålunda, att sistnämnda verksamhet icke får innebära ett affärsmässigt drivande av försäkringsrörelse.¹ Med hänsyn bland annat härtill hava de bestämmelser, som reglera försäkringsanstaltens verksamhet i offentligrättsligt hänseende, främst de som avse övervakandet och tryggandet av anstaltens ekonomiska ställning, ansetts kunna göras mindre stränga för understödsföreningar än för försäkringsbolag. Vad åter angår försäkringsverksamhetens reglering i privaträttsligt hänseende, gör gällande lag om försäkringsavtal ingen åtskillnad mellan försäkringsbolag och sådan understödsförening (pensionskassa), varom här är fråga.

Vad beträffar de av försäkringsbolagen meddelade försäkringarna, torde den typ av försäkringar, som förekommer hos SPP, erbjuda tillfredsställande skydd mot att pensionsrätten blir föremål för dispositioner av sådan beskaffenhet, att rättens bestånd därigenom äventyras. Enligt SPP:s försäkringsvillkor äro sålunda pensionsmedlen undandragna varje förfogande från arbetsgivarens sida och jämväl arbetstagaren är i regel betagen rätten att disponera över försäkringen genom belåning eller återköp. Vad åter angår andra typer av försäkringar är, såsom av den av kommittén förut framlagda utredningen framgår, det icke i samma mån sört för pensionsrättens bevarande. För försäkringsgivaren är vid sådana försäkringar syftet med försäkringen måhända ej ens känt. Försäkringen tecknas i regel av arbetsgivaren, vilken i följd därav såsom försäkringstagare blir berättigad att förfoga över försäkringen. Arbetstagaren åtnjuter icke skydd mot arbets-

¹ Angående innebörden av uttrycket affärsmässig försäkringsrörelse se Betänkande med förslag till lag om understödsföreningar, avgivet den 10 december 1910, sid. 61—62 samt Betänkande angående omorganisation av det statsunderstödda sjukkasseeväsendet m. m. sid. 37 f. (statens offentliga utredningar 1926: 36). Jfr ock andra lagutskottets utlåtande nr 13 till 1938 års riksdag angående förslag till lag om understödsföreningar m. m., sid. 42.

givarens dispositioner, med mindre oåterkalleligt förmånstagareförordnande blivit meddelat. Och även i sådant fall kunna, om arbetsgivaren och arbetstagaren äro därom ense, föfoganden av icke önskvärd art vidtagas beträffande försäkringen.

En utfästelse av pension eller kapitalförmån, som kommit till uttryck genom en av arbetsgivaren tecknad försäkring av nyss nämnd typ, kan således icke godkännas som utfästelse enligt lagen. Såsom sådan kan endast godkännas försäkring, som effektivt skyddar arbetstagarens rätt. Försäkring, som härutinnan uppfyller vissa i kommitténs förslag angivna villkor, betecknas i förslaget som tjänstepensionsförsäkring. Som redan nämnts jämställas i förslaget avtal om tjänstepensionsförsäkring med skriftlig pensionsutfästelse.

Den lagstiftning angående understödsföreningar, som antagits av innevarande års riksdag, innebär, såsom ovan anmärkts, en genomgripande revision av 1912 års lag i syfte bland annat att skapa tillförlitlig garanti, att understödsföreningarnas verksamhet bedrivs enligt försäkringstekniskt hållbara principer. I fråga om föreningar, som registreras enligt den nya lagen eller erhålla tillsynsmyndighetens förklaring, att föreningens stadgar stå i överensstämmelse med föreskrifterna i lagen, måste det därför anses väl sörjt för, att verksamheten drives på ett för medlemmarna betryggande sätt. I detta hänseende kan icke anses föreligga något hinder mot att föreningarna omhänderhava försäkring av pensionsutfästelser.

I förevarande sammanhang må emellertid erinras om den jämväl i 1938 års understödsföreningslag genomförda principen att, då understödsförenings tillgångar icke förslå till täckning av föreningens utfästelser, den uppkomna bristen först i sista hand får drabba de understödsberättigade, för vilka pensionsfallet redan inträffat. Beslut om nedsättning av understödsbeloppen äger alltså icke tillämplighet å sådana understödsberättigade, och vid likvidation eller överlåtelse av rörelsen äga dessa företrädesrätt till föreningens tillgångar.

Den olikhet, som sålunda förefinnes mellan, å ena sidan, de medlemmar som avgått ur föreningen med omedelbar rätt till pension samt, å andra sidan, medlemmar som avgått med fribrev å framdeles utfallande pension och i föreningen kvarstående medlemmar, innebär givetvis ett visst moment av otrygghet för de båda sistnämnda grupperna. Kommittén har ock övervägt, huruvida icke för alla understödsberättigade i förening, som meddelar försäkring av i princip samma art som den föreslagna tjänstepensionsförsäkringen, borde vid uppkommen brist stadgas lika rätt till föreningens tillgångar.

Riksdagen¹ har emellertid så sent som innevarande år ansett sig böra framhålla, att bestämmelsen om säkerställande i främsta rummet av redan utgående pensioner innefattar en för understödsföreningarnas pensionsförsäkring utomordentligt värdefull princip ävensom att tilltron till denna för-

¹ Riksdagens skrivelse 1938: 97.

säkring skulle kunna i betänklig grad rubbas, därest denna princip icke med stränghet upprätthålles.

På grund härav och då berörda rättsolikhet med hänsyn till föreningarnas soliditet endast i undantagsfall torde få någon praktisk betydelse, har kommittén icke ansett sig böra föreslå bestämmelse av innebörd nyss sagts.

Ehuru kommittén sålunda hyser den uppfattningen, att jämväl understödsföreningar må meddela försäkring av i princip enahanda art som den föreslagna tjänstepensionsförsäkringen, anser kommittén att det för undvikande av förväxling mellan föreningarnas och försäkringsbolagens rörelser icke bör vara tillåtet för föreningarna att i sin verksamhet nyttja uttrycket »tjänstepensionsförsäkring». Någon särskild påföljd för överträdelse härav torde med hänsyn till bestämmelserna i 78 § understödsföreningslagen icke erfordras.

Frågan om pensionsrättens säkerställande i ekonomiskt hänseende erbjuder särskilda svårigheter, då det gäller den pensionering, som sker direkt av arbetsgivaren. Ifrågavarande spörsmål har — såsom förut omnämnts — vid tidigare utredningar blivit särskilt uppmärksammat och har för arbetstagare hos företag, som driva sin rörelse i aktiebolagets form, i viss omfattning också vunnit sin lösning genom lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser. Nämda lag är emellertid för sin effektivitet beroende av att medel överföras till pensionsstiftelse i sådan utsträckning, att täckning beredes för de av bolaget lämnade pensionsutfästelserna.

Den av 1927—28 års sakkunniga anvisade vägen — införande av försäkringstvång — anser kommittén icke böra följas. De skäl, som åberopats mot frågans lösande enligt denna linje och för vilka kommittén förut redogjort, äga alltså giltighet. Endast i visst fall, för vilket tidigare redogjorts, synes böra krävas, att arbetsgivaren tryggar utfästelsen genom försäkring¹.

Frånfaller kravet att pensionsutfästelse i varje fall skall försäkras, får man taga i övervägande att i annan ordning trygga pensionsrätten. Den lösning, som här närmast erbjuder sig, är en utvidgad förmånsrätt. Den förmånsrätt enligt 17 kap. 4 § handelsbalken, varmed fordran å pension efter 1937 års lagändring i viss utsträckning är förenad, förutsätter, att pensionsfallet inträffat vid tiden för konkursen och är sålunda av begränsad betydelse. Ett väsentligt ökat skydd skulle emellertid komma att föreligga, därest arbetstagaren respektive hans efterlevande erhöles förmånsrätt i arbetsgivarens konkurs för pensionsrättens kapitalvärde. Kommitténs förslag innebär införande i 17 kap. 11 § handelsbalken av stadgande om sådan förmånsrätt. Angående den närmare innebörden härav återkommer kommittén vid förslaget till lag om ändrad lydelse av nämnda lagrum.

* * *

¹ Se ovan sid. 63.

Ehuru arbetsgivarna under senare år i allt större utsträckning visat intresse för pensioneringen av de anställda, torde det dock alltjämt endast vara en mindre del av de enskilda arbetsgivarna, som på ett tillfredsställande sätt löst detta spörsmål. Hos stora grupper arbetsgivare, i främsta rummet sådana som driva småföretag av varjehanda art, har hittills föga eller intet åtgjorts i pensioneringsfrågan. Även om dessa arbetsgivare ställa sig förstående till saken, äro deras ekonomiska resurser emellertid icke sällan så begränsade, att arbetsgivarna sakna möjlighet att åtaga sig ansvar för pensionsutfästelser. Med tanke särskilt på dylika fall uppställer sig frågan vilka åtgärder från det allmännas sida, som kunna anses ändamålsenliga och ur social synpunkt påkallade för att stimulera till avgivande av pensionsutfästelser och att lätta den ekonomiska bördan av pensioneringen. Naturligt är, att dylika åtgärder måste innebära ekonomisk subvention i en eller annan form.

Kommittén har i sådant hänseende bland annat övervägt möjligheterna att genom skattelindring tillföra arbetsgivarna viss kompensation för den ekonomiska tunga, de ikläda sig genom sin medverkan vid pensioneringen. Ett system med skattelindring torde dock vara förenat med vissa brister. En företagare, som icke redovisade vinst på sin rörelse, skulle icke kunna komma i åtnjutande av förmånen och för de större företagarna skulle en skattelindring av den omfattning, som kunde tänkas ifrågakomma, icke bliva av egentligt värde.

En mera framkomlig väg vore måhända, att det allmänna åtog sig att på vissa villkor och i viss utsträckning lämna direkta tillskott till de av arbetsgivarna utfästa pensionerna. Det må i detta sammanhang anmärkas, att — sådan den frivilliga pensionsförsäkringen enligt 1913 års lag om allmän pensionsförsäkring från och med år 1918 var organiserad — tillskott av statsmedel utgick till pension på grund av frivillig försäkring. Pensionen på grund av under ett kalenderår erlagda avgifter intill sammanlagt 30 kronor höjdes sålunda genom tillskott av statsmedel med en åttondel. Statsbidraget slopades i 1935 års lag om folkpensionering. Som skäl härför framhölls bland annat, att bidraget vore så obetydligt, att det icke i nämnvärd mån påverkade anslutningen till försäkringen.¹

Avser man att främja pensioneringen av i enskild tjänst anställda genom direkta bidrag från det allmännas sida, är det tydligt, att dessa bidrag, om de skola fylla sitt syfte, måste bestämmas enligt väsentligt fördelaktigare grunder än de enligt 1913 års lag gällande. Den belastning i ekonomiskt hänseende, som därigenom skulle komma att läggas å samhället, bleve givetvis betydande. Även om denna belastning icke skulle överstiga samhällets resurser, måste man dock ställa sig tveksam till frågan, huruvida en social hjälpverksamhet av det omfång, det här gäller, till förmån för en speciell kategori — de i enskild tjänst anställda — bör ifrågakomma. Kommittén finner för sin del, att så icke bör vara förhållandet. Anser man överhuvud,

¹ Betänkande med förslag rörande revision av den allmänna pensionsförsäkringen sid. 251 (statens offentliga utredningar 1934:18).

att samhället utöver de betungande ekonomiska bördor, som pålagts det allmänna genom folkpensioneringens ordnande och vilka icke oväsentligt skärpts genom den nyligen genomförda dyrortsgraderingen av folkpensionerna och lagstiftningen om barnbidrag, skall binda sig för ytterligare utgifter i pensioneringsändamål, böra frukterna härav icke förbehållas en viss grupp av samhällets medlemmar utan såsom hittills komma dessa mera allmänt till godo.

Vad beträffar möjligheten av en utbyggnad av pensionsstyrelsens frivilliga försäkring vill kommittén erinra att — såsom tidigare anförts — denna försäkring i huvudsak endast erbjuder ålderspension, utgående tidigast från fyllda 55 år. Vid invaliditet dessförinnan kan visserligen förtidspension erhållas, men denna utgår med reducerat belopp. Avgifterna till försäkringen äro beräknade som engångsavgifter och vidare gälla vissa på principiella skäl grundade maximibestämmelser rörande avgifternas storlek.

En arbetsgivare kan sålunda anlita den statliga frivilliga försäkringen för pensionering av sina anställda vad beträffar ålderspension, dock med den inskränkning, som betingas av reglerna för högsta tillåtna avgift.

Försäkring av invalidpension och familjepension kan däremot ej tillgodoses genom pensionsstyrelsens frivilliga försäkring. Ett införande i försäkringen av dessa grenar skulle — åtminstone vad familjepensioneringen beträffar — ej kunna ske utan upprättande av försäkringsavtal för varje särskilt fall med premier, som ej längre kunde fastställas som engångspremier utan som årspremier, beräknade under antagande om fortlöpande premiebetalning. Till ett omfattande och skiftande premiesystem med därav betingade arbetsuppgifter skulle vidare komma avsevärt ökat arbete med uppbörderna av de olika slagen av premier, vilket arbete förmodligen skulle nödvändiggöra, att pensionsstyrelsen i stället för postverket finge omhändertaga den direkta premieuppbörderna. Under dylika förhållanden skulle försäkringen komma icke endast att utbyggas utan att undergå en genomgripande omgestaltning och försäkringen skulle förlora den enkelhet, som gör den till ett lämpligt komplement till den obligatoriska folkpensioneringen.

Av i huvudsak nu anförda skäl har kommittén stannat vid den uppfattningen, att en utvidgning av pensionsstyrelsens frivilliga försäkring icke lämpar sig som ett led bland de åtgärder, som kunna tänkas främja frivillig pensionering av i enskild tjänst anställda.

Speciell motivering.

Förslag till lag om frivillig pensionering av i enskild tjänst anställda.

Inledande bestämmelser.

1 §.

Såsom redan av lagförslagets rubrik framgår, är förslaget endast tillämpligt å arbetstagare, som äro anställda i enskild tjänst. Pensionsutfästelser till personer i statens eller kommuns tjänst falla sålunda utanför lagen. Någon definition av begreppet »enskild tjänst» har icke ansetts erforderlig.¹ Med uttrycket »anställda» åsyftas arbetstagare av alla slag, oberoende av arten av deras anställning. Uttrycket »privatanställda» anses understundom innebuda alla anställda men i andra fall allenast sådana anställda, som icke äro kroppsarbetare i egentlig mening. För undvikande av missförstånd har nämnda uttryck icke kommit till användning i lagförslaget.²

Skriftlig utfästelse kan föreligga i form av ett med arbetstagaren ingånget anställningskontrakt eller, då arbetsgivaren är en juridisk person, ett i vederbörlig ordning fattat beslut, som skriftligen delgivits arbetstagaren. Som sådan utfästelse är givetvis ock att anse ett av arbetsgivaren för de anställda i hans företag utfärdat pensionsreglemente.

Är arbetstagaren anställd på grundval av kollektivavtal, torde anställningsavtalet allenast undantagsvis hava ingåtts i skriftlig form.³ Innehåller kollektivavtal bestämmelser om pensionering, bliva dessa emellertid bindande för arbetsgivaren. Då vid kollektivavtal avtalets innehåll alltid skall vara fixerat i skrift — enligt 1 § lagen om kollektivavtal skall, därest avtalet icke upprättas skriftligen, antingen ett skriftligt förslag till avtal vara godkänt genom brev eller avtalets innehåll vara upptaget i ett av de avtalslutande parterna till riktigheten vitsordat protokoll — synes en å avtalet grundad pensionsutfästelse i princip böra behandlas som om densamma avgivits skriftligen.

Ingår arbetsgivare avtal om tjänstepensionsförsäkring, skall, såsom av den allmänna motiveringen framgår, arbetsgivaren härigenom anses hava lämnat utfästelse av pension eller kapitalförmån, varå lagen äger tillämpning. Försäkringsavtalet kan i dylikt fall sägas i sig innefatta själva utfästelsen.

¹ Jfr angående uttrycket »stats- och kommunalmyndighet» proposition nr 140 till 1936 års riksdag angående ändrad lydelse av, bland annat, 1 och 2 §§ tryckfrihetsförordningen sid. 31—32. Se ock Betänkande med förslag till lag om arbetsavtal sid. 37—38 (statens offentliga utredningar 1935: 18).

² Jfr andra lagutskottets utlåtande nr 57 till 1936 års riksdag sid. 12.

³ Se förslaget till lag om arbetsavtal sid. 73 f.

Skulle vid tiden för tjänstepensionsförsäkringens tecknande skriftlig utfästelse av pension eller kapitalförmån redan föreligga, åsyftar försäkringen ett tryggande av den meddelade utfästelsen. Underlåter arbetsgivare att vidmakthålla tjänstepensionsförsäkring och befinnes det, att den förmån, vartill försäkringen efter nedsättande till fribrev berättigar, icke täcker av arbetstagaren intjänad fordran å pension eller kapitalförmån, blir arbetsgivaren uppenbarligen — även för det fall att någon direkt pensionsutfästelse icke föreligger — skyldig att själv svara för bristen.

I regel kommer avtal om tjänstepensionsförsäkring naturligen att ingås under tiden för arbetsavtalets bestånd, men hinder bör icke möta, att då en arbetstagare, som icke tidigare erhållit utfästelse av pension eller kapitalförmån, slutar sin anställning, arbetsgivaren tecknar tjänstepensionsförsäkring till förmån för arbetstagaren eller dennes efterlevande. I fall, varom i 45 § förmäles, skall sådan försäkring ock komma till användning, då arbetsgivaren önskar frigöra sig från betalningsskyldighet för icke förfallen fordran å pension eller kapitalförmån.

Har arbetsgivare till förmån för arbetstagare eller dennes efterlevande ingått avtal om annan försäkring än tjänstepensionsförsäkring, faller dylik försäkring icke under lagen. Lagen äger icke heller tillämpning å rättsförhållanden, som uppkomma genom tecknande av frivillig försäkring enligt lagen om folkpensionering. Tager arbetsgivaren en sådan försäkring till förmån för arbetstagaren, blir den sistnämnde genom den för honom utfärdade försäkringsboken ensam berättigad till försäkringen. Försäkringen är sålunda städse undandragen arbetsgivarens förfogande och ej heller arbetstagaren äger förfoga över försäkringen i vidare mån än de för den frivilliga försäkringen givna bestämmelserna så medgiva.

Har arbetsgivaren ordnat pensioneringen för de anställda genom en till arbetsgivarens företag anknuten understödsförening, ikläder han sig så gott som undantagslöst icke något ansvar direkt gentemot de anställda. Dessa stå som medlemmar i föreningen icke i något rättsförhållande till arbetsgivaren utan hava att hålla sig till föreningen för utfående av pensionsförmånerna. Däremot föreligger regelmässigt ett åtagande av arbetsgivaren gentemot föreningen att i en eller annan form bidra till kostnaderna för fullgörande av de utfästelser, som föreningen lämnat de anställda.

2 §.

Lagens bestämmelser äro i allmänhet dispositiva. I vissa fall har det emellertid, såsom tidigare omnämnts, ansetts nödvändigt, att bestämmelserna erhålla kraft av tvingande lagbud. I vilken mån så är förhållandet framgår av lagtexten, se 3, 12, 18, 26, 33, 36 och 41 §§. Förutom stadganden av ren privaträttslig karaktär innehåller lagförslaget även bestämmelser i ämnen, som enligt sakens natur icke kunna vara föremål för de avtalande parternas fria disposition. Hit höra t. ex. reglerna om tjänstepensionsförsäkring i 42—44 §§ samt föreskrifterna i 46 och 47 §§.

3 §.

Såsom i den allmänna motiveringen anförts har kommittén icke funnit sig böra kräva, att varje av arbetsgivare lämnad utfästelse av pension eller kapitalförmån tryggas genom försäkring. Endast i ett fall har kommittén ansett försäkringstvång böra stadgas, nämligen då det åligger arbetstagaren att bidra till kostnaden för fullgörande av utfästelse, för vilken arbetsgivaren själv svarar. Bestämmelse om skyldighet för arbetsgivaren att i dylikt fall trygga utfästelsen genom försäkring har upptagits i förevarande paragraf. Tryggandet skall städse ske genom tjänstepensionsförsäkring. Underlåter arbetsgivaren att fullgöra denna sin skyldighet, kan arbetstagaren å rättslig väg utverka föreläggande för arbetsgivaren att teckna sådan försäkring.

Om utfästelse av pension.

4 §.

Beträffande denna paragraf hänvisas till vad i den allmänna motiveringen anförts angående pensionsutfästelsens innehåll. Ytterligare må här anmärkas följande.

Under invalidpension faller enligt lagen såväl invalidpension i mera inskränkt bemärkelse, d. v. s. då anledningen till arbetstagarens avgång är olycksfall i eller utom arbetet, som pension på grund av sjukdom. Den omständigheten att arbetsgivaren i pensionsutfästelsen betecknat förmånen som sjukpension hindrar givetvis icke, att lagen blir tillämplig å utfästelsen. I 4 § användes i likhet med vad fallet är i lagen om folkpensionering uttrycket »varaktig oförmåga till arbete» för att beteckna det förhållande, varå rätten till pension grundas. Innebörden av nämnda uttryck framgår närmare av 14 §.

5 §.

En utfästelse av pension kan tänkas så allmänt hållen, att av utfästelsen icke framgår, vilket slag av pension som avses med densamma. Med en dylik utfästelse torde i allmänhet åsyftas ålderspension. Kommittén har i förevarande paragraf upptagit bestämmelse, att sådan utfästelse skall anses omfatta allenast sistnämnda slag av pension.

6 §.

Varje arbetsgivare bör naturligen äga att under hänsynstagande till de speciella förhållandena i hans företag bestämma den pensionsålder, som skall gälla för de anställda i företaget. Tydligt är, att de faktorer, som därvid bliva utslagsgivande, äro av mycket varierande natur. Många arbetsgivare anse sig också icke på förhand vilja fastställa en bestämd pensionsålder utan fixera densamma först när den tid nalkas, då frågan om den anställdes avgång med pension blir aktuell. I betraktande härav kan det synas tveksamt, huruvida pensionsåldern bör regleras i lagen. Den av kommittén föreslagna metoden för beräkning av intjänad pension respektive kapitalförmån

förutsätter emellertid städse en bestämd pensionsålder. På grund härav måste lagen innehålla en supplerande bestämmelse för de fall, då arbetsgivarens utfästelse icke lämnar besked på denna punkt. Med hänsyn till resultatet av den statistiska undersökningen har kommittén ansett pensionsåldern böra bestämmas till 65 år för man och 60 år för kvinna. Bestämmelsen i förevarande paragraf motsvaras av 31 §, då utfästelsen avser kapitalförmån.

Ej sällan kan det komma att inträffa, att arbetstagaren, oaktat han uppnått den i pensionsutfästelsen föreskrivna pensionsåldern eller, då utfästelsen saknar bestämmelse härom, den ålder, som enligt förevarande paragraf skall tillämpas som pensionsålder, kvarstår i arbetsgivarens tjänst. Huruvida det ursprungliga anställningsavtalet därvid är att anse som förlängt eller ersatt med ett nytt avtal, torde böra avgöras med ledning av omständigheterna i varje särskilt fall. Har det överenskommits, att arbetstagarens vederlag för framtiden skall utgå med visst belopp utöver pensionen eller att pensionen skall avräknas å arbetstagarens lön, är det tydligt, att ett nytt avtal får anses vara för handen och att den fortsatta anställningen icke får någon inverkan på arbetstagarens pensionsrätt. Skulle åter någon överenskommelse av sådan innebörd icke föreligga, torde detta böra föranleda, att pensionsåldern — och sålunda jämväl rätten för arbetstagaren att utfå pension — skall anses framflyttad till den tidpunkt, då arbetstagaren faktiskt avgår. I dylikt fall bör beräkning av tjänstetid (7 §) och pensionsunderlag (8 §) ske under hänsynstagande till den ändrade pensionsåldern.

7 §.

Åtminstone vid anställningar av mindre kvalificerad beskaffenhet torde det vara vanligt, att pensionsutfästelsen lämnas först sedan arbetstagaren under någon tid varit anställd i företaget; arbetstagaren får gå som elev eller fullgöra viss provtjänstgöring, innan han mera stadigvarande knytes till företaget. Förhållanden av dylik art torde åsyftas med den i vissa pensionsreglementen förekommande bestämmelsen, att reglementet blir tillämpligt å arbetstagaren, när han erhåller ordinarie anställning i företaget. Med hänsyn härtill synes arbetstagaren icke som tjänstetid böra få räkna sig tillgodo tid, som ligger före pensionsutfästelsen.

Skulle arbetstagaren under en icke allt för kort tidrymd på grund av sjukdom eller avbrott i anställningen av annan orsak än sjukdom — arbetstagaren har t. ex. varit permitterad på grund av arbetsbrist — icke äga uppbara lön, torde det bäst överensstämma med förutsättningarna för pensionsutfästelsen att icke inräkna nämnda tid i tjänstetiden. Uppgår emellertid den tid, varunder avlöning icke utgår, till högst sju dagar i följd, synes anledning saknas att verkställa avdrag. I fråga om arbetstagare, som uppbar avlöning huvudsakligen i form av provision eller ackordsersättning, bör tillämpning av den föreslagna avdragsregeln icke förekomma. Vederlaget till en dylik arbetstagare bestämmas i princip utan hänsyn till den tid, som åtgått för arbetets fullgörande. Tjänstetiden för arbetstagaren bör därför

anses sammanfalla med tiden från pensionsutfästelsen till anställningens frånträädande.

För att uträkning av pensionen i sådana fall, då arbetstagaren icke innehar den för rätt till hel pension gällande tjänstetiden, icke skall onödigt kompliceras, stadgas i tredje stycket, att därest arbetstagarens tjänstetid befinnes uppgå till brutet tal av år, hänsyn icke skall tagas till den del av tiden, som understiger en månad.

8 §.

Såväl egenpension som familjepension skall, såsom i den allmänna motiveringen redan anmärkts, utgå i viss relation till det för arbetstagaren gällande pensionsunderlaget. Vid pensionsunderlagets fastställande skall enligt förevarande paragraf förfaras så, att arbetstagarens inkomst under den tjänstetid, som belöper å de tio sista åren före anställningens upphörande, sammanräknas, varefter pensionsunderlaget erhålles genom att dividera den uppkomna summan med tjänstetidens längd, uttryckt i år eller del av år, varvid dock enligt föreskriften i 7 § tredje stycket hänsyn icke skall tagas till tid, som understiger en månad. Uppgår anställningstiden efter pensionsutfästelsen icke till tio år, skall beräkningen ske på grundval av inkomsten under tiden från pensionsutfästelsen till anställningens frånträädande. Exempel: En arbetstagare erhåller pensionsutfästelse den 1 april 1940 och slutar anställningen den 1 augusti 1943. Under nämnda tid, omfattande 40 månader, har arbetstagaren åtnjutit ledighet från anställningen under en månad utan rätt till lön. Den sammanlagda lönen under anställningstiden utgör 9 250 kronor. Pensionsunderlaget blir $\frac{9\,250 \times 12}{39} = 2\,846$ kronor, vilket belopp med tillämpning av jämningsregeln i andra stycket höjes till 2 850 kronor.

Vid utfästelse av invalidpension respektive familjepension kan pensionsfallet inträffa, innan tjänstetiden uppgår till ett år. I dylikt fall blir pensionsunderlaget uppenbarligen lika med det belopp, som för helt år svarar mot den av arbetstagaren uppburna inkomsten. Utgör denna t. ex. 1 800 kronor för en tjänstetid av 4 månader, är pensionsunderlaget 5 400 kronor.

Utgår vederlaget för anställningen helt eller delvis in natura, skall värdet av dessa förmåner tagas i betraktande vid pensionsunderlagets bestämmande. Uppskattningen sker med tillämpning av de priser, som å anställningsorten gälla för ifrågavarande förmåner. Jfr 42 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 jämte anvisningarna till samma lagrum.

Vid bestämmande av pensionsunderlaget medräknas icke sådan del av inkomsten, som utgör bidrag till arbetstagarens kostnader för anställningens fullgörande, t. ex. ersättning för resor m. m. vid arbete utom hemorten.

I nu tillämpade pensionsreglementen föreskrives ofta, att pension icke må beräknas å högre pensionsunderlag än 10 000 kronor om året. En motsvarande bestämmelse har ansetts böra intagas i lagförslaget. Bestämmelsen

blir givetvis tillämplig allenast i fall, då pensionens belopp icke är angivet i utfästelsen.

9—10 §§.

Såsom tidigare anförts synes hel ålderspension för att kunna bereda skälig försörjning icke böra bestämmas till lägre belopp än 50 procent av pensionsunderlaget. Vid en dylik avvägning av normalpensionens storlek har kommittén utgått från, att kostnaderna för pensioneringen lika fördelas mellan arbetsgivaren och arbetstagaren. Har arbetsgivaren att ensam bära kostnaderna, skulle i enlighet härmed pensionen utgå med hälften av normalpensionens belopp eller med 25 procent av pensionsunderlaget.

Medellönen under år 1936 utgjorde för arbetstagare av kategorien förvaltningspersonal (teknisk personal, kontorspersonal och butikspersonal) 3 343 kronor samt för andra arbetstagare 2 520 kronor¹. Den häremot svarande ålderspensionen skulle enligt förslaget uppgå till 1 675 kronor respektive 1 260 kronor, därest kostnaderna fördelades lika å arbetsgivaren och arbetstagaren, samt till 838 kronor respektive 630 kronor, därest arbetsgivaren ensam hade att vidkännas kostnaderna.

Det torde för närvarande i icke obetydlig utsträckning förekomma, att ålderspensionen avväges i förhållande till den tilläggs pension, som utgår enligt lagen om folkpensionering². I nedanstående tabell angives den tilläggs-

¹ Se statistisk årsbok för Sverige 1937 tab. 195. Uppgifterna äro betecknade som preliminära.

² Enligt pensionsstyrelsens meddelanden till pensionsnämnder och ombud (se tidskriften »Folkpensioneringen» nr 5/1937) skola bestämmelserna om privilegiering av vissa inkomster i 7 § folkpensioneringslagen i fråga om gifta personer tolkas så, att, oavsett om folkpension beviljas båda makarna eller endera av dem, för vardera maken denne tillkommande privilegierad inkomst ej skall räknas som inkomst i lagens mening. I berörda meddelanden anføres ytterligare bland annat:

»Där äkta makar på grund av mannens förutvarande arbetsanställning av mannens arbetsgivare åtnjuta fri bostad, eventuellt jämte vedbrand och lyse, betraktas även vad hustrun angår den för henne beräknade inkomsten av dylik förmån som privilegierad inkomst för henne. I övrigt må pension eller understöd på grund av mannens förutvarande arbetsanställning privilegieras endast för mannen. Detta gäller som regel. Har emellertid arbetsgivaren genom utfästelse eller på annat sätt, som kan anses tillfredsställande, givit tillkänna sin vilja att i anledning av mannens förutvarande arbetsanställning visst belopp skall som pension eller understöd tillkomma hustrun, må beloppet i denna del betraktas som privilegierad inkomst för henne.

Det ligger i sakens natur att de former, vari arbetsgivare giva tillkänna sin vilja att pension eller understöd skall utgå, äro skiftande. I vissa fall kan sökande åberopa pensionsreglemente, cirkulär rörande pensionering, bolagsstämmobeslut eller andra dylika handlingar. I sådana fall bör pensionsnämnd godtaga sökandens uppgifter, i den mån de stå i överensstämmelse med den åberopade handlingen. Nödvändigt är emellertid att nämnden angiver, på vilken handling nämnden grundar sitt beslut. Där så ej redan skett, bör nämnden vidare på lämpligt sätt bringa handlingens innehåll till styrelsens kännedom. I andra fall än de nyss berörda torde frågan i regel vara mera komplicerad. Vid tillämpning på dessa fall av föreskriften härövan om privilegiering för hustrun av pension eller understöd, som utgår på grund av mannens förutvarande arbetsanställning, måste pensionsnämnder och ombud iakttaga särskild vaksamhet och försiktighet. Göres det i sådana fall gällande, att visst belopp skall som pension eller understöd tillkomma hustrun, åligger det pensionsnämnden att utreda, vilken utfästelse arbetsgivaren lämnat eller, därest uttrycklig utfästelse ej lämnats, vilka omständigheter som eljest kunna anses som ett uttryck för arbetsgivarens vilja att visst belopp skall som pension eller understöd tillkomma hustrun. — För bedömande av sistnämnda fråga kan det ofta vara av vikt att få uttrönt om pension eller understöd i verkligheten utbetalas till hustrun. Av viss vikt för frågans bedömande i tveksamma fall kan jämväl vara att få utrett om arbetsgivaren plägar låta en hustru behålla ett visst belopp som pension eller understöd även efter mannens död. Något absolut villkor för privilegiering av pension eller understöd för hustrun böra sistnämnda omständigheter emellertid ej utgöra.»

pension, vartill arbetstagaren enligt folkpensioneringslagen skulle vara berättigad, under förutsättning att ålderspension utgår med nyssnämnda belopp.

Tilläggs pension enligt folkpensioneringslagen i kombination med ålderspension enligt kommitténs förslag.

Pensionstagaren förutsättes icke åtnjuta annan inkomst än folkpension och ålderspension. Om pensionstagaren är gift, förutsättes, att hans hustru icke åtnjuter annan inkomst än eventuell folkpension.

	Ålderspension enligt förslaget kronor	Tilläggs pension enligt folkpensioneringslagen kronor		
		Ortsgrupp 1	Ortsgrupp 2	Ortsgrupp 3
Ogift pensionstagare	1 675	—	—	—
	1 260	—	—	—
	838	—	78	213
	630	89	224	359
Gift pensionstagare, om ingen del av ålderspensionen skall privilegieras för hustrun	1 675	—	—	74
	1 260	—	102	219
	838	132	249	367
	630	204	322	440
Gift pensionstagare, om största möjliga del av ålderspensionen skall privilegieras för hustrun	1 675	—	79	214
	1 260	89	224	359
	838	237	350	450
	630	250	350	450

Tjänstetiden för rätt till hel pension måste liksom pensionsåldern bestämmas under beaktande av de speciella förhållandena inom respektive arbetsgivares företag. Den enligt lagen i sådant hänseende gällande tjänstetiden, vilken bestämts till 35 år för man och 30 år för kvinna, blir alltså att tillämpa, endast då annan tjänstetid icke fastställts av arbetsgivaren. Innehar arbetstagaren icke den för rätt till hel pension erforderliga tjänstetiden, då han uppnår pensionsåldern, är han berättigad till avkortad pension i förhållande till tjänstetidens längd. Uppgår denna t. ex. för en manlig arbetstagare till 25 år 5 månader, utgör den avkortade pensionen — därest lagens bestämmelser om tjänstetid för rätt till hel pension skola tillämpas — ^{305/420} av hel pension. Jämlikt 12 § är det icke tillåtet att beräkna den avkortade pensionen enligt sådan grund, att den kommer att understiga det belopp, som erhålles enligt beräkningsregeln i 10 §.

Då pensionsutfästelsen tryggats genom försäkring, torde i allmänhet tillämpning av 10 § icke kunna ifrågakomma. Försäkringen regleras givetvis så, att försäkringsfallet inträffar vid den tidpunkt, då arbetstagaren uppnår pensionsåldern, varav följer, att tjänstetiden för rätt till hel pension kommer att sammanfalla med tiden från försäkringens ikraftträdande till försäkringsfallet.

11 §.

I förevarande paragraf regleras arbetstagarens rätt till pension, då arbetstagaren frånträder sin anställning, innan han uppnår pensionsåldern. Enligt den regel för pensionens intjänande, varå förslaget bygger och för vilken tidigare redogjorts, är arbetstagaren i princip berättigad att från inträdet i pensionsåldern uppbära avkortad pension med det belopp, som svarar mot hans tjänstetid. Undantag härifrån gäller allenast, då anställningen frånträdes så kort tid efter pensionsutfästelsen, att arbetstagarens tjänstetid understiger ett år. Något berättigat krav på pension kan i sådant fall knappast anses föreligga och pensionen skulle för övrigt i regel komma att uppgå till så obetydligt belopp, att den saknade praktisk betydelse.

Beräkningen av den avkortade pensionen skall ske enligt den regel, för vilken redogjorts under 10 §. Har arbetstagaren erhållit pensionsutfästelsen vid sådan tidpunkt, att den tjänstetid, som gäller för rätt till hel pension, understiger tiden från utfästelsen till pensionsåldern, skall beräkningen emellertid ske med hänsyn till sistnämnda tid. Har t. ex. en manlig arbetstagare erhållit pensionsutfästelse vid 25 års ålder, har han — om lagens bestämmelser om pensionsålder och tjänstetid gälla — efter en tjänstetid av 5 år intjänat $\frac{5}{40}$ av ålderspensionen.

Skulle i nyssnämnda fall arbetstagaren omedelbart efter anställningens frånträdande erhålla anställning hos annan arbetsgivare, vilken tillämpar samma pensionssystem som den förre, kommer arbetstagarens tjänstetid, därest han kvarstannar i den nya anställningen till pensionsåldern och avbrott i anställningen av beskaffenhet, som i 7 § avses, icke förekommit, hos den senare arbetsgivaren att uppgå till 35 år. Arbetstagaren blir sålunda — utöver den avkortade pensionen från arbetsgivaren nr 1 — berättigad till hel pension från arbetsgivaren nr 2. Hava båda arbetsgivarna utfäst hel pension med 3 000 kronor, kommer arbetstagaren att i sammanlagd pension uppbära $\frac{5}{40} \cdot 3\,000 + 3\,000 = 3\,375$ kronor. Hade arbetstagaren åter stannat hos arbetsgivaren nr 1, till dess han uppnått pensionsåldern, hade pensionens belopp utgjort 3 000 kronor. Med ett dylikt exempel för ögonen lär den invändningen, att arbetstagaren med tillämpning av bestämmelserna i 11 § kan göra en förtjänst genom att byta anställning, ligga nära till hands. Kommittén anser emellertid en sådan invändning sakna fog. Ett närmare övervägande torde nämligen giva vid handen, att pensionsutfästelserna i förevarande exempel icke äro likvärdiga. Den förre arbetsgivarens utfästelse innebär krav på en tjänstetid av 40 år för att rätt till hel pension för ifrågasvarande arbetstagare skall föreligga, medan den senare arbetsgivaren i sådant hänseende fordrar allenast 35 år. Det belopp, arbetstagaren intjänar i årlig pension, utgör således 75 kronor i den första anställningen mot 85·7 kronor i den senare anställningen. Arbetstagaren har med andra ord i den nya anställningen erhållit en fördelaktigare pensionsutfästelse än han förut hade. Därest arbetsgivaren nr 2 i stället bestämt pensionen till 3 000 kronor med avdrag av det belopp, vartill arbetstagaren förvärvat rätt på grund av den förre arbetsgivarens utfästelse, skulle arbetstagaren samman-

lagt icke fått uppbära mer än 3 000 kronor. Att förordna om sådan avräkning står givetvis den senare arbetsgivaren fritt; däremot torde det icke ankomma på lagen att härvid ingripa reglerande.

Bestämmelserna i 11 § äro, enligt vad som framgår av 12 §, såtillvida tvingande, att arbetstagarens rätt till pension icke får inskränkas utöver vad i förstnämnda lagrum stadgas. Det är sålunda icke tillåtet för arbetsgivaren att fordra längre tjänstetid än ett år för att rätt till avkortad pension skall föreligga. Däremot möter givetvis icke hinder att fördelaktigare föreskrifter meddelas än de i lagen angivna.

14 §.

Förutsättningarna för rätt till invalidpension angivas i förevarande paragraf, som nära ansluter sig till 2 § folkpensioneringslagen. Arbetstagaren är sålunda berättigad till invalidpension, då han till följd av kropps- eller sinnessjukdom, vanförhet eller lyte befinnes ur stånd att vidare försörja sig genom sådant arbete, som motsvarar hans krafter och färdigheter. I motsats till folkpensioneringslagen och 1913 års lag om allmän pensionsförsäkring, från vilken folkpensioneringslagens invaliditetsdefinition utan ändring hämtats, upptager förslaget, som ju innehåller särskilda bestämmelser om ålderspension, givetvis icke ålderdom som självständig invaliditetsgrund. Endast för såvitt ålderdomstillstånd föreligger i förening med verklig sjukdom och sjukdomen utgör orsaken till arbetsoförmågan, inrymmes ålderdomstillståndet under förslagets invaliditetsbegrepp. Förslaget anknyter härutinnan till de principer, som kommit till uttryck i sjukkasselagstiftningen och vilka här må i korthet beröras.

I 15 § 2 mom. 1910 års lag om sjukkassor stadgades, att såsom sjukdom enligt lagen icke skulle anses »sjukdomsliknande tillstånd, som allenast beror av hög ålder». 1926 års sjukkassesakkunniga, som i ett den 15 december 1926 avgivet betänkande angående omorganisation av det statsunderstödda sjukkasseväsendet m. m.¹ framlade förslag till förordning om erkända sjukkassor och distriktssjukkassor, anmärkte, att sagda bestämmelse ansetts innebära, att s. k. ålderdomssvagheter ej vore att betrakta som sjukdom i lagens mening och sålunda icke heller konstituerade skyldighet för sjukkassa att meddela sjukhjälp. De sakkunniga förklarade sig anse en bestämmelse av sådant innehåll välgrundad. För att tydligare uttrycka vad som åsyftades borde emellertid stadgas, att sjukhjälp icke skulle få utgivas för sjukdomsfall i anledning av ålderdomssvagheter. I en vid betänkandet fogad reservation yrkade en av de sakkunniga, doktor R. von Post, att jämväl ålderdomssvagheter måtte berättiga till sjukhjälp.

Medicinalstyrelsen anförde i yttrande över förslaget bland annat:²

»I § 21 sista stycket av förslaget har bland annat stadgats, att sjukpenning

¹ Statens offentliga utredningar 1926: 36 sid. 91.

² Se proposition nr 114 till 1927 års riksdag med förslag till förordning om erkända sjukkassor m. m. sid. 51.

ej må utgivas i anledning av ålderdomssvagheter. Mot detta stadgande har en av de sakkunniga, stadsläkaren medicine doktorn R. von Post reserverat sig. De synpunkter, denne reservant därvid anfört, synas medicinalstyrelsen böra i viss mån vinna beaktande. Svårigheten att skilja de fall, då arbetsförmåga hos en äldre person beror av ålderdomssvagheter, och de, då den beror av sjukdom, är visserligen stor och har även redan vid tolkningen av § 41 i lagen om fattigvård den 14 juni 1918 visat sig giva anledning till intressekonflikter mellan myndigheterna.

Medicinalstyrelsen finner väl i likhet med reservanten von Post det vara obilligt att utesluta alla former av ålderdomssvagheter. Det finnes en stor grupp sjukdomar hos äldre personer — förändringar i kärlsystemet, så kallad arterioscleros, med sekundära förändringar i hjärta, hjärna, ryggmärg och njurar — som otvivelaktigt böra räknas till sjukdomar (om ock kroniska) i vanlig mening, och där det vore obilligt att låta därav drabbade uteslutas från sjukhjälp. Men å andra sidan har man nog att räkna med en fysiologisk senilitet, som icke bör räknas till sjukdom i vanlig mening. Ett medräknande jämväl av denna senilitet skulle otvivelaktigt medföra mycket avsevärda kostnader i sjukhjälp, varförutom dessa personer i ett stort antal fall uppnått den ålder, då de hava rätt till folkpension.

Bestämmelserna ifråga i § 21 böra därför förtydligas i så måtto, att uttrycket ålderdomssvagheter exempelvis förses med en förklarande relativsats av följande lydelse: som icke är förenad med egentlig sjukdom.»

I Kungl. förordningen den 26 juni 1931 om erkända sjukassor, vilken ersatte sjukkasselagen, stadgas i 23 § andra stycket, att sjukpenning icke må utgivas i anledning av ålderdomssvagheter, som icke är förenad med verklig sjukdom.

För att ytterligare belysa ifrågavarande spörsmål vill kommittén erinra om, att 1928 års pensionsförsäkringskommitté, som den 26 april 1934 framlade betänkande med förslag rörande revision av den allmänna pensionsförsäkringen, föreslog, att denna försäkring skulle inskränkas till en ren ålderdomspensionering och att försäkringen för förtidsinvaliditet skulle överflyttas å de erkända sjukassorna. Enligt ett av pensionsförsäkringskommittén i anslutning härtill upprättat förslag till lag om erkända sjukassor skulle s. k. invalidpenning utgå som en direkt fortsättning av sjukpenning. Då emellertid förslaget upptog samma bestämmelser för rätt att komma i åtnjutande av sjukpenning som sjukkasseförordningen, kunde enligt förslaget icke heller invalidpenning utgå till den, som vore invalid på grund av ren ålderdomssvagheter. Den inskränkning av invaliditetsbegreppet i förhållande till 1913 års lag om allmän pensionsförsäkring, som förslaget sålunda innebar, föranledde medicinalstyrelsen att i avgivet yttrande över förslaget göra följande uttalande:¹

»Här är man inne på en från medicinsk synpunkt mycket svårbedömd fråga. Att ålderdomssvagheter, den senila marasmen, icke kan betecknas

¹ Se proposition nr 217 till 1935 års riksdag med förslag till lag om folkpensionering sid. 65.

såsom en sjukdom i egentlig mening, därom torde alla vara ense. Bland de förändringar, som känneteckna åldrandet och ålderdomssvagheten, är visserligen åderförkalkningen vanlig, men att anse denna som en konstant företeelse vid ålderdomssvaghet är säkerligen icke överenstämmande med verkligheten. Därför få dessa båda, ålderdomssvaghet och åderförkalkning, icke jämföras eller förblandas. Det är också ett väl känt förhållande, att åderförkalkningen i ett stort antal fall kan uppträda dels mera allmänt, dels lokaliserad i främsta rummet till hjärtats och hjärnans kärl även i tidigare åldrar och att den redan i 50-årsåldern är en ganska vanlig sjukdom. Det synes vara av mycket stor vikt att, om nu en ny lagstiftning kommer till stånd, detta förhållande noggrant beaktas.»

Av det anförda framgår, att ett riktigt bedömande av invaliditetsfrågan vid ålderdomstillstånden icke sällan torde stöta på svårigheter. Vid tillämpningen av sjuklagstiftningens bestämmelser å ifrågavarande område torde emellertid i tveksamma fall som regel arbetsoförmåga hos äldre personer anses bero på sjukdom. En dylik praxis torde ock kunna förväntas, då fråga uppstår att tillämpa lagförslagens invaliditetsbegrepp.

Till vidare utveckling av invaliditetsbegreppet torde kommittén få åberopa följande utdrag av den s. k. ålderdomsförsäkringskommitténs motiv till lag om allmän pensionsförsäkring:¹

»Av uttrycket 'försörja sig' framgår, att fråga är blott om vederbörandes förmåga att försörja sig själv och således icke om hans förmåga att med sitt arbete även underhålla andra, vilkas försörjning möjligen kan åligga honom. Genom samma uttryck angives även invaliditetens grad. För att oförmåga till arbete skall anses vara för handen, är det således icke erforderligt, att den försäkrade skall vara fullständigt invalid, d. v. s. ur stånd att förtjäna något, utan endast att hans arbetskraft ej finnes vara tillräcklig att skaffa honom själv försörjning. Man kan därför mycket väl tänka sig sådana fall, där den försäkrade erhåller pension, men ändock med fortsatt arbete kan förvärva någon inkomst. Oförmågan till arbete skall vidare, för att berättiga till pension, anses varaktig. Såsom en ytterligare förklaring innehåller definitionen, att den försäkrade ej må kunna anses i stånd att vidare försörja sig. Å ena sidan behöver det således icke bevisas, att han aldrig mer kan återfå sin arbetskraft. Å andra sidan innebär ordet 'varaktig', att sådana fall uteslutas, där oförmågan till arbete är övergående, såsom vid vanliga akuta sjukdomar. Uttrycket 'varaktig' är därför liktydigt med 'antagligen beständigt' eller 'såvitt förutses kan, för den återstående livstiden'. Slutligen innebär den föreslagna definitionen, att man vid bedömandet av oförmågan till arbete skall taga hänsyn till den försäkrades krafter och färdigheter. Härmed vill kommittén hava uttryckt, att det icke endast är fråga om s. k. yrkesinvaliditet i inskränkta mening. Särskilt i fråga om sådana yrken, vid vilkas utövande någon speciell utbildning eller färdighet icke är nödvändig, är det nämligen ofta av underordnad betydelse, åt vilket av dessa yrken en person ägnar sig. Det kan så-

¹ Se Betänkande och förslag angående allmän pensionsförsäkring den 9 november 1912 sid. 92—93.

lunda förekomma, att den försäkrade, ehuru han måste betraktas såsom invalid i förhållande till ett visst yrke, dock mycket väl kan anses i stånd att förvärva sitt uppehälle inom yrken, som äro likartade med det förra med avseende på förutsättningar och villkor. Men bestämmelsen innebär naturligtvis tillika, att man vid yrken, som kräva särskilda färdigheter och utbildning, jämväl skall taga hänsyn härtill ävensom till den försäkrades individuella förmåga och anlag i övrigt. I många fall kommer det därför att handla just om egentlig yrkesinvaliditet. Varje fall bör därför prövas särskilt och hänsyn tagas till så många som möjligt av de faktorer, som betingas av arbetsförmågans betydelse och förhållandena inom de olika yrkena.»

Invaliditet i folkpensioneringslagens mening torde i allmänhet anses föreligga, då vederbörande med skälig hänsyn tagen till hans yrkesfärdighet och utbildning icke anses vara i stånd att genom arbete förtjäna mer än en tredjedel av vad en frisk person i samma yrke och med liknande utbildning brukar förtjäna.

För rätt till invalidpension fordras enligt kommitténs förslag, att det förhållande, som leder till invaliditet, inträffat efter det pensionsutfästelsen blivit tillämplig å arbetstagaren men innan han uppnått pensionsåldern. Att fullt tillförlitligt fastslå den tidpunkt, då ett dylikt förhållande skall anses hava uppkommit, kan vid vissa sjukdomar, t. ex. tuberkulos, ofta vara förenat med svårigheter. Enligt medicinsk uppfattning torde emellertid sjukdomen icke anses hava inträffat, förrän den givit den sjuke sådana subjektiva symptom, som kunna för honom utgöra skälig anledning antaga förefintligheten av sjukdom, eller sjukdomen blivit vid läkarundersökning påvisad. Har sålunda en arbetstagare t. ex. smittats av sjukdom, innan pensionsutfästelsen avgivits, men sjukdomen först senare blivit möjlig att konstatera, bör arbetstagaren, i händelse sjukdomen leder till invaliditet, vara berättigad till pension.

En icke sällsynt bestämmelse vid invalidpensionering är, att rätt till pension icke inträder i sådana fall, då arbetsförmågan uppkommit genom något arbetstagarens förhållande av mera klandervärd art. Så skall t. ex. enligt SPP:s stadgar arbetsförmåga icke medföra rätt till pension, därest arbetsförmågan uppkommit eller förvärrats genom kroppsskada eller sjukdom, som medlemmen uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet ådragit sig eller som drabbat honom på grund av missbruk av alkohol eller av sådana apoteksvaror, vilka enligt svensk lag ej få säljas utan läkares recept, eller som uppstått på grund av en medlemmens handling, för vilken han dömts till urbota straff. Någon dylik bestämmelse har icke ansetts böra ifrågakomma i lagen. Utan särskild föreskrift är det emellertid klart, att den som avsiktligt framkallat kroppsskada, som leder till invaliditet, icke kan äga rätt till invalidpension. Av allmänna rättsgrundsatser lär ock följa, att utfästelsen kan bliva ogiltig, om arbetstagaren vid anställningens tillträdande vilselett arbetsgivaren angående sitt hälsotillstånd.

I andra stycket upptages ett mot bestämmelsen i 11 § svarande stadgande, att rätt till invalidpension icke föreligger, då arbetstagaren frånträder sin anställning, innan tjänstetiden uppgår till ett år. Undantag härifrån göres dock

för fall, då arbetstagaren före anställningens frånträdande drabbas av olycksfall eller sjukdom, som leder till varaktig oförmåga till arbete. Bestämmelsen i detta stycke är, enligt vad av 18 § framgår, såtillvida tvingande, att det icke är tillåtet att för rätt till pension fordra längre tjänstetid än ett år.

15 §.

Hel invalidpension har på enahanda skäl, som under 9 och 10 §§ beträffande storleken av ålderspension anförts, ansetts böra bestämmas till 50 procent av pensionsunderlaget.

16—17 §§.

Skall invalidpensionen fylla sitt ändamål att skapa en tryggad försörjning, bör pensionens belopp principiellt vara oberoende av längden av arbetstagarens tjänstetid vid pensionsfallet. I enlighet härmed föreslås i 16 § 1 mom., att då arbetstagaren vid tiden för arbetsoförmågans inträde kvarstod i tjänst, hans tjänstetid skall utökas med den tid, som återstår till den för honom gällande pensionsåldern. Befinnes därvid, att tjänstetiden uppgår till den för rätt till hel pension erforderliga tjänstetiden, vilken i likhet med vad som gäller för ålderspension bestämts till 35 år för man och 30 år för kvinna, utgår hel invalidpension. Uppgår summan av arbetstagarens tjänstetid och den till pensionsåldern återstående tiden icke till 35 år för man och 30 år för kvinna, måste pensionens belopp jämkas med hänsyn härtill. Därvid gälla samma regler som för beräkning av avkortad ålderspension. Har arbetsgivaren icke fastställt särskild pensionsålder — pensionsutfästelsen omfattar t. ex. endast rätt till invalidpension — skall den i 6 § angivna pensionsåldern tillämpas.

Till arbetstagare, som i förtid frånträtt sin anställning, utgår jämlikt 16 § 2 mom. avkortad invalidpension enligt grunder motsvarande de i 11 § för avkortad ålderspension meddelade.

Har arbetstagare successivt intjänat pension i flera anställningar, äger han naturligtvis icke rätt till utökning av tjänstetiden i annan anställning än den han innehar vid tiden för pensionsfallet. Skulle han vid sistnämnda tidpunkt icke innehava pensionsberättigande anställning, äger han icke heller rätt till utökning av tjänstetiden. I detta fall kommer sålunda avkortad invalidpension att utgå från samtliga arbetsgivare.

Huruvida den arbetsoförmåga, som blir följden av olycksfallet eller sjukdomen, är att anse som varaktig eller ej, torde ofta icke med tillförlitlighet kunna avgöras, förrän längre tid förflutit från olycksfallet eller sjukdomens inträde. Med hänsyn härtill stadgas i 17 §, att om varaktig arbetsoförmåga inträder inom två år efter det arbetstagaren på grund av olycksfall eller sjukdom frånträtt sin anställning, rätten till invalidpension skall så bedömas som om arbetstagaren kvarstått i tjänst till tidpunkten för inträdet av arbetsoförmågan. Under förutsättning att kausalitet visas föreliggande mellan olycksfallet eller sjukdomen och arbetsoförmågan, är alltså arbetstagaren berättigad att enligt 16 § 1 mom. som tjänstetid räkna sig tillgodo tiden från anställningens frånträdande till pensionsåldern.

Bestämmelserna i förevarande lagrum äro, som framgår av 18 §, i viss utsträckning tvingande.

20 §.

För att arbetsförmågan skall anses som »varaktig» erfordras, såsom ovan anförts, icke sådan utredning, att det är att anse som uteslutet, att arbetstagaren kan återfå sin arbetskraft. Visar utredningen, att det måste anses som sannolikt, att oförmågan till arbete kommer att bestå för framtiden, är förutsättningen för rätt till invalidpension fylld. Skulle det senare befinnas, att arbetstagaren återvinner sin arbetsförmåga, skall naturligtvis pensionen upphöra att utgå. Bestämmelse härom innehålles i 20 § första stycket.

Omfattar pensionsutfästelsen såväl ålders- som invalidpension, har arbetstagaren vid tiden för pensionsfallet i regel intjänat viss del av ålderspensionen. Utan särskild föreskrift torde det vara tydligt, att en arbetstagar, som uppbär invalidpension från viss arbetsgivare, icke äger rätt att, då han uppnår pensionsåldern, även uppbära avkortad ålderspension från samme arbetsgivare, med mindre den intjänade ålderspensionen överstiger beloppet av invalidpensionen. I dylikt fall är arbetstagaren berättigad att uppbära skillnaden mellan pensionerna. Upphör invalidpension att utgå på grund av arbetstagarens tillfrisknande, är denne givetvis berättigad till avkortad ålderspension i enlighet med bestämmelserna i 11 §.

21 §.

För att underlätta för arbetstagaren att förebringa utredning om rätten till invalidpension uppställles i första stycket av förevarande paragraf en bevispresumtion. Visar arbetstagaren, att han på grund av sådan omständighet, som anges i 14 § första stycket, fått folkpension sig tillerkänd, skall han anses hava tillfredsställande styrkt sin rätt till invalidpension. I vissa fall torde arbetstagaren vara nödsakad att förebringa bevisning i annan än nu nämnd ordning. Beslutet om folkpension kan hava grundats på utredning om arbetstagarens arbetsförmåga till följd av ålderdom utan att därvid framgår, huruvida ålderdomstillståndet är förenat med verklig sjukdom eller ej. Och är arbetstagaren utländsk medborgare är han, såvida överenskommelse enligt 37 § folkpensioneringslagen ej träffats med hans hemland, överhuvudtaget ej berättigad till folkpension.

I andra stycket uppställles en bevispresumtion till förmån för den, vilken det åligger att utgiva pensionen. Har enligt 8 § 1 mom. första stycket folkpensioneringslagen förordnats, att pension skall indragas, enär arbetstagaren icke vidare är varaktigt oförmögen till arbete, skall ock anses styrkt, att arbetstagaren ej heller äger rätt till invalidpension.

22 §.

I denna paragraf angives, vilka av arbetstagarens efterlevande som äro berättigade till familjepension efter honom samt de allmänna förutsättningar, varunder pensionsrätt inträder.

Rätt till familjepension skall enligt 1 mom. tillkomma efterlevande hustru samt arvsberättigade barn, som icke uppnått 19 års ålder, ävensom under vissa förutsättningar fränskild hustru. Efterlevande make till kvinnlig arbetstagar

är däremot icke pensionsberättigad. Arvsberättigade barn äro, förutom barn i äktenskap, trolovningsbarn, adoptivbarn, kvinnlig arbetstagares barn utom äktenskap samt manlig arbetstagares barn utom äktenskap, i fall då fadern avgivit sådan förklaring, som avses i 3 kap. 2 § lagen den 28 juni 1928 om arv.

Vad angår barnpensionering torde, med hänsyn till att åldern för inträde i förvärvsarbete under senare år visat tendens att stiga, den föreslagna åldersgränsen, 19 år, måhända kunna anses väl låg. Enligt nu gällande pensionsutfästelser torde ock pensionen i allmänhet utgå till 21 års ålder. Då emellertid åldersgränsen i den statliga pensioneringen bestämts till 19 år, har kommittén ansett samma regel böra gälla för den enskilda pensioneringen.

I 2 mom. stadgas vissa inskränkningar i pensionsrätten. Äktenskap eller trolovning, som ingås sedan arbetsavtalet uppsagts, grundlägger icke pensionsrätt. Detsamma gäller, då adoption ägt rum eller förklaring om rätt till arv avgivits å tid som nyss sagts. Har avtalet upphört utan särskild uppsägning, lär dagen för anställningens frånträädande bliva avgörande. Då arbetstagaren ingår äktenskap först sedan han uppnått mera framskriden ålder, torde pensionsrätt ej heller böra tillkomma änkan. Nämda ålder bestämmes i förslaget till 60 år. Vad åter angår barnen i dylikt äktenskap, måste det anses rimligt, att dessa erhålla pensionsrätt. Adoption av adoptantens barn utom äktenskap så ock förklaring om rätt till arv torde jämväl böra konstituera pensionsrätt för barnet, oberoende av faderns ålder vid tiden för förklaringens avgivande.¹ För annat adoptivbarn har adoption, som ägt rum efter det arbetstagaren fyllt 50 år, ansetts icke böra medföra pensionsrätt. Vad sålunda föreslagits har ock ansetts böra gälla, då äktenskapet ingåtts eller adoptionen ägt rum under det arbetstagarens arbetsförmåga är varaktigt nedsatt med minst 50 procent eller under det han lider av sjukdom, som medför hans död inom sex månader efter äktenskapets ingående respektive adoptionen. Kan det emellertid antagas, att arbetstagaren saknade kännedom om sjukdomens livsfarliga beskaffenhet, skall någon inskränkning i pensionsrätten icke ske.

I likhet med vad som gäller vid ålderspension och invalidpension skall enligt 3 mom. första stycket rätt till familjepension icke föreligga, då arbetstagaren frånträtt sin anställning, innan hans tjänstetid uppgår till ett år. Med bestämmelsen åsyftas givetvis icke fall, då arbetstagaren avlider inom nämnda tid. I sådant fall föreligger rätt till familjepension utan avseende å tjänstetidens längd. Hinder möter emellertid icke för arbetsgivare eller understödsförening att införa föreskrift, att pensionsrätt icke inträder på grund av dödsfall, som inträffar innan arbetstagaren innehar viss tjänstetid (karenstid). Karenstiden får dock ej utsträckas över ett år. Bestämmelsen i första stycket är nämligen, enligt vad i 26 § stadgas, sätillvida tvingande, att det icke är tillåtet att föreskriva längre tjänstetid än ett år för rätt till familjepension. Härav måste anses följa, att karenstiden ej får utsträckas över sagda tid.

Enligt 100 § lagen om försäkringsavtal skall, då den, å vars liv försäkring för dödsfall tagits, berövat sig livet innan tre år förflutit från det försäkringen

¹ Pensionsrätt finnes icke i dylika fall i den statliga pensioneringen, se 2 § allmänna familjepensionsreglementet respektive 2 § familjepensionsreglementet för arbetare.

togs, försäkringsgivaren vara fri från ansvarighet, med mindre det måste antagas, att försäkringen tagits utan tanke på självmordet och att handlingen skulle hava företagits även om försäkringen ej varit för handen. Kommittén har haft under övervägande att bland de allmänna förutsättningarna för rätten till familjepension intaga en föreskrift, att sådan rätt icke skall föreligga i fall, då arbetstagaren, innan viss tjänstetid uppnåtts, berövat sig livet. Kommittén har dock icke ansett tillräckliga skäl tala för ett dylikt stadgande. Meddelar emellertid en arbetsgivare bestämmelse av angivet innehåll, blir bestämmelsen giltig, dock att, såsom tidigare anförts, karenstiden icke får bestämmas längre än till ett år. Tryggas pensionsutfästelsen genom tjänstepensionsförsäkring, måste alltså karenstiden i försäkringsavtalet, med avvikelse från vad i lagen om försäkringsavtal stadgas, bestämmas till ett år.

Ehuru en arbetstagare, som avgår i förtid, grundat rätt till familjepension, såframt hans tjänstetid uppgår till minst ett år, synes denna rätt dock icke böra omfatta andra efterlevande än sådana, som varit pensionsberättigade, därest dödsfallet inträffat vid tiden för anställningens frånträdande. Redan av 2 mom. följer, att om arbetstagarens hustru i det då bestående äktenskapet sedermera avlider, hustrun i ett nytt äktenskap icke kan grunda rätt till familjepension på grund av anställning, som frånträtts före äktenskapets ingående. Emellertid böra ej heller barn i det vid anställningens frånträdande existerande äktenskapet, vilka födas efter det anställningen upphört, äga sådan rätt. Det kan i regel ej antagas, att arbetsgivaren med utfästelsen åsyftat pension till barn, som kanske födas först tio eller femton år efter det arbetstagaren slutat sin anställning hos arbetsgivaren. Dör arbetstagaren, sedan han hos annan arbetsgivare erhållit anställning med rätt till familjepension, komma för övrigt nämnda barn att bliva berättigade till pension från den senare arbetsgivaren.

Vad angår frågan om pensionsrätt för fränskild hustru har, som ovan nämnts, denna fråga vunnit sin lösning i den statliga pensioneringen. Enligt kommitténs förmenande torde berättigad invändning knappast kunna göras mot, att en sådan rätt i viss utsträckning också vinner erkännande vid den enskilda pensioneringen. Särskilt i betraktande av att utdömt underhållsbidrag till fränskild make upphör vid den andra makens död¹, skulle en regel av innebörd, att skilsmässa oberoende av omständigheterna i det särskilda fallet medförde förlust av pensionsrätt, uppenbarligen kunna leda till obilliga resultat. Med en sådan regel skulle vid mannens död den fränskilda hustrun, som då måhända hunnit till sådan ålder, att hon saknar möjligheter att själv sörja för sin utkomst, kunna komma att stå utan bidrag till sin försörjning, medan pensionen helt tillfölle hustrun i ett senare och kanske betydligt kortvarigare äktenskap.

Föreskrifterna om fränskild hustrus pensionsrätt innehållas i 4 mom. och överensstämma i viss utsträckning med de bestämmelser, som gälla enligt de statliga familjepensionsreglementena. Frågan, huruvida hustrun skall erhålla

¹ Se lagberedningens förslag till giftermålsbalk I sid. 451 och IV sid. 356.

rätt till familjepension, skall sålunda prövas av domstolen i skillnadsmålet och för att sådan rätt skall kunna ifrågakomma förutsättes, att hustrun i skillnadsdomen eller genom avtal tillerkännes underhållsbidrag av mannen. Befrias mannen genom senare dom eller avtal från skyldigheten att utgiva sådant bidrag eller upphör underhållsplikten på grund av att hustrun ingått nytt äktenskap, skall ock meddelat förordnande om pensionsrätt förfalla. En fränskild hustru kan sålunda aldrig bliva berättigad till familjepension efter flera personer.

Som förutsättning för att förordnande skall kunna meddelas gäller enligt de statliga pensionsreglementena, att makarna levt tillsammans under minst fem år och att hustruns ålder vid sammanlevnadens hävande är minst trettio år. Uttrycket »sammanlevnad» torde här liksom i giftermålsbalken få anses innebära att makarna sammanbott. Även den tid av äktenskapet, varunder makarna ej sammanbott, synes böra få räknas hustrun till godo. I förslaget stadgas förty, att förordnande skall kunna meddelas, därest, då till äktenskaps-skillnad dömes, makarna varit i äktenskap förenade under minst fem år och hustrun uppnått en ålder av minst trettio år.

Även om nu angivna förutsättningar föreligga, skall domstolen efter omständigheterna pröva, huruvida förordnande bör meddelas. Domstolen torde därvid särskilt böra beakta äktenskapets varaktighet, makarnas ålder, underhållsbehovets mer eller mindre trängande beskaffenhet, orsakerna till skilsmässan samt huruvida barn finnas i äktenskapet. Har hustrun i anledning av sitt giftermål upphört med förvärvsverksamhet, synes det ock böra tillmätas betydelse, huruvida hon efter skilsmässan har möjlighet att återgå till sådan verksamhet.

Så länge ett förordnande till förmån för fränskild hustru äger bestånd, kan enligt de statliga bestämmelserna förordnande icke meddelas till förmån för befattningshavares make i senare äktenskap. Syftemålet med bestämmelsen torde närmast vara att förhindra pensionens fördelning å flera pensionstagare, varigenom det belopp, som skulle tillkomma envar av dessa, skulle bliva alltför obetydligt. Ehuru riktigheten av detta argument i och för sig icke kan bestridas, måste dock med hänsyn till de ur försörjningssynpunkt mindre tilltalande resultat, som i vissa fall kunna uppstå, regelns lämplighet sättas ifråga. Skulle mannen t. ex. efter skilsmässan nr 2 ej gifta om sig, kommer hela pensionen att tillfalla den fränskilda hustrun i det första äktenskapet, vilket måhända varit vida kortvarigare än det senare. Och skulle den fränskilda hustrun från första äktenskapet avlida efter det skilsmässan nr 2 kommit till stånd, kan den senare hustrun icke erhålla någon pension, då yrkande om rätt till pension icke kan framställas senare än i skillnadsmålet. Med hänsyn till vad sålunda anförts anser kommittén hinder icke böra möta för meddelande av förordnande, som nu sagts, oaktat förordnande till förmån för arbetstagarens hustru i tidigare äktenskap äger bestånd.

23 §.

Såsom i den allmänna motiveringen framhållits, har kommittén ansett familjepensionen böra bestämmas till 20 procent av pensionsunderlaget, då

endast änka eller ensamt barn äger pensionsrätt, 30 procent då de pensionsberättigade äro antingen änka och ett barn eller två barn, 35 procent då de pensionsberättigade äro antingen änka och två barn eller tre barn o. s. v.

Då flera personer äro berättigade till familjepension, bestämmes vid den statliga pensioneringen och i viss utsträckning även vid den enskilda pensioneringen pensionens sammanlagda belopp på grundval av det belopp, som tillkommer ensam efterlevande make eller, då make ej finnes, ensamt barn. Härefter fördelas pensionen å de olika pensionstagarna, därvid den efterlevande maken såsom regel erhåller ett lägre belopp än som tillkommer make, som är ensam pensionsberättigad; i den statliga pensioneringen uppgår skillnaden till 20 procent. Återstoden av pensionens sammanlagda belopp fördelas efter huvudtalet å de pensionsberättigade barnen. Dessa fördelningsgrunder torde hava tillkommit för att tillgodose pensionsberättigade barn från tidigare, upplösta äktenskap, vilka barn icke vårdas av den efterlevande maken. I samma syfte föreskrives ock i de statliga pensionsreglementena ytterligare reduktion av den pension, som tillkommer frånskild make, då denne åtnjuter pensionsrätt jämte den avlidnes barn i annat gifte. Pensionen till frånskild make skall i dylikt fall nedsättas till hälften av vad eljest skolat utgå.

Om ock åtskilliga skäl tala för att efterlevande hustrus pension i anförda fall reduceras till förmån för barnen, torde emellertid tillämpningen av en sådan regel i praktiken ofta medföra vissa svårigheter. Kommittén har därför icke ansett densamma böra upptagas i förslaget. Det belopp, vartill familjepensionen för änka bestämmes, skall sålunda tillkomma henne, oberoende av huruvida efter arbetstagaren finnas pensionsberättigade barn. Dessa kompenseras emellertid enligt kommitténs förslag i någon mån därigenom, att pensionen för dem utgår enligt gynnsammare beräkningsgrund än vad fallet är vid den statliga pensioneringen. Såväl vid den statliga pensioneringen som vid pensionering enligt kommitténs förslag ökas pensionen för änka med 50 procent för första barnet. Ökningen för varje följande barn är 20 procent vid den statliga pensioneringen men däremot 25 procent enligt förslagets bestämmelser. Äro två eller flera barn samtidigt berättigade till pension, skall pensionen delas lika mellan dem.

Är frånskild hustru jämte änka berättigad till familjepension, erhåller vid den statliga pensioneringen vardera pensionens halva belopp. Någon hänsyn tages sålunda icke till längden av respektive äktenskap, vilket dock synes billigt. Enligt förslaget skall fördelningen ske i förhållande till den tid, räknat i hela år, envar av de pensionsberättigade varit gift med den avlidne. För att pensioner å alltför obetydliga belopp ej skola utgå stadgas dock, att andel i pension icke må understiga en tredjedel. Skulle flera än två äga rätt till pension, delas pensionen lika mellan de berättigade.

Avlider pensionsberättigad eller upphör eljest rätten till pension, skall övriga pensionstagare tillkommande belopp jämkas med hänsyn härtill. Utgår t. ex. pension till änka med 1 000 kronor samt till ett vart av två barn med 375 kronor, ökas, i händelse änkan avlider eller genom ingående av nytt äktenskap förlorar sin pensionsrätt, pensionen för varje barn till 750 kronor.

Skulle jämte änkan frånskild hustru vara pensionsberättigad erhåller denna, då änkan dör, den på änkan belöpande delen, varemot barnens pension blir oförändrad.

24 §.

I likhet med vad som gäller vid invalidpension skall familjepensionens storlek för efterlevande till arbetstagare, som vid sin död kvarstod i tjänst, bestämmas med hänsyn till den tjänstetid, arbetstagaren skulle hava uppnått, därest han innehaft sin anställning till pensionsåldern. Arbetstagarens verkliga tjänstetid skall sålunda utökas med den tid, som vid dödsfallet återstår till pensionsåldern. Utökningen torde jämväl böra ske, då arbetstagaren uppsagts från sin anställning men anställningen ännu icke upphört vid tiden för dödsfallet. Understiger tjänstetiden den för rätt till hel pension stadgade, beräknas pensionen efter i princip samma regler, som kommittén föreslagit för ålderspension och invalidpension och för vilka tidigare redogjorts. Har arbetsgivaren icke fastställt särskild pensionsålder — pensionsutfästelsen omfattar t. ex. endast rätt till familjepension — skall den i 6 § angivna pensionsåldern tillämpas.

Har arbetstagaren frånträtt sin anställning i förtid, skall familjepensionen beräknas enligt 2 mom. Detta gäller jämväl, då arbetstagaren på grund av olycksfall eller sjukdom erhållit invalidpension. Ehuru utökning av tjänstetiden enligt 16 § 1 mom. skall ske i fråga om invalidpensionen, är sålunda motsvarande förmån icke medgiven beträffande familjepensionen. Storleken av sistnämnda pension bör nämligen icke vara beroende av, huruvida utfästelsen avsett allenast familjepension (familjepension och ålderspension) eller sådan pension i kombination med invalidpension.

Bestämmelse, varigenom i strid med förevarande paragraf rätt till pension inskränkes, är enligt vad av 26 § framgår giltig, allenast i den mån bestämmelsen har avseende å tjänstetiden för rätt till hel pension.

25 §.

Skulle arbetstagaren drabbas av olycksfall eller sjukdom av sådan art, att fara för hans liv kan anses föreligga, kan befaras, att en mindre ansvars-kännande arbetsgivare uppsäger arbetstagaren för att undvika, att familjepensionen beräknas enligt 24 § 1 mom. a). Till förhindrande härav stadgas i förevarande paragraf, att om det kan antagas, att olycksfallet eller sjukdomen varit orsak till uppsägningen och arbetstagarens död inträffar inom sex månader efter anställningens frånträdande såsom en följd av olycksfallet eller sjukdomen, rätten till familjepension skall så bedömas, som om arbetstagaren kvarstått i tjänst till sin död. Arbetstagarens faktiska tjänstetid skall alltså utökas med tiden från anställningens frånträdande till pensionsåldern.

Bestämmelse, som strider mot denna paragraf, må, enligt vad i 26 § stadgas, icke åberopas mot arbetstagarens efterlevande.

28 §.

I förevarande paragraf meddelas bestämmelser angående tiden för pensions utbetalande, vilka bestämmelser givetvis äro dispositiva. Äro flera

berättigade till familjepension efter arbetstagaren, skulle på grund av stadgandet i paragrafens första stycke olika utbetalningstider kunna uppkomma. Då detta icke kan anses lämpligt, föreskrives i andra stycket, att tiden för utbetalningen i sådant fall skall bestämmas med hänsyn till det pensionsbelopp, pensionstagarna sammanlagt äga uppbära.

29 §.

Enligt den ursprungliga lydelsen av 11 § första stycket lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete stadgades, att därest arbetsgivaren på grund av egen utfästelse vore skyldig att vid skada till följd av olycksfall i arbete utgiva »understöd såsom avlöning, pension eller annat underhåll», skulle från sjukhjälp, livränta, begravningshjälp eller annan ersättning, som utgaves enligt lagen, avdragas vad i anledning av olycksfallet för motsvarande ändamål av arbetsgivaren utgaves för tid, under vilken ersättningen utginge. Dock finge sådant avdrag endast äga rum, om arbetsgivaren, på grund av understödet, enligt 15 § andra stycket erhållit lindring i försäkringsavgiften.

Genom lagen den 18 juni 1936 om ändrad lydelse av bland annat 11 § blev lagrummets första stycke ändrat sålunda, att från olycksfallsersättning medgives avdrag allenast för av arbetsgivaren utfäst »avlöning, pension eller annan ersättning, som helt eller delvis utgör understöd på grund av olycksfallet». I samband med denna ändring infördes i 11 § ett nytt andra stycke av följande lydelse:

»Såsom understöd, varom i första stycket sägs, skall ej anses pension, som tillförsäkrats den skadade på grund av viss levnadsålder och anställningstid eller eljest av annan anledning än den av olycksfallet förorsakade skadan. I fråga om pension, som utgår vid arbetsoförmåga i följd av olycksfallet, skall såsom sådant understöd anses allenast den del av pensionen, som överstiger det belopp, vartill rätt grundats genom anställningstiden.»

Enligt vad av förarbetena till lagändringen framgår åsyftas med densamma i första hand att förhindra att i de fall, då avdrag får äga rum¹, från olycksfallsersättning avdragas andra förmåner än sådana, som verkligen kunna anses utgöra understöd på grund av olycksfallet. Vid framläggande av proposition i ärendet framhöll föredragande departementschefen, att enighet numera syntes hava i huvudsak nåtts därom, att pensionen, liksom avlöningen, i regel borde betraktas såsom ersättning för presterat arbete, och

¹ Riksförsäkringsanstalten, vilken utarbetat förslag till ändrad lydelse av 11 § (se proposition nr 218 till 1936 års riksdag sid. 27 f.), anförde i motiveringen till förslaget, att enär lindring i försäkringsavgiften enbart för ersättning motsvarande livränta i praktiken knappast kommit eller kunde väntas komma i fråga, spørsmålet om reglerandet av förhållandet mellan livränta och pension enligt 11 § vore av egentlig betydelse endast för sådana fall, där arbetsgivaren stode »total självrisk», d. v. s. åtagit sig att utgiva all ersättning enligt olycksfallsförsäkringslagen. I de fall, då arbetsgivaren i vanlig ordning erlade försäkringsavgifter, utginge från försäkringsinrättningen livränta oavsett de förmåner, som arbetsgivaren eventuellt beredde den skadade. Sistnämnda grupp av arbetsgivare och hos dem anställda arbetare berördes icke av de av anstalten föreslagna ändrade bestämmelserna.

att på grund därav i olycksfallsförsäkringslagen tydligt borde inskrivas den principen, att från ersättning för skada på grund av olycksfall i arbete icke finge avdragas pension, som tillförsäkrats den skadade på grund av viss levnadsålder och anställningstid. Till utveckling av vad sålunda anförts yttrade departementschefen bland annat:

»Från regeln att ett och samma belopp icke samtidigt må utgöra ålderspension och ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete synes någon möjlighet till avvikelse icke böra lämnas öppen. En annan sak är, att det föreslagna stadgandet icke utesluter möjligheten för enskilda arbetsgivare att införa bestämmelser, enligt vilka, i händelse ersättning enligt olycksfallsförsäkringslagen utgår, motsvarande minskning skall ske i arbetaren eljest tillkommande ålderspension. Det är emellertid min förhoppning att, ifall föreliggande förslag antages, dylika mot syftet med detsamma stridande bestämmelser icke längre skola ifrågakomma.

Där vid sidan av den rena ålderspensionen finnas pensionstyper sådana som invalid- eller sjukpension enligt de viktigaste statliga pensionsreglementena, hava även dessa senare pensionstyper i viss mån karaktären av ålderspension. I den mån så icke är fallet synes både invalid- och sjukpension kunna anses utgöra understöd. Den väsentliga skillnaden förefinnes dock mellan dessa båda pensionsformer, att det i invalidpensionen innefattade understödet utgår just på grund av skada till följd av olycksfall i arbete, medan det understöd som eventuellt innefattas i sjukpensionen aldrig utgår på grund av sådan skada. Denna skillnad synes föranleda till att visserligen invalidpension men aldrig sjukpension, lika litet som ålderspension, bör anses utgöra understöd på grund av olycksfallet.»

Vid utfästelse av invalidpension och familjepension torde arbetsgivaren ej sällan uttryckligen föreskriva, att pensionen skall minskas med livränta enligt olycksfallsförsäkringslagen. Även där dylik föreskrift saknas, måste det emellertid i regel antagas, att arbetsgivaren åsyftat sådan avräkning. Då arbetsgivaren har att vidkännas kostnaden för den obligatoriska olycksfallsförsäkringen är det icke mer än rimligt, att han vid fullgörande av pensionsförpliktelsen får räkna sig tillgodo den livränta, vartill pensionstagaren enligt olycksfallsförsäkringslagen är berättigad. Rätten till ålderspension bör där- emot icke vara beroende av huruvida arbetstagaren under tiden för sin anställning drabbas av olycksfallsskada och på grund därav blir berättigad till ersättning enligt 1916 års lag. Skulle avdrag i dylikt fall ske, bleve följderna därav i allmänhet, att arbetstagaren helt skulle gå miste om den intjänade ålderspensionen. Den i 1916 års lag för ett specialfall införda principen om skyddande av intjänad pension finner kommittén förty böra erhålla generell giltighet vid sammanträffande av ålderspension, som utfästs av enskild arbetsgivare, och livränta enligt 1916 års lag.

Här utvecklade synpunkter hava lagts till grund för bestämmelserna i 29 §. Ingår icke ålderspension i pensionsutfästelsen, bör från beloppet av utgående invalidpension eller familjepension städse avdragas den livränta, vartill pensionstagaren är berättigad enligt 1916 års lag. Ingår åter ålders-

pension i utfästelsen, bör å intjänad ålderspension icke få göras något avdrag för livränta enligt 1916 års lag. Arbetstagaren bör sålunda, oberoende av beloppet av sistnämnda ränta, vara berättigad att från den dag, han uppnår pensionsåldern, uppbära intjänad ålderspension eller, då på grund av arbetsgivarens utfästelse invalidpension utgår, så stor del av invalidpensionen, som motsvarar beloppet av den intjänade ålderspensionen. Är livräntan enligt 1916 års lag högre än invalidpensionen, blir arbetstagaren på grund av avdraget under tiden från pensionsfallet till pensionsåldern icke berättigad till någon del av invalidpensionen, varemot sedan arbetstagaren uppnått nämnda ålder, så stor del av invalidpensionen utgår, som motsvaras av den intjänade ålderspensionen.

Jämlikt 1 § lagen den 14 juni 1929 om försäkring för vissa yrkessjukdomar skall den, som är försäkrad enligt 1916 års lag, anses vara försäkrad jämväl för vissa i nämnda lagrum angivna yrkessjukdomar. Under 29 § i förslaget har på grund härav även förts försäkring enligt 1929 års lag. Bestämmelserna i 29 § skola slutligen tillämpas i fall, då arbetstagaren blir berättigad till livränta på grund av förordningen den 18 juni 1927 om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring. I sistnämnda fall får med hänsyn till de omständigheter, varunder skadan uppstår, det i regel anses uteslutet, att arbetsgivaren vid pensionsutfästelsens avgivande åsyftat att ikläda sig ansvar för skada av sådan beskaffenhet.

Då pension utgår från flera arbetsgivare, skall olycksfallsersättning avdragas å varje pension i förhållande till pensionens storlek. Föreskrift härom har upptagits i andra stycket.

Samtliga bestämmelser i 29 § äro dispositiva. Arbetsgivaren äger sålunda vid meddelande av pensionsutfästelse föreskriva, att avräkning skall ske jämväl å belopp, som är att anse som intjänad ålderspension. Ehuru dylik avräkning på grund av de obilliga resultat, som ofta kunna bliva följden av densamma, måste anses mindre väl förenlig med en god pensionering, skulle det icke överensstämma med principen om frivilliga pensionsutfästelser att förbjuda avräkningen. En bestämmelse av sådant innehåll skulle för övrigt bliva utan verkan i de fall, då arbetsgivaren utfäst pension att utgå utöver livränta enligt 1916 års lag.

Om utfästelse av kapitalförmån.

30—31 §§.

Utfästelse av kapitalförmån måste för att falla under lagen vara av viss fullständighet. Skulle av utfästelsen undantagsvis icke framgå, vilket slag av kapitalförmån som åsyftas, eller angives icke förmånens storlek, kan i motsats mot vad som gäller beträffande pension icke till stöd för meddelande av kompletterande bestämmelser åberopas någon allmänare uppfattning eller praxis. I enlighet härmed saknas i kommitténs förslag i fråga om utfästelse av kapitalförmån bestämmelser motsvarande de för utfästelse av pension meddelade föreskrifterna i 5 och 8 §§, 9 § första stycket, 15 § och 23 § första stycket.

Vid utfästelse av pension kräves i regel för rätt till hel pension, att arbetstagaren vid tidpunkten för pensionsfallet innehar tjänstetid av viss längd. Är tjänstetiden kortare, minskas pensionen i motsvarande mån. Avser utfästelsen kapitalförmån, är det åter naturligt, att arbetsgivaren vid utfästelsens meddelande avväger förmånen på sådant sätt, att den vid pensionsfallets inträffande är helt intjänad. Från denna utgångspunkt äro ock förslagets bestämmelser angående kapitalförmån utformade. Kvarstår arbetstagaren vid tiden för pensionsfallet i arbetsgivarens tjänst, skall sålunda oberoende av anställningstidens längd den utfästa förmånen utgå tillfullo. Med hänsyn härtill har det icke ansetts erforderligt att, såsom skett i 7 § beträffande pension, meddela bestämmelser om beräkning av tjänstetid vid utfästelse av kapitalförmån. För rätten till dylik förmån blir det utan betydelse, huruvida under tiden för arbetstagarens anställning förekommit avbrott i anställningen av sådan beskaffenhet, att, om utfästelsen avsett pension, avdrag vid beräkning av tjänstetiden skolat ske.

Bestämmelsen om pensionsålder i 31 § överensstämmer med motsvarande stadgande i 6 § i fråga om pension.

32 §.

Ålderskapital intjänas successivt under tiden från utfästelsen till pensionsåldern och är tillfullo intjänat, då arbetstagaren uppnår pensionsåldern. Förmånen förfaller i sin helhet till betalning vid sistnämnda tidpunkt, såvida icke arbetsgivaren meddelat annan föreskrift. Skall ålderskapitalet utbetalas i rater och avlider arbetstagaren, innan samtliga rater förfallit till betalning, inträder hans dödsbo i rätten till de ej utbetalade beloppen. Överenskomma arbetsgivaren och arbetstagaren, att tjänsteavtalet skall äga bestånd, oaktat den senare uppnått pensionsåldern, torde kapitalförmånens förfallotid böra jämkas med hänsyn härtill.

Frånträder arbetstagaren sin anställning före pensionsåldern, är han, då han uppnår nämnda ålder, berättigad erhålla den intjänade delen av ålderskapitalet. Avkortat ålderskapital skall utgå med så stort belopp, som motsvaras av förhållandet mellan tiden från dagen för utfästelsen till dagen för anställningens frånträdande, å ena sidan, samt tiden från förstnämnda dag till dagen för arbetstagarens inträde i pensionsåldern, å andra sidan.

Bestämmelse, som strider mot 32 §, må, enligt vad i 33 § stadgas, icke åberopas mot arbetstagaren.

34—37 §§.

Bestämmelserna angående invalidkapital bygga på samma principer, som kommit till uttryck i fråga om invalidpension och för vilka kommittén redogjort vid 14 §. De avvikelser i lagtexten, som föreligga mellan 14—21 §§, å ena sidan, och nu förevarande paragrafer, å andra sidan, betingas av den utfästa förmånens karaktär och torde icke kräva särskild motivering. Det torde dock böra påpekas, att då invalidkapital icke utgår som engångsbelopp utan skall erläggas i rater, rätten till utbetalningarna, sedan pen-

sionsfallet inträffat, icke är beroende av att arbetsförmågan består. Någon bestämmelse motsvarande 20 § har förty icke meddelats i fråga om invalidkapital. Skulle utfästelsen avse såväl ålders- som invalidkapital, är arbetstagaren icke berättigad utfå någon del av ålderskapitalet, med mindre den intjänade delen därav överstiger beloppet av invalidkapitalet, i vilket fall skillnaden skall utbetalas till arbetstagaren, då han uppnår pensionsåldern.

I 29 § föreskrives viss avräkning från pension av livränta, som utgår på grund av obligatorisk försäkring för olycksfall i arbete eller yrkessjukdom eller enligt 1927 års förordning om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring. Då fråga är om livränta till den skadade själv, kan enligt 6 § i 1916 års lag om försäkring för olycksfall i arbete respektive 6 § i 1927 års förordning försäkringsrådet på därom av den skadade gjord ansökan, när synnerliga skäl därtill äro för handen, besluta om livräntans utbyte helt eller delvis mot ett engångskapital. Då avräkning av livräntas kapitalvärde å utfäst invalidkapital icke synes böra ifrågakomma, med mindre arbetsgivaren meddelat uttrycklig föreskrift därom, har någon bestämmelse motsvarande 29 § icke upptagits i förslaget.

38 §.

I förevarande paragraf stadgas, att rätt till dödsfallskapital skall under enahanda förutsättningar, som gälla i fråga om rätt till familjepension, tillkomma arbetstagarens änka samt arvsberättigade barn. Däremot har kommittén icke ansett tillräckliga skäl föreligga, att frånskild hustru medges rätt till dödsfallskapital.

För rätten till dödsfallskapital äro i princip förhållandena vid tidpunkten för arbetstagarens död avgörande. Utbetalas sålunda enligt föreskrift av arbetsgivaren dödsfallskapitalet i rater, är änkan berättigad till andel i kapitalet oberoende av, huruvida hon ingår nytt äktenskap, och de barn, som vid arbetstagarens död icke fyllt 19 år, äga även åtnjuta andel i belopp, som förfalla till betalning sedan de uppnått nämnda ålder. Avlider någon av de berättigade, innan samtliga utbetalningar fullgjorts, inträder den avlidnes dödsbo i rätten till återstående belopp. Fördelningen av kapitalet å de berättigade skall ske enligt de grunder, som gälla för bodelning och arvsrätt. Halva beloppet skall sålunda tillfalla änkan och återstoden fördelas å barnen efter huvudtalet.

Rätt till dödsfallskapital skall icke föreligga, då arbetstagaren frånträder sin anställning, innan ett år förflutit från det utfästelsen av förmånen meddelades. Enligt 41 § är bestämmelse, varigenom nämnda tid utsträcker över ett år, icke gällande.

39—40 §§.

Under 30—31 §§ har framhållits, att utfäst kapitalförmån alltid skall utgå helt, då arbetstagaren vid tiden för pensionsfallet kvarstod i tjänst. Är dödsfallskapital utfäst, skall naturligtvis sådan förmån också utgå till fullo, då arbetstagaren avlider efter det han vid uppnådd pensionsålder slutat sin anställning. Skulle arbetstagaren frånträda sin anställning före pensions-

åldern, utgår avkortat dödsfallskapital enligt samma beräkningsregel, som gäller för ålderskapital.

Beträffande motiveringen till 40 § hänvisas till vad vid 25 § anförts.

Bestämmelse, som strider mot 39 och 40 §§, må, enligt vad i 41 § stadgas, icke åberopas mot arbetstagarens efterlevande.

Om tjänstepensionsförsäkring.

42 §.

Med hänsyn till tjänstepensionsförsäkringens betydelse i socialt hänseende torde för behörighet att meddela sådan försäkring särskilda villkor böra uppställas utöver dem, som gälla enligt lagen om försäkringsrörelse. Kommittén har i detta sammanhang övervägt, huruvida icke rätten att meddela tjänstepensionsförsäkring borde förbehållas vissa anstalter. Fördelar av olika slag skulle givetvis vara förenade med en sådan anordning. Sålunda torde man bland annat ernå större enhetlighet i tjänstepensioneringen och i följd därav bättre möjligheter att undvika de komplikationer, som kunna uppstå vid arbetstagarnas flyttning mellan de olika företagen. Kommittén anser dock icke tillräckliga skäl tala för en lösning av frågan i sådan riktning. Tjänstepensionsförsäkring bör enligt kommitténs uppfattning kunna meddelas av varje svenskt försäkringsbolag. Emellertid torde det ock böra stå öppet för staten att, om så befinnes önskvärt, driva sådan verksamhet. Vad angår utländsk försäkringsanstalt, som här i riket äger driva försäkringsrörelse, anser kommittén med hänsyn till tjänstepensionsförsäkringens socialt betonade karaktär det icke böra få ankomma å sådan anstalt att omhändervärdet för försäkringen.

Vill försäkringsbolag meddela tjänstepensionsförsäkring, åligger det enligt andra stycket i förevarande paragraf bolaget att upprätta särskilda grunder för försäkringen och att därå söka Konungens fastställelse. Vid grundernas upprättande torde särskild uppmärksamhet böra ägnas omkostnadsberäkningarna för rörelsen samt möjligheterna att vid arbetstagares övergång till annat företag överflytta försäkringen å det försäkringsbolag, med vilket den nye arbetsgivaren må hava träffat avtal om tjänstepensionsförsäkring av i hans tjänst anställda arbetstagare.

43 §.

I denna paragraf meddelas vissa bestämmelser, som skola iakttagas vid tjänstepensionsförsäkring.

Sålunda skall arbetstagaren eller hans efterlevande erhålla sådan rätt till försäkringen, som enligt lagen om försäkringsavtal tillkommer insatt förmånstagare, då försäkringstagaren gent emot förmånstagaren förbundit sig att låta förordnandet stå vid makt (108 § andra stycket, 118 § andra stycket). Därigenom vinner arbetstagaren skydd mot att arbetsgivaren utan hans samtycke vidtager förfoganden över försäkringen, som inskränka arbets-

tagarens eller hans efterlevandes rätt. Då det emellertid också bör förhindras, att arbetsgivaren med samtycke av arbetstagaren förfogar över försäkringen på sådant sätt, som strider mot syftet med densamma, stadgas förbud för försäkringsgivaren att medgiva belåning eller återköp av försäkringen. Förbudet skall dock icke gälla den del av försäkringen, vartill arbetsgivaren på grund av bestämmelserna i 44 § kan hava erhållit rätt, då arbetstagarens anställning upphört i förtid.

Slutligen föreskrives i 43 §, att i försäkringsavtalet, i händelse arbetstagaren skall deltaga i premiebetalningen för försäkringen, skall angivas, huru betalningsskyldigheten är fördelad mellan arbetsgivaren och arbetstagaren inbördes. Med ledning av vad sålunda antecknats skall försäkringsgivaren, då arbetstagaren frånträder sin anställning utan att försäkringsfallet inträffat, verkställa den reglering av försäkringen, varom i 44 § stadgas. Däremot innebär bestämmelsen givetvis icke, att försäkringsgivaren skall å densamma gent emot arbetstagaren kunna grunda något anspråk på premiebetalning.

44 §.

I förevarande paragraf meddelas vissa bestämmelser angående rätten till tjänstepensionsförsäkring, då arbetstagarens anställning upphör i förtid, d. v. s. innan försäkringsfallet inträffat.

Önskvärt är naturligtvis, att försäkringen i fall, varom nu är fråga, övertages av den arbetsgivare, i vars tjänst arbetstagaren eventuellt övergår. Sker emellertid ej något övertagande — arbetstagaren tillträder måhända anställning hos arbetsgivare, vilken ej utfäst pension, eller blir självständig företagare — bör arbetstagaren vara berättigad att få försäkringen å sig överläten. Därvid skall gälla följande.

Sammanfaller försäkringens fribrevsvärde med beloppet av den pension eller kapitalförmån, som arbetstagaren intjänat vid den tidpunkt, han frånträder sin anställning, äger arbetstagaren påfordra, att arbetsgivaren utan vederlag överlåter försäkringen å honom.¹ På arbetstagaren ankommer därefter att avgöra, huruvida han vill upprätthålla försäkringen i full eller begränsad omfattning eller begära densammes nedsättande till fribrev. Har sådan nedsättning skett, torde hinder icke böra möta, att premiebetalningen senare återupptages.

Överstiger försäkringens fribrevsvärde värdet av den utav arbetstagaren intjänade förmånen, tillkommer den överskjutande delen arbetsgivaren. Vill arbetstagaren övertaga arbetsgivarens andel i försäkringen, skall han till denne utgiva ersättning enligt de grunder, som gälla för beräkning av försäkringens premiereserv. Ersättningen skall erläggas till arbetsgivaren inom tre månader från dagen för anställningens frånträdande. Kommer ej sådan uppgörelse till stånd, bör försäkringen uppdelas i två fribrev, varav det ena

¹ Beräkningen av försäkringens premiereserv måste naturligtvis ske enligt sådana grunder, att beloppet av intjänad pension eller kapitalförmån alltid kommer att täckas av försäkringens fribrevsvärde.

tillfaller arbetstagaren och det andra arbetsgivaren. Skulle det undantagsvis inträffa, att de av arbetstagaren erlagda premierna berättiga till fribrev å högre belopp än som motsvarar den intjänade förmånen, skall naturligen det fribrev, som tillkommer arbetstagaren, gälla å det högre beloppet.

Skulle arbetstagaren fråntråda sin anställning efter så kort tid, att pension eller kapitalförmån icke är intjänad, är arbetstagarens rätt att få försäkringen å sig överlåten beroende av, att han till arbetsgivaren inom tid, som nyss nämnts, utger det belopp, denne betalat i premier för försäkringen. Kommer ej sådan överlåtelse till stånd men är försäkringen fribrevsberättigad, skall fribrevsvärdet fördelas å arbetsgivaren och arbetstagaren i förhållande till av dem erlagda premier. Saknar i nämnda fall försäkringen fribrevsvärde, förfaller försäkringen helt.

Överlåtes försäkringen å arbetstagaren, rubbas icke försäkringens karaktär av tjänstepensionsförsäkring. Bestämmelserna om förbud mot belåning och återköp av försäkringen äro sålunda alltjämt tillämpliga.

Särskilda bestämmelser.

45—47 §§.

För en arbetsgivare med direktpensionering måste det ej sällan innebära betydande olägenhet, att förpliktelsen att utgiva pension och understundom även kapitalförmån icke kan slutligen regleras, förrän avsevärd tid förflutit från det arbetstagarens anställning upphört. Och avlider arbetsgivaren eller träder vid utfästelse, som meddelas av juridisk person, arbetsgivaren i likvidation, kräva förhållandena i regel, att arbetsgivarens ansvar för förpliktelsen utan längre uppskov definitivt avvecklas.¹ Arbetsgivaren synes i dylika fall böra beredas möjlighet att under för den berättigade betryggande former överföra sin förpliktelse å annat rättssubjekt. I 45 § stadgas sålunda, att arbetsgivaren, sedan arbetstagarens anställning upphört, äger frigöra sig från förpliktelse att utgiva pension eller kapitalförmån genom inköp av tjänstepensionsförsäkring. Av det i lagtexten använda uttryckssättet framgår, att då premiebetalningen för försäkringen skall ske periodvis, arbetsgivaren icke frigjort sig från förpliktelsen förrän han erlagt samtliga premier. Försäkring får naturligtvis icke utan samtycke av den berättigade tecknas på andra villkor än dem, varunder betalning av pensionen respektive kapitalförmånen skall äga rum.

Inom kommittén har övervägts, huruvida bestämmelser böra meddelas till förhindrande av, att arbetsgivare med direktpensionering vid arbetsavtalets upphörande på annat sätt än nyss sagts med arbetstagarens samtycke befriar sig från sina pensionsförpliktelser. Ur social synpunkt måste det givetvis anses önskvärt att förebygga dylika förfoganden över pensionsrätten, vilka måste anses mindre väl förenliga med pensioneringens

¹ Här må erinras om den rätt att uppsäga gäld till betalning, som enligt 4 kap. 10 § lagen om boutredning och arvskifte i vissa fall tillkommer dödsbodelägare.

ändamål.¹ Den verkställda utredningen har emellertid givit vid handen, att avsevärda svårigheter skulle i praktiken komma att uppstå vid tillämpningen av en föreskrift av nyss nämnd innebörd. Hinder möter alltså icke enligt lagförslaget, att arbetsgivare med direktpensionering med arbetstagarens samtycke som full gottgörelse för den intjänade pensionen respektive kapitalförmånen utger ett engångsbelopp till arbetstagaren, då denne frånträder sin anställning. Detsamma gäller givetvis ock beträffande uppgörelse, som äger rum mellan arbetsgivaren och arbetstagaren respektive dennes efterlevande, sedan pensionsfallet inträffat. Ett avtal av nu angiven art kan icke fränkännas giltighet på andra grunder än som gälla för avtal i allmänhet. Har en oskäligen låg ersättning bestämts, kan överenskommelse med stöd av 31 § avtalslagen förklaras icke gällande för arbetstagaren eller hans efterlevande.²

I ett fall har kommittén ansett sig kunna intaga en annan ståndpunkt. I 46 § lämnas nämligen föreskrifter, varigenom arbetstagaren respektive hans efterlevande betages rätten att fritt förfoga över utdelning för icke förfallen fordran å pension eller kapitalförmån i arbetsgivarens konkurs. Dylik utdelning må icke lyftas av borgenären utan skall densamma genom konkursförvaltarens försorg användas till inköp av tjänstepensionsförsäkring. Den inköpta livräntan eller kapitalförmånen bör givetvis ifråga om utbetalningstiden överensstamma med den bevakade pensions- eller kapitalförmånen.

Skulle den förmån, som kan erhållas för utdelningen uppgå till så obetydligt belopp, att den ur försörjningssynpunkt icke blir av egentligt värde, saknas anledning att betaga borgenären lyftningsrätt till utdelningen. Med hänsyn härtill har föreskrift meddelats, att inköp av tjänstepensionsförsäkring icke skall äga rum, då utdelningen icke förslår till premie för försäkring av pension till högre belopp än 50 kronor per år eller av kapitalförmån till högre belopp än 300 kronor. Äro flera berättigade till familjepension respektive dödsfallskapital efter arbetstagaren, bör frågan om inköp av livränta respektive sådan kapitalförmån avgöras för varje förmånsberättigad för sig.

På skäl som förut angivits har i 43 § stadgats förbud för försäkringsgivare att medgiva belåning eller återköp beträffande annan del av tjänstepensionsförsäkring än den, vilken tillkommer arbetsgivaren. Samma skäl tala ock för stadgande av förbud för understödsförening, vilken meddelat utfästelse enligt lagförslaget, att belåna eller återköpa försäkring, som avses med utfästelsen. Bestämmelse av sådant innehåll har upptagits i 47 §.

¹ Jfr 21 § i 1901 års lag angående ersättning för skada i följd av olycksfall i arbete, enligt vilken bestämmelse avtal mellan arbetsgivare och den ersättningsberättigade om ersättning, som med anledning av olycksfall skulle utgivas av arbetsgivaren, var utan verkan mot ersättningstagaren, med mindre avtalet ingåtts i viss i lagen angiven ordning. Avsåg avtalet utgivande av viss engångsersättning i stället för livränta åt skadad arbetare, blev avtalet överhuvud icke gällande i fall, då livräntan uppgick till 45 kronor om året eller högre belopp. Se ock 30 § i 1916 års lag om försäkring för olycksfall i arbete.

² Det må anmärkas, att ett exakt fastställande av förmånens kapitalvärde i regel torde kräva försäkringsteknisk beräkning. Det försäkringstekniska nettovärdet av en uppskjuten ålderspension motsvarar — jämte visst tillägg för kostnader — den engångspremie, som måste erläggas till en livförsäkringsanstalt för inköp av en mot ålderspensionen svarande livränta.

Med hänsyn till det betydande kapitalvärde, ett intjänat anspråk på pension eller kapitalförmån ej sällan representerar, bör vid anställningens upphörande arbetstagarens respektive hans efterlevandes rätt till sådan förmån bliva föremål för skriftlig bekräftelse. Sådan bekräftelse påkallas ock av det förhållandet, att utbetalning av förmånen ofta kommer att äga rum först då avsevärd tid förflutit från anställningens upphörande. I förevarande paragraf har arbetsgivare, som själv svarar för utgivande av pension eller kapitalförmån, ålagts att vid anställningens upphörande utfärda skriftligt bevis om den rätt till pension eller kapitalförmån, som arbetstagaren grundat genom sin anställning. Har pensioneringen ordnats genom tjänstepensionsförsäkring, kan anspråket tillfredsställande styrkas genom försäkringsbrevet respektive det fribrev, som i förekommande fall utfärdas. Enahanda är ock förhållandet, då understödsförening är ansvarig för förmånens utgivande.

I förevarande sammanhang torde böra anmärkas, att enligt kommitténs uppfattning någon preskription av anspråk å pension eller kapitalförmån, som skall utgivas direkt av arbetsgivaren, ej kan anses börja löpa, förrän pensionsfallet inträffat.¹ Den omständigheten, att arbetsgivaren utfärdat bevis enligt 48 §, torde sålunda ej böra föranleda skyldighet för den till förmånen berättigade att gentemot arbetsgivaren vidtaga åtgärd för avbrytande av preskription. Sedan pensionsfallet inträffat, träda de allmänna reglerna om tioårspreskription i tillämpning; något behov att, i likhet med vad som gäller enligt lagen om försäkringsavtal, införa viss kortare preskriptionstid har kommittén ej ansett föreligga.

Övergångsbestämmelser.

49 §.

Lagen föreslås skola träda i kraft den 1 januari 1940. Av allmänna rättsgrundsatser följer, att lagen icke kommer att äga tillämpning å andra utfästelser än sådana, som meddelats efter ikraftträdandet. Föreligger emellertid i visst företag ett äldre pensionsreglemente, som av arbetsgivaren icke återkallas före den 1 januari 1940, komma lagens bestämmelser att bliva tillämpliga å i företaget anställda, vilka efter lagens ikraftträdande erhålla pensionsrätt enligt reglementet. Härigenom uppkommer det mindre tillfredsställande förhållandet, att de anställdas rätt enligt reglementet skall bedömas olika allt efter det reglementet blivit å dem tillämpligt före eller efter den 1 januari 1940. Det är emellertid att förmoda, att arbetsgivaren i dylikt fall kommer att meddela kompletterande föreskrifter i syfte att bringa jämväl de äldre utfästelserna in under lagen.

Å av understödsföreningar lämnade utfästelser har lagen icke ansetts kunna erhålla tillämpning, förrän, efter prövning för varje särskild förening, föreningen erhållit förklaring, att dess stadgar stå i överensstämmelse med lagen. Sådan prövning skall, enligt vad i förevarande paragraf stadgas, på ansökan av föreningen företagas av vederbörande tillsynsmyndighet. Enligt

¹Angående preskription av fordran på grund av försäkringsavtal se 29 § lagen om försäkringsavtal. I fråga om utfästelse av understödsförening jfr N. J. A. I 1911 sid 310.

Kungl. kungörelsen den 23 december 1937 handhaves denna funktion för föreningar, varom nu är fråga, av pensionsstyrelsen. Innan förklaring av nyss angivet innehåll lär kunna meddelas, torde i regel vissa ändringar av föreningens stadgar visa sig erforderliga.

Enligt 12 § andra stycket i 1938 års lag om understödsföreningar, vilken bestämmelse utan ändring överflyttats från 1912 års lag, äger, då medlem avgått ur förening, han eller hans rättsinnehavare icke, med mindre annorlunda är bestämt i stadgarna, rätt att utfå någon del av föreningens tillgångar. Kommitténs förslag bygger emellertid på principen, att pensionen utgör intjänad lön. Någon rättsligt grundad olikhet föreligger icke mellan, å ena sidan, fordran å pension respektive kapitalförmån, som tillkommer arbetstagare, för vilken pensionsfallet redan inträffat, och, å andra sidan, det anspråk på intjänad pension eller kapitalförmån, som tillkommer en före pensionsfallet avgången arbetstagare eller arbetstagare, som ännu kvarstår i arbetsgivarens tjänst. Med hänsyn härtill torde vid den överarbetning av understödsförenings stadgar, som enligt vad nyss anförts torde vara erforderlig för att anpassa föreningens verksamhet efter lagförslaget, föreskrifter böra meddelas, varigenom medlem vid avgång ur föreningen före pensionsfallet tillförsäkras rätt till pension respektive kapitalförmån, som enligt bestämmelserna i kommitténs förslag är intjänad vid tiden för avgången.

50 §.

Understödsförening, som vill meddela utfästelse enligt lagen, bör givetvis så snart ske kan söka sådan förklaring av tillsynsmyndigheten som i 49 § sägs. I 50 § anges den tid, inom vilken ansökan härom senast skall ske. Med hänsyn till innehållet i övergångsbestämmelserna till 1938 års lag om understödsföreningar har härvid en uppdelning av föreningarna i två grupper ansetts erforderlig. Sålunda skall förening, som före den 1 januari 1940, då förevarande lag är avsedd att träda i kraft, erhållit tillsynsmyndighetens förklaring, att föreningens stadgar stå i överensstämmelse med föreskrifterna i den nya understödsföreningslagen, göra ansökan enligt 49 § före den 1 januari 1942. Samma tidsbestämmelse skall ock gälla för förening, som registrerats enligt sistnämnda lag under tiden intill utgången av år 1939. Av annan förening skall ansökan göras före den 1 januari 1943. Enligt övergångsbestämmelserna till den nya understödsföreningslagen åligger det dylik förening att före sistnämnda dag söka förklaring av tillsynsmyndigheten, att föreningens stadgar överensstämma med den nya understödsföreningslagen. Det torde kunna antagas, att i samband med sådan ansökan föreningen ock kommer att göra ansökan om förklaring enligt 49 § i förslaget.

Underlåter förening att inom föreskriven tid göra ansökan eller vinner förening icke förklaring enligt 49 § i förslaget, torde tillsynsmyndigheten böra förfara enligt 78 § understödsföreningslagen.

Förslag till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 11 § handelsbalken.

Såsom kommittén tidigare framhållit, torde vid den direkta pensioneringen ökat skydd böra beredas den, som äger rätt till pension, genom stadgande av förmånsrätt även för pensionsfordringar, vilka icke åtnjuta förmånsrätt enligt 17 kap. 4 § handelsbalken. Av hänsyn till övriga borgenärer, i första hand inteckningshavare, synes det dock icke kunna ifrågakomma att utsträcka den enligt nämnda lagrum gällande förmånsrätten. Däremot torde allvarligare betänkligheter icke behöva möta mot att medgiva förmånsrätt enligt 17 kap. 11 § handelsbalken. Kommittén föreslår förty, att pensionsfordran, som avser tid efter det konkursansökningen gjordes, skall, i den mån förmånsrätt ej åtnjutes för fordringen enligt 4 §, vara förenad med förmånsrätt enligt 11 § andra stycket. Fordran å framdeles förfallande pension kommer sålunda i förmånsrättshänseende att vara jämställd med fordran, som enligt 2 § lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser tillkommer pensionsstiftelse gent emot bolaget. Förmånsrätten kommer givetvis att gälla även pensionsutfästelse, varå förslaget till lag om frivillig pensionering av i enskild tjänst anställda icke äger tillämpning.

Har pensionsfallet redan inträffat vid tiden för konkursen, kommer alltså den till pension berättigade att åtnjuta förmånsrätt dels enligt 17 kap 4 § för fordran å ett års pension, dock ej för pension, som avser längre tid tillbaka än ett år innan konkursansökningen gjordes, och dels enligt 17 kap. 11 § för fordran å övriga, icke förfallna pensionsbelopp. Har åter pensionsfallet vid nämnda tidpunkt ännu icke inträffat men föreligger fordran å intjänad pension, kommer den i 11 § föreslagna förmånsrätten att tillämpas för fordringen i dess helhet.

Som förutsättning för att förmånsrätt skall föreligga gäller enligt den föreslagna lydelsen av 11 §, liksom enligt 4 §, att pensionen skall tillkomma den berättigade på grund av tjänst eller annan arbetsanställning, vilken innehafts av honom själv eller av anhörig till honom. Av sistnämnda uttryck följer, att kretsen av de personer, som äga åtnjuta förmånsrätt, sträcker sig utöver arbetstagarens hustru och barn. Förmånsrätt skall t. ex., om utfästelse av familjepension skulle avse barnbarn till arbetstagaren, åtnjutas jämväl av dem.

I detta sammanhang får kommittén beröra frågan, i vad mån betalningsrätt i konkurs må åtnjutas för fordran å intjänad pension, därest pensionsfallet vid tiden för konkursen icke inträffat. Enligt 100 § konkurslagen må fordran i konkurs göras gällande, ändå att den är beroende av villkor eller icke förfallen till betalning. Är fordringen emellertid beroende av sådant villkor, att borgenären icke äger utbekomma fordringsbeloppet, så vida ej viss omständighet inträffar (s. k. suspensivt villkor), må enligt 136 § konkurslagen utdelning ej ske för fordringen, med mindre borgenären, innan kungörelse om framläggande av slutligt utdelningsförslag utfärdats, hos

rättens ombudsman i konkursen visar, att villkoret uppfyllts. Beträffande fordran, som icke förfallit till betalning, är förfallotidens inträde ej förutsättning för rätten till utdelning, men skall utdelningen beräknas å det belopp, som motsvarar fordringens kapitalvärde i konkursen. Vad till en början angår utfästelse av ålderspension torde av det sagda framgå, att något hinder icke torde möta för borgenär att i konkursen njuta utdelning för kapitalvärdet av den intjänade ålderspensionen. Beträffande fordran å invalidpension måste denna anses såsom en suspensivt villkorad fordran. Arbetstagaren torde sålunda väl vara berättigad att bevaka fordringen i konkursen, men utdelning för fordringen må icke ske, såvida icke omständighet, som berättigar till pension, inträffar före framläggandet av det slutliga utdelningsförslaget. Vad slutligen angår fordran å intjänad familjepension är uppenbarligen dylik fordran, så länge arbetstagaren är i livet, förenad med suspensivt villkor.

För beräkning av kapitalvärdet av icke förfallen fordran å pension innehåller konkurslagen vissa bestämmelser i 139 § andra stycket. Detta lagrum avser dock endast fordran å ränta eller annan dylik förmån, som skall utgå under någons livstid¹. I den mån sådan fordran icke är förfallen å den dag, från vilken tiden för klander mot utdelningsförslag, vari fordringen upptagits, är att räkna, skall fordringen efter en räntefot av fem för hundra om året uppskattas till sitt kapitalvärde å nämnda dag och skall uppskattningen ske med användande av den dödlighets- och livslängstabell för riket, som av vederbörande myndighet sist blivit utgiven². Har förmånen vid sagda tidpunkt börjat utgå, sker kapitaliseringen i praxis med ledning av de tabeller för uppskattning av kapitalvärdet av genast börjande livränta, som fastställts för beskattningsändamål (se tabellerna III och IV vid Kungl. förordningen den 28 september 1928 om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt). För beräkning av kapitalvärdet av uppskjuten livränta finnas åter några tabeller icke fastställda. Då verkställande av sådan beräkning på grundval allenast av dödlighets- och livslängdstabellerna kräver insikter i försäkringsmatematik, torde sålunda erfordras, att särskilda tabeller utarbetas till ledning för uppskattningen.

I konkurslagen saknas direkta bestämmelser angående kapitalisering av temporär livränta. Då fråga är om dylik livränta till barn — t. ex. pension eller uppfostringsbidrag — torde man i praktiken behandla livräntan såsom under viss tid utgående ränta och kapitalisera densamma med användande av för sådant fall tillämplig tabell.³ Därvid bortser man emellertid helt från dödsrisken, vilken omständighet dock med hänsyn till livräntetagarnas ålder icke torde nämnvärt inverka på resultatet. Vad åter angår temporär livränta till personer i mera framskriden ålder, är det uppenbart,

¹ Livränta till änka eller fränskild hustru, som utgår så länge den berättigade ej ingår nytt äktenskap, torde böra behandlas som livsvarig livränta. Jfr anvisningarna till 31 § punkt 1 kommunalskattelagen.

² Dödlighets- och livslängdstabeller utgivas av statistiska centralbyrån för fem- och tioårsperioder.

³ Se tabell II vid Kungl. förordningen den 28 september 1928 om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt.

att man med hänsyn till den med levnadsåldern snabbt stigande dödligheten icke kan äga verkställa beräkningen av kapitalvärdet i den ordning, som nyss angivits. Grunderna för 139 § konkurslagen torde i dylikt fall föranleda, att kapitalvärdet beräknas försäkringstekniskt med tillämpning av i lagrummet omförmälda dödlighets- och livslängdstabeller och en räntefot av fem procent. Till ledning för uppskattningen torde lämpligen böra utarbetas tabeller av enahanda typ som för de livsvariga livräntorna.

Den i 139 § konkurslagen meddelade bestämmelsen, att kapitalisering av livränta skall ske efter en räntefot av fem procent, leder för närvarande till resultat, som äro mycket ogynnsamma för livräntetagarna. Som känt visar räntan sedan flera år tillbaka sjunkande tendens, vilken omständighet bland annat tvingat försäkringsanstalterna att upprepade gånger vidtaga ändringar i grunderna för beräkning av försäkringsavgifter och premiereserv. För närvarande tillämpas vid denna beräkning i allmänhet en räntefot av allenast tre procent och en ytterligare sänkning av räntefoten torde icke vara utesluten¹. Tillämpningen av nyssnämnda lägre räntefot föranleder givetvis, att det belopp, som försäkringstekniskt motsvarar kapitaliserade värdet av en livränta och som — med visst omkostnadstillägg — utgör det belopp, en person har att erlægga vid inköp hos försäkringsanstalt av livräntan, väsentligt kommer att överstiga motsvarande värde beräknat enligt de legala reglerna. Vid av kommittén verkställd beräkning har framgått, att de kapitalvärden, som erhållas med tillämpning av kapitaliseringsreglerna i 139 § konkurslagen, icke utgöra mer än omkring två tredjedelar av de belopp, vartill engångspremierna för inköp hos livförsäkringsbolag av motsvarande livräntor uppgå². Den legala beräkningsmetoden måste sålunda för en person, som nödgas bevaka fordran å pension i arbetsgivarens konkurs, framstå som i hög grad obillig.

En revision av konkurslagens bestämmelser om kapitalisering av livränta synes alltså vara av behovet påkallad. Bestämmelser om uppskattning av livräntas kapitalvärde förekomma emellertid utom i konkurslagen i åtskilliga andra författningar, se 6 § Kungl. förordningen den 19 november 1914 om arvsskatt och skatt för gåva, 12 § Kungl. förordningen samma dag angående stämpelavgiften samt 10 och 11 §§ Kungl. förordningen den 28 september 1928 om statlig inkomst och förmögenhetsskatt ävensom 110, 149 och 150 §§ utsökningslagen. Då en översyn av samtliga dessa bestämmelser och måhända jämväl av i övrigt gällande bestämmelser om ränta torde böra ske i ett sammanhang, har kommittén icke ansett sig böra framlägga förslag till ändring av konkurslagens ränteföreskrifter.

¹ Enligt 1938 års meddelande angående pensionsstyrelsens frivilliga försäkring beräknas pension å inbetalningar, som verkställts efter 1938 års ingång, efter en räntefot av 2.75 procent.

² Livförsäkringsbolagens grunder bygga icke på de officiella dödlighets- och livslängdstabellerna utan hänföra sig till vissa beräkningar angående den sannolika framtida dödligheten (jfr statens offentliga utredningar 1932: 4). Denna dödlighet är lägre än enligt de nyssnämnda tabellerna, vilken omständighet, ehuru givetvis i mindre mån än olikheten i räntefoten, medverkar till divergensen mellan de enligt konkurslagen beräknade kapitalvärdena och livförsäkringsbolagens premier.

Den föreslagna förmånsrätten gäller endast fordran å pension. Kommittén har övertäget, huruvida förmånsrätt jämväl borde tillkomma fordran på grund av utfästelse av kapitalförmån i sådana fall, då förmånen vid tiden för konkursen helt eller delvis intjänats men icke förfallit till betalning. Ehuru fordran å sådan förmån i princip får anses likställd med fordran å pension, kunna dock de skäl, som tala för säkerställande av kapitalförmån, icke anses vara av samma styrka som då fråga är om pension. Av hänsyn till andra borgenärer måste det ock anses vanskligt att låta förmånsrätten utsträckas jämväl till fordran å kapitalförmån. På dessa grunder har kommittén icke ansett sig böra föreslå någon bestämmelse av nyssnämnt innehåll.

I detta sammanhang må med några ord beröras frågan om bokföringskyldighet av utfästelser av pension eller kapitalförmån. Då ett företags utfästelser av sådant slag kunna komma att bilda en avsevärd skuldpost, är det givetvis ur allmän kreditsynpunkt önskvärt, att företagets borgenärer erhålla möjlighet att tillförlitligen bedöma utfästelsernas omfång. I vilken utsträckning bokföring av pensionsförpliktelser för närvarande äger rum torde vara vanskligt att med någon större grad av säkerhet yttra sig om. I allmänhet torde dock någon skuld motsvarande pensionsförpliktelsen icke redovisas, så länge pensionsfallet icke inträffat.¹ Skulle en utfästelse av pension vara förenad med villkor om oantastbarhet, synes emellertid bestämmelsen i 3 § bokföringslagen, att »bokföringen skall ske i överensstämelse med allmänna bokföringsgrunder och god köpmannased», sammanställd med föreskrifterna i 7 och 8 §§ samma lag angående redovisning i inventarium och balansräkning av den bokföringskyldiges skulder, böra föranleda, att skuld till arbetstagaren redovisas i motsvarande mån som pensionen intjänas. I fråga om sådan utfästelse, varå lagförslaget angående frivillig pensionering av i enskild tjänst anställda äger tillämpning och vars fullgörande skall ankomma direkt på arbetsgivaren, torde sålunda skyldighet i allmänhet föreligga för arbetsgivaren att i sin bokföring redovisa skuld på grund av utfästelse av pension eller kapitalförmån.² I de fall då med hänsyn till innehållet av utfästelsen dess kapitalvärde icke kan fastställas utan att särskild försäkringsmatematisk utredning företages, torde det dock kunna anses tillfyllest, därest förpliktelsen redovisas som ansvarsförbindelse. Uträknas kapitalvärdet försäkringstekniskt, synes aktiebolag, till vilket en pensionsstiftelse är knuten, kunna tillämpa de grunder för beräkning av pensionsreserv, varom stadgas i 8 § sista stycket lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser.

¹ Angående hithörande frågor se Sillén: Om redovisning av pensionsförpliktelser (i tidskriften »Affärsökonomi» nr 1 årg. 1938 sid. 43 f.).

² Jfr lagberedningens förslag till lag om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser m. m. sid. 53—54.

**Förslag till lag angående ändrad lydelse av 9 § lagen
den 18 juni 1937 (nr 521) om aktiebolags pen-
sions- och andra personalstiftelser.**

Har aktiebolag, till vilket hör allmän pensionsstiftelse, trätt i likvidation, skall enligt 9 § andra stycket lagen om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser av pensionsstiftelsens behållning tilldelning efter billighet ske till vissa intressenter i stiftelsen, d. v. s. till pensionstagare, som utan att äga fordran på grund av pensionsrätt mot bolaget faktiskt åtnjutit pension, samt till dem, som varit anställda hos bolaget och ej på grund av utfästelse upptagande oantastbarhetsprincipen ägt fordran hos bolaget, ävensom till efterlevande efter anställda. Då aktiebolag, till vilket hör pensionsstiftelse som nyss sagts, försatts i konkurs, skall enligt 10 § tredje stycket samma lag, sedan konkursen avslutats, fördelning ske av pensionsstiftelsens behållning, därvid först pensionsborgenärerna skola erhålla betalning för sina fordringar, i den mån betalning till dem ej utgått i konkursen. Skulle därefter medel återstå, skola dessa fördelas efter billighet enligt reglerna i 9 § andra stycket.

Jämlikt sistnämnda lagrum skall i fråga om tilldelning till efterlevande make, barn och frånskild make tjäna till ledning vad om fördelning av familjepension föreskrives i gällande författning om familjepension för efterlevande till befattningshavare i statens tjänst. Den författning, som åsyftas, är allmänna familjepensionsreglementet den 16 oktober 1936 (nr 542). Då emellertid föreskrifterna om familjepensionering i detta reglemente, såsom tidigare anförts, i vissa hänseenden äro av annan innebörd än bestämmelserna i förslaget till lag om frivillig pensionering av i enskild tjänst anställda, torde vid ett genomförande av nämnda förslag 9 § andra stycket pensionsstiftelselagen böra ändras sålunda, att vid den tilldelning, som i lagrummet avses, ifrågavarande bestämmelser i lagen om frivillig pensionering av i enskild tjänst anställda skola tjäna till ledning.

Då förslaget till lag om frivillig pensionering av i enskild tjänst anställda i motsats till vad som gäller enligt allmänna familjepensionsreglementet icke stadgar familjepensionsrätt för kvinnlig anställds efterlevande make eller frånskild make till kvinnlig anställd, torde den av kommittén föreslagna lydelsen av 9 § pensionsstiftelselagen föranleda, att sådan make allenast i undantagsfall kan ifrågakomma vid den tilldelning efter billighet, varom bestämmelser givas i lagrummet. Motsvarande begränsning vid tilldelningen torde emellertid redan enligt lagrummets nuvarande lydelse vara åsyftad. I motiven till pensionsstiftelselagen framhålles nämligen, att billighetsskäl i allmänhet ej torde tala för utsträckande av familjepensio-

neringen till andra efterlevande till anställd än änka och barn under viss ålder samt i vissa fall till frånskild hustru efter anställd, som vid äktenskapsskillnaden tillerkänts rätt till underhåll av denne.¹

---

¹ Se lagberedningens förslag till lag om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser m. m. sid. 61—62, 86.

---

beringen till andra öfverenskommit till en bestämd tid och i
Ålster samt i vissa fall till bestämda åren och i vissa
slagskiften tillräckligt tillräckligt av dessa.

* De lagstiftningens förslag som är tillgängliga för
utskottet är till 1910-11.

1910
1911
1912
1913
1914
1915
1916
1917
1918
1919
1920
1921
1922
1923
1924
1925
1926
1927
1928
1929
1930
1931
1932
1933
1934
1935
1936
1937
1938
1939
1940
1941
1942
1943
1944
1945
1946
1947
1948
1949
1950
1951
1952
1953
1954
1955
1956
1957
1958
1959
1960
1961
1962
1963
1964
1965
1966
1967
1968
1969
1970
1971
1972
1973
1974
1975
1976
1977
1978
1979
1980
1981
1982
1983
1984
1985
1986
1987
1988
1989
1990
1991
1992
1993
1994
1995
1996
1997
1998
1999
2000
2001
2002
2003
2004
2005
2006
2007
2008
2009
2010
2011
2012
2013
2014
2015
2016
2017
2018
2019
2020
2021
2022
2023
2024
2025
2026
2027
2028
2029
2030
2031
2032
2033
2034
2035
2036
2037
2038
2039
2040
2041
2042
2043
2044
2045
2046
2047
2048
2049
2050

1934-1935

The following table shows the number of persons engaged in the various occupations in the State of New York, by sex, race, and color, in 1934.

Occupation	Male	Female	Total
1000	1000	1000	2000
1001	1000	1000	2000
1002	1000	1000	2000
1003	1000	1000	2000
1004	1000	1000	2000
1005	1000	1000	2000
1006	1000	1000	2000
1007	1000	1000	2000
1008	1000	1000	2000
1009	1000	1000	2000
1010	1000	1000	2000
1011	1000	1000	2000
1012	1000	1000	2000
1013	1000	1000	2000
1014	1000	1000	2000
1015	1000	1000	2000
1016	1000	1000	2000
1017	1000	1000	2000
1018	1000	1000	2000
1019	1000	1000	2000
1020	1000	1000	2000
1021	1000	1000	2000
1022	1000	1000	2000
1023	1000	1000	2000
1024	1000	1000	2000
1025	1000	1000	2000
1026	1000	1000	2000
1027	1000	1000	2000
1028	1000	1000	2000
1029	1000	1000	2000
1030	1000	1000	2000
1031	1000	1000	2000
1032	1000	1000	2000
1033	1000	1000	2000
1034	1000	1000	2000
1035	1000	1000	2000
1036	1000	1000	2000
1037	1000	1000	2000
1038	1000	1000	2000
1039	1000	1000	2000
1040	1000	1000	2000
1041	1000	1000	2000
1042	1000	1000	2000
1043	1000	1000	2000
1044	1000	1000	2000
1045	1000	1000	2000
1046	1000	1000	2000
1047	1000	1000	2000
1048	1000	1000	2000
1049	1000	1000	2000
1050	1000	1000	2000
1051	1000	1000	2000
1052	1000	1000	2000
1053	1000	1000	2000
1054	1000	1000	2000
1055	1000	1000	2000
1056	1000	1000	2000
1057	1000	1000	2000
1058	1000	1000	2000
1059	1000	1000	2000
1060	1000	1000	2000
1061	1000	1000	2000
1062	1000	1000	2000
1063	1000	1000	2000
1064	1000	1000	2000
1065	1000	1000	2000
1066	1000	1000	2000
1067	1000	1000	2000
1068	1000	1000	2000
1069	1000	1000	2000
1070	1000	1000	2000
1071	1000	1000	2000
1072	1000	1000	2000
1073	1000	1000	2000
1074	1000	1000	2000
1075	1000	1000	2000
1076	1000	1000	2000
1077	1000	1000	2000
1078	1000	1000	2000
1079	1000	1000	2000
1080	1000	1000	2000
1081	1000	1000	2000
1082	1000	1000	2000
1083	1000	1000	2000
1084	1000	1000	2000
1085	1000	1000	2000
1086	1000	1000	2000
1087	1000	1000	2000
1088	1000	1000	2000
1089	1000	1000	2000
1090	1000	1000	2000
1091	1000	1000	2000
1092	1000	1000	2000
1093	1000	1000	2000
1094	1000	1000	2000
1095	1000	1000	2000
1096	1000	1000	2000
1097	1000	1000	2000
1098	1000	1000	2000
1099	1000	1000	2000
1100	1000	1000	2000

TABELLER

Tabell I: 1.

Storleken av intjänad ålderspension för manlig arbetstagare enligt olika beräkningsgrunder, då hel ålderspension utgör 1 800 kronor. Pensionsåldern är 65 år och för rätt till hel pension fordras 35 tjänstår.

Anställnings- ålder	Antal tjänstår vid avgången	Intjänad pension			
		Försäkrings- teknisk be- räkning ¹	Linjär interpolation	Kommitténs förslag	
		Kronor	Kronor	Kronor	
25 år.....	1	81	45	45	
	3	235	135	135	
	5	380	225	225	
	10	702	450	450	
	15	975	675	675	
	20	1 205	900	900	
	25	1 399	1 125	1 125	
	30	1 561	1 350	1 350	
	35	1 693	1 575	1 575	
30 år.....	40	1 800	1 800	1 800	
	1	87	51	51	
	3	253	154	154	
	5	408	257	257	
	10	754	514	514	
	15	1 046	771	771	
	20	1 292	1 029	1 029	
	25	1 497	1 286	1 286	
	30	1 665	1 543	1 543	
35 år.....	35	1 800	1 800	1 800	
	1	82	51	51	
	3	238	154	154	
	5	384	257	257	
	10	707	514	514	
	15	980	771	771	
	20	1 207	1 029	1 029	
	25	1 393	1 286	1 286	
	30	² 1 543	1 543	1 543	
40 år.....	1	77	51	51	
	3	223	154	154	
	5	359	257	257	
	10	661	514	514	
	15	913	771	771	
	20	1 120	1 029	1 029	
	25	² 1 286	1 286	1 286	
	45 år.....	1	72	51	51
		3	208	154	154
5		335	257	257	
10		615	514	514	
15		844	771	771	
20		² 1 029	1 029	1 029	
50 år.....	1	67	51	51	
	3	194	154	154	
	5	311	257	257	
	10	566	514	514	
	15	² 771	771	771	

¹ Enligt dödlighetstabellen R32 (statens offentliga utredningar 1932: 4) och en räntefot av 3 procent.

² Beloppet motsvarar hel pension, minskad med $\frac{1}{50}$ för varje år, varmed antalet tjänstår understiger 35.

Tabell I: 2.

Storleken av intjänad ålderspension för manlig arbetstagare enligt olika beräkningsgrunder, då hel pension i begynnelseanställningen utgör 1 800 kronor och i anställningar, vartill befordran sker efter 5, 10 och 15 år, resp. 2 200, 2 600 och 3 000 kronor. Pensionsåldern är 65 år och för rätt till hel pension fordras 35 tjänstår.

Anställnings- ålder	Antal tjänstår vid avgången	Intjänad pension			
		Försäkrings- teknisk be- räkning ¹ Kronor	Linjär interpolation Kronor	Kommitténs förslag Kronor	
25 år.....	1	81	45	45	
	3	235	135	135	
	5	380	225	225	
	10	793	507	500	
	15	1 242	856	900	
	20	1 733	1 285	1 400	
	25	2 146	1 714	1 875	
	30	2 490	2 142	2 250	
	35	2 773	2 571	2 625	
30 år.....	1	87	51	51	
	3	253	154	154	
	5	408	257	257	
	10	854	581	571	
	15	1 342	985	1 029	
	20	1 882	1 489	1 600	
	25	2 333	1 992	2 143	
	30	2 703	2 496	2 571	
	35	3 000	3 000	3 000	
35 år.....	1	82	51	51	
	3	238	154	154	
	5	384	257	257	
	10	803	583	571	
	15	1 268	994	1 029	
	20	1 793	1 520	1 600	
	25	2 225	2 046	2 143	
	30	² 2 571	2 571	2 571	
	40 år.....	1	77	51	51
3		223	154	154	
5		359	257	257	
10		754	586	571	
15		1 199	1 010	1 029	
20		1 723	1 576	1 600	
25		² 2 143	2 143	2 143	
45 år.....		1	72	51	51
		3	208	154	154
	5	335	257	257	
	10	707	590	571	
	15	1 139	1 038	1 029	
	20	² 1 714	1 714	1 600	
50 år.....	1	67	51	51	
	3	194	154	154	
	5	311	257	257	
	10	662	600	571	
	15	² 1 114	1 114	1 029	

¹ Enligt dödlighetstabellen R32 (statens offentliga utredningar 1932: 4) och en räntefot av 3 procent.

² Beloppet motsvarar hel pension, minskad med $\frac{1}{35}$ för varje år, varmed antalet tjänstår understiger 35.

Tabell II.

Storleken av intjänad ålderspension för manlig arbetstagare enligt olika beräkningsgrunder, då hel pension utgör 1 800 kronor. Pensionsåldern är 65 år och för rätt till hel pension fordras 30 tjänstår.

Anställnings- ålder	Antal tjänstår vid avgången	Intjänad	Uppskjuten	Pension
		pension enligt försäkrings- teknisk beräkning ¹	livränta enligt civila tjänste- pensions- reglementet	enligt kommitténs förslag
		Kronor	Kronor	Kronor
25 år.....	1	81	34	45
	3	235	108	135
	5	380	190	225
	10	702	421	450
	15	975	682	675
	20	1 205	964	900
	25	1 399	1 259	1 125
	30	1 561	1 561	1 350
	35	1 693	1 693	1 575
30 år.....	40	1 800	² 1 800	1 800
	1	87	37	51
	3	253	116	154
	5	408	204	257
	10	754	453	514
	15	1 046	733	771
	20	1 292	1 034	1 029
	25	1 497	1 347	1 286
	30	1 665	1 665	1 543
35 år.....	35	1 800	² 1 800	1 800
	1	96	40	60
	3	277	128	180
	5	447	224	300
	10	825	495	600
	15	1 143	800	900
	20	1 408	1 126	1 200
	25	1 625	1 463	1 500
	30	1 800	² 1 800	1 800
40 år.....	1	90	38	60
	3	260	120	180
	5	419	210	300
	10	771	463	600
	15	1 065	746	900
	20	1 306	1 045	1 200
	25	1 500	³ 1 350	1 500
45 år.....	1	84	35	60
	3	243	112	180
	5	391	196	300
	10	717	430	600
	15	985	690	900
	20	1 200	³ 960	1 200
50 år.....	1	78	33	60
	3	226	104	180
	5	363	181	300
	10	661	396	600
	15	900	³ 630	900

¹ Enligt dödlighetstabellen R32 (statens offentliga utredningar 1932: 4) och en räntefot av 3 procent.

² Hel ålderspension

³ Avkortad ålderspension.

Tabell III.

Fribrevsvärden vid försäkring i SPP och intjänad pension enligt förslaget.

Exemplen avse en manlig arbetstagare med egenpension (ålderspension resp. ålders- och invalidpension) av 1 800 kronor om året och familjepension (belopp till enbart änka) av 600 kronor om året. Pensionsåldern är 65 år och som tjänstetid för rätt till hel pension anses tiden från försäkringens tecknande till pensionsåldern. Premiebetalning sker årligen med samma belopp så länge den försäkrade lever, dock längst till pensionsålderns uppnående, med rätt till avgiftsbefrielse vid arbetsoförmåga då invalidpension eller familjepension ingår i försäkringen.¹

	Arbetstagarens ålder vid försäkringens tecknande	Antal tjänstår vid avgången	Fribrevsvärde		Intjänad pension	
			Egen- pension Kronor	Familje- pension Kronor	Egen- pension Kronor	Familje- pension Kronor
<i>Ålderspension</i>	25 år	1	80		45	
		3	230		135	
		5	371		225	
		10	689		450	
		15	960		675	
		20	1 192		900	
	25	1 388		1 125		
	30 år	1	84		51	
		3	246		154	
		5	400		257	
		10	742		514	
		15	1 034		771	
20		1 281		1 029		
25	1 489		1 286			
35 år	1	92		60		
	3	272		180		
	5	439		300		
	10	815		600		
	15	1 133		900		
	20	1 400		1 200		
25	1 621		1 500			
40 år	1	106		72		
	3	308		216		
	5	497		360		
	10	918		720		
	15	1 271		1 080		
	20	1 563		1 440		
25	1 800		1 800			

¹ Fribrevsvärdena äro beräknade på grundval av en räntefot av 2,9 procent. För erhållande av jämförbara siffror har förutsatts en pensionsutfästelse, som i vissa hänseenden avviker från normalreglerna enligt lagen.

	Arbetstagarens ålder vid försäkringens tecknande	Antal tjänstår vid avgången	Fribrevsvärde		Intjänad pension	
			Egen- pension Kronor	Familje- pension Kronor	Egen- pension Kronor	Familje- pension Kronor
<i>Alders- och invalid- pension</i>	25 år	1	65		45	
		3	194		135	
		5	319		225	
		10	612		450	
		15	881		675	
		20	1 121		900	
	30 år	25	1 330		1 125	
		1	75		51	
		3	218		154	
		5	356		257	
		10	683		514	
		15	974		771	
	35 år	20	1 229		1 029	
		25	1 448		1 286	
		1	85		60	
3		249		180		
5		407		300		
10		771		600		
40 år	15	1 088		900		
	20	1 362		1 200		
	25	1 597		1 500		
	1	99		72		
	3	289		216		
	5	470		360		
<i>Helkollektiv familje- pension</i>	25 år	10	880		720	
		15	1 234		1 080	
		20	1 538		1 440	
		25	1 800		1 800	
		1		21		15
		3		60		45
	30 år	5		95		75
		10		168		150
		15		233		225
		20		297		300
		25		361		375
		1		19		17
	35 år	3		54		51
		5		87		86
		10		164		171
15			240		257	
20			316		343	
25			395		429	
40 år	1		18		20	
	3		54		60	
	5		90		100	
	10		179		200	
	15		268		300	
	20		361		400	
45 år	25		464		500	
	1		21		24	
	3		63		72	
	5		105		120	
	10		210		240	
	15		318		360	
50 år	20		440		480	
	25		600		600	

	Arbetstagarens ålder vid försäkringens tecknande	Antal tjänstår vid avgången	Fribrevsvärde		Intjänad pension	
			Egen- pension Kronor	Familje- pension Kronor	Egen- pension Kronor	Familje- pension Kronor
<i>Alderspension och helkollektiv familjepension</i>	25 år	1	74	25	45	15
		3	213	71	135	45
		5	343	114	225	75
		10	635	212	450	150
		15	891	297	675	225
		20	1 119	373	900	300
	25	1 323	441	1 125	375	
	30 år	1	76	25	51	17
		3	222	74	154	51
		5	361	120	257	86
		10	676	225	514	171
		15	959	320	771	257
		20	1 211	404	1 029	343
	25	1 434	478	1 286	429	
	35 år	1	82	27	60	20
		3	242	81	180	60
		5	395	132	300	100
		10	748	249	600	200
15		1 063	354	900	300	
20		1 342	447	1 200	400	
25	1 587	529	1 500	500		
40 år	1	95	32	72	24	
	3	278	93	216	72	
	5	453	151	360	120	
	10	856	285	720	240	
	15	1 213	404	1 080	360	
	20	1 528	509	1 440	480	
25	1 800	600	1 800	600		
<i>Alders- och invalid- pension samt helkollektiv familjepension</i>	25 år	1	65	22	45	15
		3	190	63	135	45
		5	310	103	225	75
		10	585	195	450	150
		15	838	279	675	225
		20	1 071	357	900	300
	25	1 282	427	1 125	375	
	30 år	1	70	23	51	17
		3	203	68	154	51
		5	332	111	257	86
		10	638	213	514	171
		15	919	306	771	257
		20	1 174	391	1 029	343
	25	1 403	468	1 286	429	
	35 år	1	78	26	60	20
		3	228	76	180	60
		5	375	125	300	100
		10	720	240	600	200
15		1 032	344	900	300	
20		1 314	438	1 200	400	
25	1 568	523	1 500	500		
40 år	1	91	30	72	24	
	3	267	89	216	72	
	5	436	145	360	120	
	10	831	277	720	240	
	15	1 186	395	1 080	360	
	20	1 506	502	1 440	480	
25	1 800	600	1 800	600		

Tabell IV.

Fribrevsvärden vid individuell livränteförsäkring och intjänad pension enligt förslaget.

Exemplen avse en manlig arbetstagare med ålderspension av 1 800 kronor om året och pension till efterlevande hustru av 720 kronor om året. Pensionsåldern är 65 år och som tjänstetid för rätt till hel pension anses tiden från försäkringens tecknande till pensionsåldern. Premiebetalning sker årligen i förskott med samma belopp så länge den försäkrade resp. den försäkrade och hans hustru leva, dock längst till pensionsålderns uppnående.¹

Arbetstagarens ålder vid försäkringens tecknande	Antal tjänstår vid avgången	Fribrevsvärde				Intjänad pension	
		Ålders- pension Kronor	Överlevelsepension ²			Ålders- pension Kronor	Överlevelse- pension ³ Kronor
			a Kronor	b Kronor	c Kronor		
25 år	1	80	19	17	15	45	18
	3	233	56	51	45	135	54
	5	376	93	85	76	225	90
	10	697	185	172	155	450	180
	15	970	274	257	235	675	270
	20	1 202	360	340	315	900	360
	25	1 397	442	422	395	1 125	450
30 år	1	86	21	20	17	51	21
	3	251	64	59	53	154	62
	5	406	106	98	88	257	103
	10	751	208	195	177	514	206
	15	1 044	306	289	267	771	309
	20	1 291	401	382	356	1 029	411
	25	1 496	494	476	450	1 286	514
35 år	1	95	24	22	20	60	24
	3	276	73	67	61	180	72
	5	446	120	112	102	300	120
	10	824	235	221	204	600	240
	15	1 142	346	329	306	900	360
	20	1 408	455	437	412	1 200	480
	25	1 626	573	558	537	1 500	600
40 år	1	107	28	26	24	72	29
	3	312	84	78	71	216	86
	5	502	138	129	119	360	144
	10	926	271	256	238	720	288
	15	1 279	403	385	362	1 080	432
	20	1 568	543	528	507	1 440	576
	25	1 800	720	720	720	1 800	720

¹ Fribrevsvärdena äro beräknade på grundval av en räntefot av 3 procent.

² I kol. a antages hustrun vara 5 år yngre än mannen, i kol. b jämngammal med mannen och i kol. c 5 år äldre än mannen.

³ Pensionens storlek oberoende av hustruns ålder.

Tabell V.

Fribrevsvärden vid individuell kapitalförsäkring och intjänad kapitalförmån enligt förslaget.

Exemplen avse en manlig arbetstagarare med utfästelse av ålderskapital resp. dödsfallskapital å 5 000 kronor. Pensionsåldern är 65 år och som tjänstetid för rätt till hel pension anses tiden från försäkringens tecknande till pensionsåldern. Premiebetalningen sker årligen i förskott med samma belopp så länge den försäkrade lever, dock längst till pensionsålderns uppnående.¹

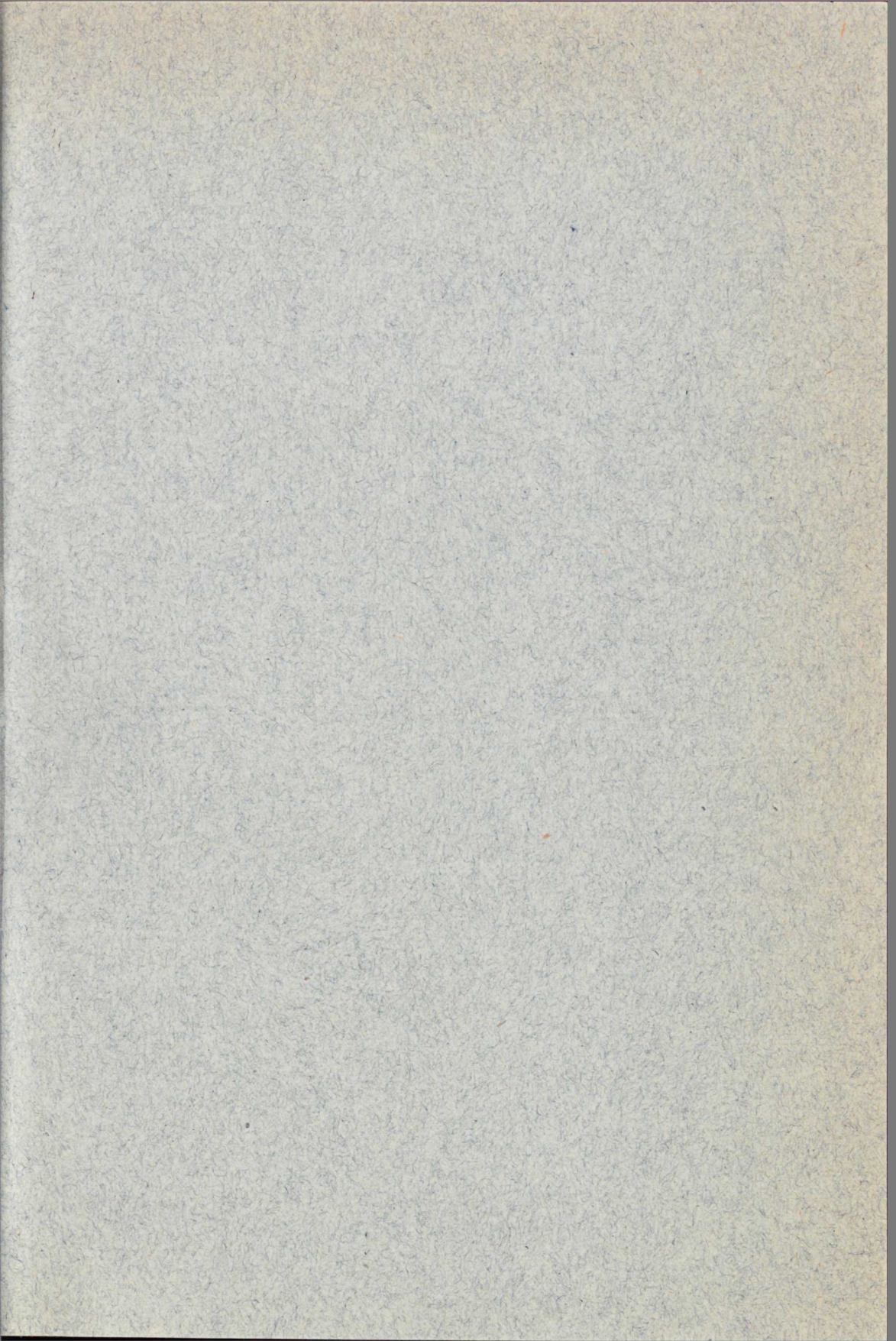
	Kapitalförsäkring för livsfall					Dödsfallsförsäkring			
	Arbets- tagarens ålder vid försäk- ringens tecknande	Antal tjänstår vid av- gången	Fri- brevs- värde Kronor	Intjänad kapital- förmån Kronor		Arbets- tagarens ålder vid försäk- ringens tecknande	Antal tjänstår vid av- gången	Fri- brevs- värde Kronor	Intjänad kapital- förmån Kronor
<i>Kapital- försäkring för livsfall</i>	25 år	1	222	125	<i>Dödsfalls- försäkring</i>	35 år	1	-122	167
		3	647	375			3	321	500
		5	1 045	625			5	748	833
		10	1 937	1 250			10	1 750	1 667
		15	2 696	1 875			15	2 660	2 500
		20	3 339	2 500			20	3 489	3 333
	25	3 881	3 125	25		4 257	4 167		
	30 år	1	240	143		40 år	1	- 53	200
		3	698	429			3	452	600
		5	1 127	714			5	939	1 000
		10	2 087	1 429			10	2 076	2 000
		15	2 900	2 143			15	3 112	3 000
		20	3 585	2 857			20	4 072	4 000
	25	4 156	3 571	25		5 000	5 000		
	35 år	1	264	167		25 år	1	-317	125
		3	767	500			3	26	375
		5	1 238	833			5	361	625
		10	2 288	1 667			10	1 166	1 250
		15	3 173	2 500			15	1 917	1 875
		20	3 911	3 333			20	2 612	2 500
	25	4 516	4 167	25		3 252	3 125		
40 år	1	298	200	30 år	1	-254	143		
	3	865	600		3	127	429		
	5	1 396	1 000		5	498	714		
	10	2 571	2 000		10	1 380	1 429		
	15	3 552	3 000		15	2 196	2 143		
	20	4 357	4 000		20	2 947	2 857		
25	5 000	5 000	25	3 644	3 571				
<i>Blandad liv- och kapital- försäkring</i>	25 år	1	-247	125	35 år	1	-189	167	
		3	110	375		3	238	500	
		5	457	625		5	652	833	
		10	1 284	1 250		10	1 632	1 667	
		15	2 046	1 875		15	2 534	2 500	
		20	2 742	2 500		20	3 372	3 333	
	25	3 375	3 125	25	4 173	4 167			
	30 år	1	-186	143	40 år	1	-120	200	
		3	210	429		3	368	600	
		5	593	714		5	841	1 000	
		10	1 497	1 429		10	1 955	2 000	
		15	2 322	2 143		15	2 989	3 000	
20		3 072	2 857	20		3 979	4 000		
25	3 755	3 571	25	5 000	5 000				

¹ Fribrevsvärdena äro beräknade på grundval av en räntefot av 3 procent.

Tabell 7.

Principalskolan vid Södra Långholmen i Stockholm. Skolan grundades 1874 och har sedan dess varit en av de mest framgångsrika i landet. Skolan har en stor betydelse för den yngre generationen i Södra Långholmen och är en av de mest framgångsrika i landet. Skolan har en stor betydelse för den yngre generationen i Södra Långholmen och är en av de mest framgångsrika i landet.

År	Antal elever	Antal lärare	Antal elever per klass	Antal klasser	Antal elever per lärare
1874	120	10	12	10	12
1875	130	11	12	11	12
1876	140	12	12	12	12
1877	150	13	12	13	12
1878	160	14	12	14	12
1879	170	15	12	15	12
1880	180	16	12	16	12
1881	190	17	12	17	12
1882	200	18	12	18	12
1883	210	19	12	19	12
1884	220	20	12	20	12
1885	230	21	12	21	12
1886	240	22	12	22	12
1887	250	23	12	23	12
1888	260	24	12	24	12
1889	270	25	12	25	12
1890	280	26	12	26	12
1891	290	27	12	27	12
1892	300	28	12	28	12
1893	310	29	12	29	12
1894	320	30	12	30	12
1895	330	31	12	31	12
1896	340	32	12	32	12
1897	350	33	12	33	12
1898	360	34	12	34	12
1899	370	35	12	35	12
1900	380	36	12	36	12

Statens offentliga utredningar 1938

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Riktlinjer för en lagstiftning om ägareförbehåll och avbetalningsköp. [11]
Betänkande med förslag till lotteriförordning m. m. [17]
Betänkande med förslag till lag om frivillig pensionering av i enskild tjänst anställda m. m. [18]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Undersökning av taxeringsutfallet beträffande jordbruksfastighet å landsbygden enligt beredningsnämndernas förslag vid 1938 års allmänna fastighetstaxering. [12]

Politi.

Betänkande ang. omorganisation av polisskolan i Stockholm m. m. [1]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Betänkande i näringsfrågan. [6]
Betänkande ang. barnbeträdnadsbidrag m. m. [7]
Betänkande ang. förvärvsarbetsbetande kvinnors rättsliga ställning vid äktenskap och barnsörd. [13]
Betänkande ang. landsbygdens avfolkning. [15]

Hälsa- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Betänkande med utredning och förslag rörande produktions- och avsättningsförhållandena inom trädgårdsnärningen. [5]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Byggnadsindustrien i Sverige. 1. Allmän översikt, yttranden och förslag. [10] 2. Arbetsgivares och löntagares inkomster. [3] 3. Arbetslöshetens omfattning och växlingar. [4]

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Förslag till revision av den svenska kyrkohandboken. [2]
1936 års yrkesskolsakkunniga. Betänkande med förslag rörande omorganisation av vissa delar av tekniska skolan i Stockholm. [8]
Betänkande och förslag ang. skolöverstyrelsens organisation. [14]
Betänkande och förslag ang. verksamheten vid kungl. dramatiska teatern, dess förvaltning och ledning. [16]

Försvarsväsen.

Utlåtande rörande flottans fartygstyper m. m. [9]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.